

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Špela Zaveršek

**Spolna zloraba otrok in vloga svetovalnih delavcev v
vzgojno-izobraževalnih zavodih**

Ljubljana, 2022

ZAHVALA

Najprej bi se rada iz srca zahvalila vsem svetovalnim delavkam, ki so bile pripravljene sodelovati in deliti svoje izkušnje pri delu.

Za mentorstvo se iskreno zahvaljujem dr. Petri Videmšek; hvala za vso podporo in potrpežljivost.

Za lektoriranje se iskreno zahvaljujem ge. Barbari Rodošek.

Hvala tudi mojim prijateljem in družini, ki verjamejo vame.

PODATKI O DIPLOMSKEM DELU

Avtor: Špela Zaveršek

Naslov diplomskega dela: Spolna zloraba otrok in vloga svetovalnih delavcev v vzgojno-izobraževalnih zavodih.

Ime in priimek mentorice: izr. prof. dr. Petra Videmšek

Kraj: Ljubljana

Leto: 2022

Število strani: 130 Število prilog: 7

Povzetek:

Diplomsko delo predstavi spolne zlorabe otrok in pomembno vlogo svetovalnih delavcev v vzgojno-izobraževalnih zavodih pri prepoznavanju spolnih zlorab in vlogi pomoči. V teoretičnem delu sem predstavila problematiko spolne zlorabe in vpliv le-te na otroka. To sem prepletla s pomembnostjo vloge svetovalnih delavcev v vzgojno-izobraževalnih zavodih pri prepoznavanju in nudenju pomoči. V empiričnem delu sem kvalitativno pridobila podatke s šestimi delno strukturiranimi intervjuji in jih kvalitativno analizirala. Cilji raziskave so bili odkrivanje razumevanja teme spolne zlorabe in vloge strokovnega delavca pri prepoznavanju spolne zlorabe, pomoči otroku ter oris občutkov kompetentnosti strokovnih delavcev v vzgojno-izobraževalnih zavodih in odkrivanje potrebe po dodatnem izobraževanju (specifično) strokovnih delavcev, ki delujejo na področju svetovanja, v smeri problematike spolnih zlorab v otroštvu. Rezultati so pokazali, da so dodatna izobraževanja potrebna, in sicer predvsem v smeri dobre in slabe prakse ter dela svetovalnih delavcev na področju prepoznavanja spolnih zlorab in nudenja pomoči. Z osnovno izobrazbo se svetovalne delavke v vzgojno-izobraževalnih zavodih ne počutijo dovolj kompetentne za delo s to težko in globoko problematiko spolnih zlorab. Svetovalne delavke razumejo pomembnost svoje vloge pri prepoznavanju in pomoči, vendar doživljajo stiske in se počutijo osamljene pri spoprijemanju in nudenju pomoči otrokom, ki so žrtve spolnih zlorab.

Ključne besede: travma, spolna zloraba, otroci, svetovalni delavci, vzgojno-izobraževalni zavodi, prepoznavanje spolnih zlorab, pomoč.

Author: Špela Zaveršek

Title of Graduation Thesis: Sexual abuse on children and role of consultants at schools.

Mentor: izr. prof. dr. Petra Videmšek

Location: Ljubljana

Year: 2022

Number of pages: 130

Number of appendixes: 7

Summary:

The diploma thesis presents the sexual abuse of children and the important role of consultants at primary schools in recognizing sexual abuse and the role of their further assistance and help. In the theoretical part, I present the issue of sexual abuse and its impact on children. I intertwined this with the importance of the role of social workers at primary schools in identifying and providing help and support to the child within the process. In the empirical part, I obtained and analyzed data qualitatively from six partially structured interviews. The objectives of my research are to discover the understanding of the topic of sexual abuse and your role as a social worker in identifying sexual abuse, helping the child, and their sense of competence. Therefore, also research the need for additional education for social workers working in the field of social work, on the topic of the issue of sexual abuse in childhood. The results showed that additional education is needed, specifically in the direction of good and bad practices. With basic education, they do not feel competent enough to deal with this difficult and deep issue. Social workers understand the importance of their role in identifying and helping, but they experience hardship and loneliness with this issue.

Key words: Trauma, sexual abuse, children, consultants, schools, recognizing sexual abuse, help.

KAZALO

1. Pregled problematike	3
1.1. Opredelitev spolne zlorabe	3
1.2. Opredelitev spolne zlorabe v otroštvu	4
1.3. Zlorablajoč odnos med povzročiteljem in otrokom	7
1.4. Posledice spolne zlorabe v otroštvu	9
1.4.1. Kratkoročne posledice	11
1.4.2. Dolgoročne posledice	11
1.5. Prepoznavanje spolne zlorabe	13
1.5.1. Prikritost spolnih zlorab	13
1.5.2. Znaki spolne zlorabe	14
1.5.3. Vloga vzgojno-izobraževalnih zavodov pri prepoznavanju spolnih zlorab	17
1.5.3.1 Vloga svetovalnih delavcev v vzgojno-izobraževalnih zavodih pri prepoznavanju spolnih zlorab in pomoči otrokom	19
1.6. Pomoč in zaščita otrok, ki so žrtve spolne zlorabe	20
1.6.1. Zakonske podlage za zaščito otroka	20
1.6.2. Vloga vzgojno-izobraževalnega zavoda pri pomoči na poti otrokovega okrevanja	23
1.6.2.1 Medinstitucionalno sodelovanje pri obravnavi spolnih zlorab	24
1.6.3 Vloga vzgojno-izobraževalnega zavoda, usmerjena v preventivo	26
2. Formulacija problema	29
3. Metodologija	30
3.1. Vrsta raziskave	30
3.2. Teme raziskovanja	30
3.3. Merski instrument	31
3.4. Opredelitev enot raziskovanja	31
3.5. Zbiranje podatkov	31
3.6. Obdelava in analiza podatkov	32
4. Analiza podatkov	33
4.1. Opredelitev spolne zlorabe	33
4.2. Prikritost spolnih zlorab	34
4.3. Vloga svetovalnih delavcev pri prepoznavanju spolnih zlorab	35
4.4. Primeri prepoznane spolne zlorabe	36
4.5. Vloga svetovalnih delavcev pri pomoči	36
4.6. Občutek kompetentnosti svetovalnih delavcev in stiske, ki jih srečujejo ob delu	37

4.7. Ponudbe izobraževanj	37
4.8. Vloga strokovnih delavcev pri preventivi v vzgojno-izobraževalnih zavodih	38
5. Razprava	40
5.1. Opredelitev spolne zlorabe	40
5.2. Prikritost spolnih zlorab	41
5.3. Vloga svetovalnih delavcev pri prepoznavanju spolnih zlorab	42
5.4. Vloga svetovalnih delavcev pri pomoči	43
5.5. Občutek kompetentnosti svetovalnih delavcev	44
5.6. Ponudba izobraževanj	45
5.7. Vloga strokovnih delavcev pri preventivi v vzgojno-izobraževalnih zavodih	46
6. Sklepi	47
7. Predlogi	49
8. Literatura in viri	50
9. Priloge	55
9.1. Vodilo za intervju	55
9.2. Prvi intervju	56
9.2.1. Kodiranje prvega intervjuja	60
9.2 Drugi intervju	72
9.2.1 Kodiranje drugega intervjuja	74
9.3 Tretji intervju	82
9.3.1 Kodiranje tretjega intervjuja	86
9.4. Četrty intervju	95
9.4.1 Kodiranje četrtega intervjuja	99
9.5. Peti intervju	108
9.5.1 Kodiranje petega intervjuja	112
9.6. Šesti intervju	121
9.6.1 Kodiranje šestega intervjuja	125

1. Pregled problematike

1.1. Opredelitev spolne zlorabe

Vsakdanji človek, pa tudi strokovnjak obstrmi nad količino in globino problematike spolnih zlorab. Pojavlja se v vseh družbenih slojih in v »normalnem vsakdanu«. Galle in Waiss (2001, str. 9) sta zapisala, da ima tema spolne zlorabe zunanjo in notranjo plat. Zunanjo lahko opišemo s številkami, definicijami ali simptomi. Na primer: Kako pogosto se zloraba pojavlja? Kolikšna je verjetnost, da bo ista žrtev ponovno zlorabljena? Kakšne vedenjske motnje kažejo otroci v primeru spolne zlorabe? Notranjo plat spolne zlorabe pa lahko opišemo s strani doživljanja žrtve, storilca in okolja (Galle in Waiss, 2001, str. 9). Menim, da je prav slednja pomembna za razumevanje celotne problematike spolnih zlorab. Lažje jo namreč prepoznamo in pomagamo žrtvam ter v družbi opozarjamo na to kompleksno problematiko.

Spolna zloraba je opredeljena kot travmatična izkušnja. Ta lahko povzroči preoblikovanje osebnosti, prepričanj, duhovnosti ter razumevanja smisla in pomena življenja (Cvetek, 2009). Dogodki travmatične izkušnje so povezani z naravnimi katastrofami, s prometnimi nesrečami, z življenjsko ogrožajočimi boleznimi in bolečimi medicinskimi postopki, s telesno zlorabo, spolno zlorabo, prisostvovanjem nasilju, ugrabitvi, nenadni smrti katerega izmed staršev in podobno (Cvetek, 2009, str. 13). Travma je torej izkušnja izven norme, pri kateri sta ogroženi tako fizična kot psihična integriteta posameznika ali skupine ljudi (Lackovič, 2016). Je del naravnega fiziološkega procesa, ki mu ni bilo dovoljeno zaključiti se. Kot torej lahko vidimo, razsežnosti travme niso zanemarljive, pač pa vseobsegajoče (Lackovič, 2016).

Usmerimo se še v zgodovino razumevanja spolne zlorabe. Že od konca 13. stoletja so v Angliji opozarjali na spolno zlorabo, saj je bil v tem stoletju prvič izdan zakon za zaščito deklet, ki naj bi določal kaznovanje posilstva deklet, mlajših od dvanajst let (Galle in Waiss, 2001, str. 13); 150 let kasneje so izdali podoben zakon tudi za fante. Z zgodovino in daljšim obdobjem se je razprava o tej temi razvijala, hkrati pa je bilo veliko zamolčanega in potlačenega (Galle in Waiss, 2001, str. 13). Pomembno leto je bilo leto 1983, ko je revija Brigitte podprla razprave o spolni zlorabi in zapisala izkušnje žrtev. Leto kasneje se je temu posvetila tudi znanost: Kavemann in Lohstoter sta poskušale raziskati podrobnosti v zvezi z razsežnostmi in posledicami pri osebah, prizadetih zaradi zlorabe (Galle in Waiss, 2001, str.

13). Tako se je v zgodovini, med raziskovanjem, reflektiranjem in pogovorom v družbi razvilo veliko različnih definicij spolne zlorabe in razumevanja le-teh. Repič (2008, str. 18) spolno zlorabo definira kot *»travmo, pri kateri gre za neprostovoljni spolni kontakt, ki vključuje silo ali prisilo s strani osebe, najmanj pet let starejše od žrtve«* (Repič, 2008, str. 18).

Jewkes, Garcia-Moren in Sen (2002, str. 19) spolno zlorabo definirajo kot *»vsako spolno dejanje, poskus doseči spolno dejanje, nezaželen komentarje o spolnosti ali približevanje, siljenje, trgovanje z žensko spolnostjo, uporabljanje prisile, groženj ali fizične sile ne glede na odnos, ki ga ima storilec do žrtve in ne glede na okoliščine – lahko je tudi dom ali služba«*.

Poudariti želim, da je spolna zloraba dejanje, ki je lahko načrtovano vnaprej, ali pa gre za nepričakovano dejanje ali napad, ki ga stori posameznik ali pa skupina ljudi. Največkrat se dejanje zgodi na domu žrtve, lahko pa se pojavi tudi v podobnih okoliščinah, kot so na primer šola, vrtec, služba, ulica oziroma drugi javni odprti prostori (Repič, 2008, str. 22).

1.2. Opredelitev spolne zlorabe v otroštvu

Spolna zloraba otrok vedno bolj izstopa s področja tabu tem; tudi v strokovni javnosti se vedno bolj izraža potreba po sistemskem reševanju fenomena (Galle in Waiss, 2001, str. 6, A). Galle in Waiss sta zapisala, da že sama tema *»vzbuja močno nelagodje, spoznanje, da je naše znanje kakor tudi najrazličnejše strategije preprečevanja in zdravljenja še zelo šibko in pomanjkljivo, to pa je dodatna ovira za nudenje pomoči, ki je žrtvam in njihovim družinam tako potrebna«* (Galle in Waiss, 2001, str. 5). Ob dolgoletnem raziskovanju, spoznavanju in reflektiranju problematike pa so se razvile številne definicije spolne zlorabe otrok in oblike le-te. Definicije se med seboj razlikujejo zaradi različnih družbenih in kulturnih okolij, a je vsaka zase pomembna. Pomagajo nam pri razumevanju te kompleksne problematike.

Bouwkamp je zapisal, da je spolna zloraba *»zahteva odrasle osebe, da otrok sodeluje v spolnih dejanjih proti svoji volji. Otrok se nahaja v situaciji, v kateri ima občutek, da se temu ne more izogniti zaradi premoči, čustvenega pritiska, prisiljevanja in nasilja odraslega«* (Bouwkamp, 1996, str. 14). Prav tako je spolno zlorabo otrok opisal kot dejanja, ki izhajajo iz storilčeve želje, da zadovolji lastne potrebe po moči in nadzoru (Bouwkamp, 1996, str.17).

Otrok povzročitelju največkrat zaupa ali je celo odvisen od njega. Zlorabljač o odnos se razvija v okolju, ki mu otrok zaupa (na primer otrokov dom, dom sosedov ali sorodnikov), in v drugih okoljih, kjer se otrok veliko zadržuje (Čobec, Hrovat in Strle, 2017). Tudi zaradi tega ni sposoben svobodno odločati in zavestno sodelovati pri dejanjih, ki jih zahteva (Čobec, Hrovat, Strle, 2017).

Čobec, Hrovat in Strle so opredelili spolno zlorabo otrok kot *»vsako dejanje osebe, ki z zlorabo odnosa, svojega privilegiranega položaja, moči in vpliva nad otrokom otroka prisili ali zavede v spolnost ali dejanja s spolno konotacijo, z namenom zadovoljitve lastnih potreb po nadzoru in moči, lahko tudi z namenom zadovoljitve svojih spolnih potreb. Je kršitev etičnih, moralnih in socialnih norm ter zakonskih določil«* (Čobec, Hrovat in Strle, 2017, str. 7).

Menim, da spolno zlorabo otrok dobro opredeli naslednja definicija: *»Spolna zloraba je udeležba nepreskrbljenih otrok v spolnih aktivnostih z odraslo osebo ali osebo, ki je starejša ali večja od njih, pri katerih je otrok zlorabljen kot spolni objekt za zadovoljevanje spolnih potreb ali želja osebe, ki je starejša od njega, in pri katerih sam nima možnosti, da bi izbral, ali bo privolil v spolno aktivnost ali ne, zaradi neenakih moči v odnosu med njim in drugo osebo«* (Zloraba otrok – nasilje v družini, Zaščita otrok, 2002, str. 9).

Oblike spolne zlorabe v otroštvu

Poznamo več različnih oblik spolne zlorabe v otroštvu. Svetovna zdravstvena organizacija meni, da le-ta vključuje številna spolna dejanja, ki niso omejena samo na prisiljen spolni odnos. Zaradi boljšega razumevanja problematike je pomembno poznavanje vseh oblik in vrst (Repič, 2008, str. 21). V delu Prepoznavanje spolnih zlorab in ukrepanje (2010, str. 23) so zapisali sledeče oblike:

- Golota: odrasli hodi gol po hiši pred vsemi člani družine ali nekaterimi izmed njih.
- Nesramne pripombe: odrasli daje neprimerne pripombe o spolnosti ali otrokovem telesu.
- Slačenje: odrasli se slači pred otrokom.
- Razkazovanje genitalij: odrasli otroku kaže genitalije in vanje usmeri otrokovo pozornost.
- Opazovanje otroka: odrasli na skrivaj ali odkrito opazuje otroka, kadar se kopa, slači, urinira ali iztreblja.

- Fotografiranje otrok: odrasli fotografira otroka ali opazuje in fotografira otroka v erotični pozi.
- Uporaba pornografije: odrasli kaže otroku pornografsko literaturo, videofilme ali zlorablja otroka za pornografske aktivnosti.
- Poljubljanje: odrasli intimno poljublja otroka.
- Otipavanje: odrasli otipava otrokove prsi, trebuh, področje genitalij, notranjo stran stegen ali zadnjico ali otrok otipava odraslega na njegovo zahtevo.
- Masturbacija: odrasli masturbira, medtem ko ga otrok opazuje; odrasli gleda otroka med masturbacijo ali pa odrasli in otrok gledata drug drugega, medtem ko masturbirata.
- Felacija: pri tej vrsti oralno-genitalnega stika odrasli moški prisili dečka, da vzame v usta njegov penis, nato pa še sam vzame dečkov penis v usta.
- Kunilingus: pri tej vrsti oralno-genitalnega stika se mora otrok z jezikom in usti dotakniti spolovila ali vaginalnega področja odrasle ženske ali pa se odrasli moški ali ženska z usti dotika spolovila ali vaginalnega področja deklice.
- Digitalna penetracija (s prsti) v zadnjik ali danko: povzročitelj lahko vdene v zadnjik tudi različne predmete.
- Digitalna penetracija (s prsti) v vagino: povzročitelj s prsti penetrira v vagino. Vanjo lahko vstavlja tudi različne predmete.
- Sodomija: penetracija s penisom v zadnjik ali danko.
- Penetracija penisa v nožnico.
- Spolni odnos na suho; slengovski izraz, ki opisuje odnos, pri katerem odrasli drgne svoj penis ob otrokovo genitalno področje, ob notranjo stran njegovih stegen ali ob otrokovo zadnjico.
- Bestialnost: prisilni spolni odnos z živaljo oz. odnos, pri katerem ji drgne spolovilo (Združenje proti spolnemu zlorabljanju, 2010, str. 23).

Vsa ta dejanja otroka prizadenejo tako na telesni kot psihološki ravni. Pomembno je, da kot družba naslovimo to problematiko in se zavemo mitov in stereotipov o njej, saj bo tako odkritih več primerov in bodo žrtve lažje spregovorile. Vsako leto je tako prizadetih tisoče otrok vseh starosti po svetu. Vseevropska raziskava, ki so jo leta 2014 izvedli na Agenciji Evropske unije za temeljne pravice, da bi raziskovali problematiko različnih vrst nasilja nad ženskami in otroki, je pokazala, da se je malo več kot vsaka deseta ženska (12 %) pred 15. letom že srečala s spolno zlorabo ali drugo obliko spolnega nasilja. Navadno je to vključevalo

odraslega, ki je pokazal svoje genitalije (8 %) ali pa se je dotikal žrtvinih genitalij ali prsi (5 %), nekaj žensk (1 %) pa je navedlo, da so bile v otroštvu prisiljene v spolni odnos (Kjaerum, 2014, str. 13). S tem lahko potrdimo dejstvo, da je treba tej problematiki nameniti veliko več pozornosti. V Sloveniji so v letu 2020 zabeležili 203 primere spolnega nasilja. Policija je obravnavala 74 primerov spolnih napadov na osebo, mlajšo od 15 let, in 129 kaznivih primerov prikazovanja in izdelave pornografije (Ministrstvo za notranje zadeve, 2020).

1.3. Zlorabljač odnos med povzročiteljem in otrokom

Odnos med povzročiteljem in otrokom je dolgo načrtovan. Temelji na konceptu »*čuvanja skrivnosti*« (Galle in Waiss, 2001, str. 32). Povzročitelj je oseba, ki ima nadzor nad otrokovim čutenjem in zaznavanjem resničnosti (Galle in Waiss, 2001, str. 32). Povzročitelji se počutijo osamljene, ločene od širše družbe. Primanjkuje jim socialnih spretnosti. Pogosto so prisotni tudi občutki praznine, strahu, nizke samopodobe in samovrednotenja (Čobec, Hrovat in Strle, 2017).

Galle in Waiss sta opredelila pomembno povzročiteljevo teorijo zanikanja – »*močen spolni nagon*« (Galle in Waiss, 2001, str. 37), na primer: »*Bil sem v spolni stiski, moral sem, saj veste kako je to*« (Galle in Waiss, 2001, str. 37). S to teorijo si povzročitelj zbuja domišljajske predstave o »*pravem*« moškem in potrjuje, da je zloraba v prvi vrsti spolno motivirana. S tem pa samega sebe odvrča od svojih dejanskih ciljev in motivov – nadzora in moči (Galle in Waiss, 2001, str. 37). Hkrati pa povzročitelju spolna zloraba pomaga ustvariti fantazije o lastni identiteti, za katero potrebuje občutek in dokaz, da ima nad drugo osebo moč (Bass, Davis, 1998). Med možnimi povzročitelji so tudi ženske. Po oceni vodilne organizacije na področju zaščite otrok v Veliki Britaniji je med osebami, ki spolno zlorabljaajo otroke, do 5 % povzročiteljic (Čobec, Hrovat in Strle, 2017). Prav tako matere gradijo odnos z otrokom zaradi nadzora in moči, s pomočjo podkupovanja, groženj in prisile. Značilen pa je tudi velik delež zlorab, povzročenih v sodelovanju z drugim povzročiteljem (Čobec, Hrovat in Strle, 2017).

Otroci so najšibkejša družbena skupina in za svoj psihološki, socialni, čustveni ter fizični razvoj potrebujejo odraslo osebo (Horvat, Plaz in Veselič, 2014, str. 98). Skupnost, kjer otroci najbolj pogosto doživljajo nasilje, je torej še vedno družina; prostor, kjer se nasilje pojavlja, je običajno dom (Horvat, Plaz in Veselič, 2014, str. 99). Otrok, ki ne razume

pomena spolnih dejanj povzročitelja, spolne zlorabe ne dojame in ne občuti kot nasilje, zato se ji praviloma ne upira (Horvat, Plaz in Veselič, 2014, str. 101). Tako lahko po dolgotrajni spolni zlorabi iz pasivne in nespodbujajoče vloge prevzame dejavno vlogo. Pasivno prepuščanje je zaradi njegove ujetosti njegova edina možnost, da preživi. Na primer: »*Otrok se dela mrtvega, saj meni, da bo tako za trenutek vzel ostrino njegove resničnosti*« (Galle in Waiss, 2001, str. 32).

Spolna zloraba je torej dlje časa trajajoč odnos (Galle in Waiss, 2001, str. 21). Povzročitelj pogosto najprej vzpostavi odnos z otrokom, ki se mu zdi »*primeren*« (Čobec, Hrovat in Strle, 2017). Prizadeva si predvsem za razmerje zaupanja in odvisnosti. Takega otroka lahko opazi znotraj družinskega kroga, na primer hčerko, pastorko, s katero je že zgradil zaupen prostor, ali pa poišče otroke, ki jim po njegovem občutku nekaj »*manjka*«, na primer: nimajo dobrega odnosa z vrstniki, starši, so posledično osamljeni, nimajo dobre samopodobe ali samovrednotenja. Ti otroci so lahko tudi zelo sramežljivi in pasivni ali pa imajo zelo strogo vzgojo (Galle in Waiss, 2001, str. 24). Otroci, ki so lažje izpostavljeni nevarnosti spolne zlorabe, so tudi tisti, ki potrebujejo pomoč pri osnovnih funkcijah (otroci z ovirami), ali pa otroci, ki so že utrpeli spolno zlorabo, kajti povzročeno škodo zaznajo drugi povzročitelji in jih tako prepoznajo kot lahke tarče (Horno, Javier Romeo - Biedma, 2020, str. 14).

Izpostaviti bi želela pomembne skupne vidike spolno zlorabljenih otrok. S tem želim omogočiti lažje razumevanje položaja otroka v zlorabljačem odnosu. Galle in Waiss (2001, str. 57–72) sta izpostavila naslednje vidike:

- Bil/-a sem izbran/-a: žrtve mislijo, da so nekaj posebnega, ker jih je povzročitelj izbral, deloma lahko občutijo tudi ponos in toplino.
- Zdaj nisem več sam/-a, a v tem sem zdaj sam/-a: povzročitelj kontrolira otrokovo okolico, otrok pa se drži pravila »čuvanja skrivnosti«.
- Stojim za njim.
- On mi pove, kaj je resnično: otrok ne razume odnosa, resničnosti in dvomi v svoje dožemanje notranjega in zunanjega sveta.
- Rad/-a bi se skril/-a: otrok se počuti osamljenega in neslišanega s strani okolice.
- Umazan/-a sem: otrok razvije občutek umazanosti in ničvrednosti.
- Jaz ne bi postal/-a jaz: otrok se nauči, da je v odnosu prostora samo za en jaz – to je povzročiteljev jaz. To pomeni, da se ne odloča o sebi oziroma svoji intimnosti, si ne zaupa in ne pozna svoje resničnosti (Galle in Waiss, 2001, str. 57–72).

Povzročitelj tako s psihološko manipulacijo, čustveno zlorabo, nadzorovanjem otroka in ustrahovanjem doseže, da otrok popolnoma izgubi sebe oziroma svoj lastni jaz. Tako otroci ne spregovorijo o tem, kaj doživljajo, ter tako lahko tiho zlorabo trpijo že dlje časa (Horvat, Plaz in Veselič, 2014).

Razkritje spolne zlorabe je ključno za začetek nudenja zaščite in pomoči otroku. Pomembno je, da otroci vedo, kaj je spolna zloraba, čeprav je še ne poimenujejo tako. Prav tako je pomembno, da jo prepoznajo s pomočjo lastnih občutkov in vedo, koga lahko prosijo za pomoč (Horno, Javier Romeo - Biedma, 2020, str. 8). Okolica otroka mora biti prav tako pozorna na možne znake, ki lahko kažejo na sum spolne zlorabe. Tako smo odrasli odgovorni, da obvestimo pristojno službo, ki bo ukrepala in primer raziskala (Horno, Javier Romeo - Biedma, 2020, str. 23). Ključno je, da se za otroka ustvari čas, varen in zaupen prostor, v katerem bo lahko delil izkušnjo in svoje občutke ob spolni zlorabi. Tako si bo lahko sčasoma ustvaril individualno osebnost, resničnost in prišel v stik s svojimi občutki. V naslednjih poglavjih bom podrobneje spregovorila o pomembni fazi razkritja, prepoznavanja spolne zlorabe in o zaščiti oziroma pomoči otroku.

1.4. Posledice spolne zlorabe v otroštvu

Vzemimo pod drobnogled vsak element škode, ki jo otrokovi duši povzroča spolna zloraba; njeni učinki so namreč vse večji in neobvladljivi (Allender, 2016, str. 120). Vsakega posameznika teža spolne zlorabe zaznamuje na vseh področjih življenja. Otroci občutijo praznino, izgubo, sram, nemoč in krivdo. Vendar pa se vsak odzove in spoprime s travmo drugače. Pri nekaterih bodo posledice vidne prej, pri drugih kasneje. Repič je zapisala osem dejavnikov, ki naj bi vplivali na razvoj posledic pri otroku:

- Starost. Pomembno je, pri katerih otrokovih letih je prišlo do zlorabe. Ali otrok pozna samo zlorabljač oziroma odnos ali je že razvil kakšen varen odnos, ker je starejši?
- Spol. Zloraba deklet in dečkov se razlikuje v načinu in vrstah spolnih zlorab ter stigmatizaciji s strani družbe (pomisleki, da je otrok homoseksualno orientiran, in dvomi o zlorabi).
- Odnos s povzročiteljem: je povzročitelj oseba, ki ji otrok zaupa pred zlorabo (oče, stric, dedek), ali je ta oseba tujec, s katero je zgradil odnos izključno zaradi zlorabe?
- Dejstvo, ali je otrok svojo izkušnjo zaupal drugi osebi in ali mu je ta verjela; kasnejša podpora bližnjih oseb, ki pomaga pri soočanju s posledicami spolne zlorabe.

- Prisotnost nasilja in groženj. Russel (1986) je v svoji študiji odkrila, da je 74 % tistih, ki so med zlorabo doživeli nasilje ali grožnje, trpelo za ekstremnimi posledicami, med tistimi, ki med zlorabo tega niso doživljali, je trajnejše in ekstremne posledice doživljalo 47 %.
- Trajanje spolne zlorabe in kasnejše prejetje pomoči, kar vpliva na hujše posledice in bolj zakoreninjena prepričanja žrtve. Pomoč in zaščita ogromno pomagata pri novem ustvarjanju resničnosti (Repič, 2008, str. 35, 36).

Vseh teh dejavnikov pa ne moremo posplošiti na vsakega posameznika. Vsak drugače doživlja travmo spolne zlorabe in razvije svoje strategije preživetja, ki pa vplivajo na različne posledice strukturiranja otrokovega življenja (Repič, 2008, str. 42, 43). Globina travme popači dojemanje samopodobe in lastnega telesa, posledice pretrgajo vez med čustvenim in telesnim razvojem (Ilijevska, 2020). Zaradi vseh težkih posledic spolne zlorabe otrok izoblikuje strategije preživetja, ki mu pomagajo, da preživi ob zlorabi in po njej. Repič je opredelila naslednje:

- omalovaževanje: otrok zmanjšuje težo zlorabe, kot da se nič ne dogaja;
- zanikanje: otrok zanika dogajanje;
- racionaliziranje: otrok zlorabo razumsko opredeli in zmanjša povzročiteljevo krivdo;
- pozabljanje in beg pred realnostjo: otrok se disociira od bolečine in zlorabe in tako globoko potlači občutke, da se ne spominja dogajanja zlorabe;
- nenehen nadzor: otrok ima občutek, da ima zlorabo pod nadzorom;
- nenehna čuječnost: otrok ima popoln nadzor nad okolico, saj se samo tako počuti varnega;
- zamrznitev: otroka situacije, ki ga spominjajo na zlorabo, popolnoma ohromijo;
- miselna odsotnost, beg in prekomerna zaposlitev;
- humor;
- laganje in kraja: pri otroku je to tihi klic na pomoč ali simbolični dejanje, s katerim želi dobiti nazaj, kar mu je bilo odvzeto (Repič, 2008, str. 42, 43).

Strategije preživetja so smiselni odziv na obremenjujoče okoliščine. Razvijejo se tudi zaradi posledice osamljenosti otroka ob zlorabi in po njej. Nikogar ni bilo, ki bi bil do otroka resnično ljubeč, mu izkazal podporo in bi ga znal pomiriti, podpreti ter mu pomagal predelati travmatično izkušnjo (Marjetič, 2016). Pogosto so žrtve še leta po zlorabi same s to izkušnjo,

o njej ne spregovorijo, lahko jo popolnoma potlačijo ter se same na različne načine soočajo s posledicami travme spolne zlorabe (Marjetič, 2016).

1.4.1. Kratkoročne posledice

Začetni vplivi so vidni leto ali dve po začetku zlorabe (Repič, 2008). Posledice so vidne na telesni in čustveno-vedenjski ravni. Erjavsek (b. d., str. 9) je v svojem delu zapisala sledeče:

- Telesne posledice: nezaželena nosečnost pri starejših deklicah, večje tveganje za spolno prenosljive bolezni, ginekološka vnetja, infekcije sečnega mehurja, odrgnine, raztrganine na različnih delih telesa.
- Čustvene težave: strah, bojzljivost in zaskrbljenost. Pojavljajo se tudi občutki sramu in krivde, slaba samopodoba in samovrednotenje, sovražnost, agresija in čustvena razdraženost ali preobčutljivost.
- Psihosomatske težave: težave z dihanjem, motnje spanja in hranjenja, težave s koncentracijo, močenje postelje, pogostejši somatski glavoboli in prehladi, trebušne težave in boleče menstruacije.
- Socialno-vedenjske težave: strah pred dotikom drugih ljudi in ležanjem na hrbtu. Otrok se vede odraslo in pretirano zaščitniško. Pogosta je »zamrznitev«, kar pomeni, da se otrok ne upa ganiti. Lahko se izogiba druženju in šolskim ali drugim aktivnostim. Pojavita se lahko samopoškodovanje in samomorilnost.

1.4.2. Dolgoročne posledice

Mnoge izmed kratkoročnih posledic spadajo tudi med dlje trajajoče. Opazijo se bolj na čustveno-vedenjski ravni in z razvojem različnih psihosomatskih težav (Repič, 2008, str. 39). Te posameznik lahko s pomočjo terapije in drugih virov pomoči zdravi ter si ustvari novo poglavje na življenjski poti. Dolgoročne posledice, ki vplivajo na čustveno-vedenjsko raven posameznika, so:

- Posttravmatska stresna motnja: anksiozna motnja, ki osebo spomin na spolno zlorabo, nadvlada zavest ter njeno življenje oropa pomena in zadovoljstva. Vključuje intenzivno ponovno doživljanje, izogibanje in prevzburjenost. Pojavljajo se lahko vsiljeni spomini na dogodek, ki jih spremlja huda telesna in duševna stiska, posledično pa tudi motnje spanja zaradi hudih nočnih mor (Cvetek, 2009, str. 21, 22).

- Socialne fobije in anksioznost (Repič, 2008, str. 39).
- Napadi panike: pri osebi se pojavljajo v vsakdanjih situacijah, ki jo spomnijo na zlorabo in ujetost (»flashbacks«). Rodgers (2003) je v svoji raziskavi odkril, da 69 % oseb, ki so iskale pomoč zaradi spolne zlorabe, doživlja panične napade. Osebe se počutijo ujete, težje dihaajo, čutijo vrtoglavico in izgubo nadzora (Repič, 2008, str. 40).
- Občutki krivde in sramu: mnoge osebe se počutijo osramočene in odgovorne za zlorabo, saj jim je takšen vzorec ustvaril povzročitelj. Na primer: *»Oče svojo hčer prisili v oralni spolni odnos, nato pa ji reče, kako grešna in pokvarjena je«* (Repič, 2008, str. 39).
- Depresija in samomorilnost (Repič, 2008, str. 39).
- Pretirano nezaupanje, težave z odnosi: osebe so večinoma zlorabljene s strani zaupne osebe, zato težko ponovno zaupajo. Lahko se pojavljajo močna konfliktna stanja, in to prav zaradi potlačenih občutkov in nezavedanja lastne zaskrbljenosti ter nezaupanja (Repič, 2008, str. 41).
- Osebnostne motnje in disociativnost – duševna motnja, ki osebo ovira, da bi se v medosebnih odnosih počutila varno. Povzroči tudi napačno dojetanje samega sebe in težje nadziranje čustev in impulzov (Inštitut za razvoj človeških virov, 2018).
- Izguba občutka za lastni jaz in lastno dojetanje resničnosti, saj je v času zlorabe povzročitelj ustvaril oziroma konstruiral otrokov jaz in njegove občutke – tako je lahko vzdrževal odnos (Repič, 2008, str. 39).
- Vpliv na spolno intimnost: pri osebi se lahko pojavijo strah in izogibanje spolnosti, oziroma obratno, odvisnost od spolnosti, ker išče dobro izkušnjo spolnosti, ki bi popravila slabo. Lahko ima tudi težave z vznburjenjem in orgazmom. Žrtve svoje odnose pogosto opisujejo kot prazne, umetne, konfliktnne ali seksualizirane; partnerja lahko doživljajo kot povzročitelja, saj spolne aktivnosti vidijo kot siljenje, sram, izrabljanje in ne kot zbližanje z nekom, ki ga cenijo in ljubijo (Cvetek, 2009, str. 139).
- Reviktimizacija (Repič, 2008, str. 41).
- Težave z osebnimi mejami: osebe so lahko preveč odprte in intimne z neznanci, ali obratno, zadržane do svojih bližnjih oziroma prijateljev. Družba jih lahko zaznava kot nespoštljive in vsiljive, saj lahko nasilno vstopajo v osebne svetove drugih (Biedma in Horno, 2020, str. 25).
- Zloraba substanc (Repič, 2008, str. 39).
- Motnje hranjenja (Repič, 2008, str. 39).

1.5. Prepoznavanje spolne zlorabe

Starejše in mlajše otroke pri izražanju o izkušnji zlorabe ovirajo občutki strahu, krivde, sramu in lojalnosti. Odvisni so od pozornosti okolice oziroma ljudi, ki so v njihovi bližini (Bouwkamp, 1996, str. 33). Kot družba smo odgovorni za prikritost oziroma pogostejše prepoznavanje spolne zlorabe.

1.5.1. Prikritost spolnih zlorab

Zakaj prepogostokrat okolica ničesar ne opazi? Zakaj ni nihče pozoren na strategije moči, ki jih uporablja povzročitelj? Zakaj glas otroka, ki kliče na pomoč, ostaja neslišan? To so vprašanja, ki si jih zastavljamo ob prepoznavanju spolne zlorabe oziroma njeni prikritosti. Galle in Waiss sta zapisala, da obstaja skladnost med prikritimi strategijami, ki jih uporabljamo dnevno, in strategijami moči, s katerimi povzročitelj zgradi nadzor nad svojo žrtvijo. Njegovih tehnik torej ne opazimo, saj smo jih vsi deležni oziroma jih poznamo (Galle in Waiss, 2001, str. 105).

Pomembno je razumeti tudi vrednote, mite oziroma stereotipe, ki jih gradi posamična družba (Dečman Dobrnjič in Zloković, 2007, str. 18). Strpnost do nasilja, nedoslednost pri izvajanju zakonov, zastaranje najhujših primerov zlorabe nad otroki, podpiranje stereotipov itd. so tipični primeri odmikanja družbe od pomoči in prepoznavanja problema spolnih zlorab (Dečman Dobrnjič in Zloković, 2007, str. 18). Postaviti si moramo vprašanje, kakšna je vrednostna orientacija v družbi (Medicinsko izvedenstvo, 2006, str. 39). Kakšni so torej prevladujoči miti, ki podpirajo prikritost in tabuiziranje problematike zlorab? V Združenju za moč so zapisali kar nekaj mitov, ki prevladujejo v naši družbi:

- *Otrokom so najbolj nevarne tuje osebe.* Na podlagi mnogih raziskav je podana ocena, da je v 70–85 % povzročitelj oseba, ki jo otrok pozna in ji zaupa.
- *Spolne zlorabe so redke.* Evropske študije kažejo, da je eden izmed petih otrok žrtev spolne zlorabe.
- *Storilci spolnih zlorab so pedofili.* Le nekaj odstotkov povzročiteljev je pedofilov, vsi ostali so osebe, ki navzven delujejo povsem »običajno« in imajo željo po nadzoru.
- *Spolna zloraba otrok se pogosteje dogaja v revnih in manj razvitih okoljih.* Do spolne zlorabe prihaja v vseh družbenih okoljih.
- *Spolna zloraba ne povzroča prevelike škode.* Travma spolne zlorabe povzroča hude posledice tako na telesni kot čustveno-vedenjski ravni.

- *Ženske ali matere ne morejo biti storilke.* Čeprav gre za manjšino, so tudi matere povzročiteljice zlorab.
- *Povzročitelj za storitev uporablja fizično silo.* Največkrat ne uporabijo fizične sile, ampak ustvarijo enosmerni odnos, v katerem je otrok v podrejenem in odvisnem položaju. Tako lahko ohranja odnos (Združenje za moč, b. d.).

V raziskavi, ki sta jo leta 2010 in 2011 v Sloveniji izvedla Dvoršek in Frangež (2013), so ju zanimale značilnosti odkrivanja spolnih zlorab. Odkrila sta, da je v Sloveniji letno odkritih oziroma prijavljenih 200 kaznivih dejanj spolnega napada na osebo, mlajšo od 15 let. Pogosto so ta dejanja prijavljena pozno. Razloge lahko vidimo v tem, da otroci spolno zlorabo redkeje definirajo kot kriminalno dejanje ali pa svojo »skrivnost« razkrijejo odraslim, ki včasih ne posredujejo in ne obvestijo policije. Razlogi, da starši ne posumijo na spolno zlorabo, so lahko čustvena navezanost na povzročitelja ali podpora oziroma določene usluge, ki jih potrebujejo od povzročitelja. V omenjeni raziskavi je bilo zajetih 70 naključno izbranih primerov kaznivih dejanj spolnega napada na osebo, mlajšo od 15 let, ki so bili prijavljeni leta 2003. Od tega je bilo 58,5 % odkritih, tako da je otrok sam povedal za spolno zlorabo, v 23 % je oseba opazila znake oziroma simptome, ki so nakazovale spolno zlorabo, 7,7 % oseb je bilo priča spolni zlorabi in v 4,6 % primerov je spolno zlorabo odkrila policija pri svojem delu. Pomembno je zavedanje, da otroci, ki jih zlorablajo znotraj družine, to veliko težje in kasneje razkrijejo (Dvoršek in Frangež, 2013, str. 67, 68).

Družbeno zavedanje in kritično razmišljanje o teh mitih je pomembno. Menim, da je potrebno širše izobraževanje o prepoznavanju spolnih zlorab in širše družbeno zavedanje o pomembnosti te problematike. Ustvariti moramo prostor za odprt in neobsojajoč pogovor; posledično bi se slišalo več otroških glasov, ki kličejo po pomoči.

1.5.2. Znaki spolne zlorabe

Znaki, ki se kažejo pri otrocih kot posledica spolne zlorabe, so prikriti klici na pomoč (Frei, 1996, str. 34). Ker se zelo prepletajo s posledicami, ki opisanimi v prejšnjem poglavju, na tem mestu bolj poudarjamo simptome, ki so pomembni, da svetovalni delavci in drugi strokovni delavci v vzgojno-izobraževalnih zavodih lažje prepoznavajo spolne zlorabe. Znake lahko opazimo na telesnem in čustveno-vedenjskem področju. Pomembno pa je zavedanje in previdnost, saj nobeden od znakov ne kaže nedvomno na spolno zlorabo. Za vsakim simptomom bi lahko bila druga težava ali travma (Frei, 1996, str. 34). Frei (1996, str. 34–49)

je opisal simptome oziroma znake spolne zlorabe na podlagi dela z otroki v psihološki posvetovalnici na oddelku za otroško psihiatrijo v povezavi z drugimi avtorji. Ločil jenaslednje vrste znakov:

Telesni in psihosomatski znaki:

- rdeči madeži, rane, vnetje, krvavitve v ustih in na ustnicah, vulvi ali penisu ter anusu,
- glivice v ustnem predelu,
- pogoste bolečine v trebuhu,
- bolečine pri uriniranju ali pri opravljanju potrebe,
- pogosto drgnjenje, praskanje po spolnih organih ali anusu,
- pogosto intenzivno onaniranje, včasih združeno z močnim potenjem, tresenjem ter krči,
- težava z oblačili v predelu genitalij – spodnjice prevelike, preozke itd.,
- zaprtje ali driske,
- pogosto vnetje grla, hripavost, kašelj, bruhanje,
- težave s požiranjem sline,
- težave pri hranjenju,
- težave z vrtoglavico in onesveščanjem,
- otrok je velikokrat bolan,
- nima svoji starosti primerne teže in velikosti,
- težave z astmo in pogostim občutkom dušenja,
- nemirnost,
- opazno zmanjšanje otrokovih dotedanjih sposobnosti, npr. pomnjenja, vztrajnosti itd.,
- otrok se izmika športnim in drugim aktivnostim,
- deklica se ne more uleči na hrbet,
- motnje koncentracije, ogromno sanjari oziroma se zateka v svoj svet,
- nenavadna pozabljivost,
- težave pri koordinaciji telesnih gibov in zaznavanju stvari z dotikanjem,
- težave z občutkom za oddaljenost do drugih,
- zaostanek v napredovanju govora; otrok se na primer vrne k otroškemu govoru in ne govori svojim letom primerno,
- deklica s 13, 14, 15 leti še vedno ni v puberteti (Frei, 1996, str. 34–36).

Čustveno-vedenjski znaki:

- preobčutljivost in pretirana odvisnost od bližnjih oseb,
- bojazni, fobije pred dotikanjem in drugimi telesnimi stiki,
- strah pred ločitvijo od osebe, ki ji otrok zaupa,
- strah pred smrtjo ali zadušitvijo,
- otrok razvije izrazito nezaupanje,
- strah pred določenimi oblačili, na primer krili,
- strah pred stranišči,
- strah pred tekočo vodo, rastlino, ki se razvija, ognjem ali peno za kopanje, saj otroka spominja na povečan penis ali izliv semen,
- strah pred predmeti, ki jih povezujejo s storilci (na primer cigareta ali vžigalnik, sveče, fotografije),
- samopoškodovanje in samomorilnost (na primer pogoste poškodbe na rokah, zlomi, udarci v glavo, puljenje las; otrok sebe lahko označuje kot hudobnega, slabega ali umazanega),
- nujna potreba po redu ali umivanju – ni se zmožen igrati z drugimi vrstniki, saj bi tako lahko prišel v stik z umazanijo; to je posledica želje po odstranitvi gnusa, ki ga je povzročila zloraba,
- nujna potreba po verbalnih stikih, kar pomeni na primer neprekinjeno glasno pokašljevanje ali stalno ponavljanje ene same kratke besede,
- otrok se zanemari, se neha umivati in negovati,
- težave z načrtno lažjo, krajo,
- težave z agresijo, napadi na vrstnike,
- otrok z odraslimi vzpostavlja interakcijo s seksualnimi opazkami in nespodobnimi izrazi,
- deklica lahko v izzivalni pozi stopi k vzgojiteljici, jo hoče strastno poljubljati ali pa s svojimi ritnicami z vso silo in boleče pritiska ob stegna,
- otrok lahko vedno znova postavlja vprašanja o spolnosti,
- s sovrstniki se lahko igra »zlorabljanje«; fantek lahko razcefra punčko – igračko v predelu spolnih organov,
- pripoveduje, kako očka spi v otroški sobi ali kako dedku teče mleko iz penisa,

- otrok ima slike gole ženske ali moškega in pripoveduje vrstnikom, kako je gledal pornografski film,
- ima težave z izražanjem svojih občutkov/počutja, lahko začne tudi jecljati (Frei, 1996, str. 36–42).

Risanje/slike, ki so simboli spolne zlorabe:

- slike, ki v otroku vzbujajo strah oziroma grozo,
- slika hiše in otrokove sobe, na kateri je razvidno, da je pod njegovo posteljo ali v njegovi sobi pošast,
- slika družine ali bližnjih oseb in sebe, ki je poškodovana in razdejana (Frei, 1996, str. 43–49).

V prej omenjeni raziskavi, ki sta jo Dvoršek in Frangež (2013) izvedla v Sloveniji leta 2010, 2011, so ugotovili, kateri znaki so bili ob odkritju opaženi kot znaki spolne zlorabe. *Fizične znake* je kazalo 39 % žrtev spolne zlorabe. Med njimi so bili najpogostejši znaki na spolovilih (43 %), na primer rdečina okoli spolovil, pretrgan himen in vnetje spolovil. 24 % žrtev je imelo bolečine in druge zdravstvene težave, kot so bolečine v trebuhu, glavobol, vrtoglavica, bruhanje in herpesi okoli ust. 22 % otrok je imelo modrice, udarnine in praske. V 10 % pa so bili vidni znaki zanemarjanja in umazanosti. *Psihološki znaki* so bili prisotni pri 70 % žrtev, oziroma natančneje, strah je bil prisoten pri 17,6 % otrok, otrok je kazal spolno vedenje do drugih v 12,2 %, v 12,2 % se je otroku spremenil šolski uspeh, nasilno vedenje se je kazalo pri 9,2 % otrocih, odsotnost vedrega obnašanja pri 7,6 %, pri 6,9 % poznavanje spolnosti in opazno zanimanje zanj, nezanimanje za stvari in zapiranje vase pa pri 10 %. *Socialne travme* pa so žrtve doživele v 43 % (Dvoršek in Frangež, 2013, str. 69, 70).

Menim, da tako spolne zlorabe ohranjajo prikrite. Fizični znaki so vidni redkeje, pri čustveno-vedenjskih pa okolici primanjkuje znanja, zato ne prepozna verbalnih in neverbalnih sporočil otrok.

1.5.3. Vloga vzgojno-izobraževalnih zavodov pri prepoznavanju spolnih zlorab

Vzgojno-izobraževalni zavodi, ki so v Zakonu o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (2007) opredeljeni »kot zavodi, ki pretežno dejavnost izvajajo programe za predšolske otroke, javno veljavne vzgojne programe domov za učence in dijaških domov in javno veljavne programe za predšolske otroke s posebnimi potrebami oziroma programe

vzgoje in izobraževanja za otroke in mladostnike s posebnimi potrebami» (Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja, 2007), imajo pomembno vlogo v otrokovem življenju. Odgovornost svetovalnih delavcev in drugih strokovnih delavcev je, da se naučijo prepoznati, odgovarjati in ukrepati ob spolni zlorabi. Ustvariti morajo odprt in zaupen prostor, v katerem bo otrok lahko slišan in opažen. Otroci, katerih glasovi niso bili slišani, so bolj verjetno razvili PTSM (posttravmatsko stresno motnjo) in druge duševne motnje (The national child traumatic stress network, 2017). Posttravmatska stresna motnja je motnja, ki se lahko razvije kot posledica izpostavljenosti stresorju v travmatičnem dogodku (Cvetek, 2009, str. 21). Je tudi anksiozna motnja, ki jo trenutno definirajo tri skupine simptomov: ponovno doživljanje, izogibanje in hipervzbujenost. Trajajo vsaj en mesec po travmatičnem dogodku (Cvetek, 2009, str. 21).

Ministrstvo, pristojno za izobraževanje, intenzivneje deluje na področju preprečevanja nasilja v družinah od leta 2008. Od leta 2010 pa velja Pravilnik o obravnavanju nasilja v družini za vzgojno-izobraževalne zavode, ki določa, kakšno naj bo njihovo ravnanje ob zaznavi nasilja, nudenje pomoči otroku ter sodelovanje z drugimi organi. Začeli so tudi z intenzivnim strokovnim usposabljanjem svetovalnih delavcev in drugih strokovnih delavcev o izvajanju zakonodaje s področja obravnave nasilja v družini (Rustja, b. d., str. 237).

V Pravilniku o obravnavanju nasilja v družini za vzgojno-izobraževalne zavode je napisan protokol z več prilogami. Zapisano je, da ima pomembno odgovornost ravnatelj, saj potrebujejo svetovalni delavci ter drugi strokovni delavci in delavke ob obravnavi nasilja v družini močno podporo vodstva. Prav tako je treba izpostaviti pomembnost ničelne strpnosti do nasilja ter stalno delo na preventivi. Če otrok na primer pove, da doživlja nasilje, se mu verjame in zaupa. Pri tem pa se mu zagotavlja varno šolsko okolje in preprečuje stigmatiziranost (Rustja, b. d., str. 239).

Ključen je torej prvi korak, in sicer prepoznavanje spolne zlorabe. Vloga svetovalnih delavcev in drugih strokovnih delavcev v vzgojno-izobraževalnem zavodu je poznavanje in opazovanje znakov pri otrocih in ob morebitni prepoznani zlorabi ustvarjanje zaupnega prostora za pogovor in slišan glas otroka (The education state, 2016).

1.5.3.1 Vloga svetovalnih delavcev v vzgojno-izobraževalnih zavodih pri prepoznavanju spolnih zlorab in pomoči otrokom

Vsi strokovni delavci v vzgojno-izobraževalnih zavodih imajo pomembno vlogo tako pri prepoznavanju spolne zlorabe kot pri pomoči otrokom, ki so žrtve spolne zlorabe. Razlikujejo se le v vlogi, ki jo imajo v procesu od prepoznane spolne zlorabe do okrevanja otroka. Skupni so jim pomembnost poznavanja te tematike, potrebnih metod in poznavanje znakov za lažje prepoznavanje zlorab in načini pomoči otroku. Skupaj morajo ustvarjati varen in zaupen prostor za otroke v šolskih prostorih. Zaradi empiričnega dela, v katerem populacijo predstavljajo svetovalni delavci, kot strokovni delavci osnovnih šol, želimo njihovo vlogo posebej izpostaviti.

Delo svetovalnih delavcev v vzgojno-izobraževalnih zavodih je opredeljeno s 67. členom Zakona o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (2007). Svetovalni delavci delujejo na področju svetovanja otrokom in načrtujejo, spremljajo ter evalvirajo razvoj šole v sodelovanju z učitelji, starši in vodstvom šole (Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja, 2007). Svetovalna služba prav tako soustvarja pripravo in izvedbo individualnega načrta za otroka s posebnimi potrebami ali v primeru ocenjene ogroženosti otroka (Wilke in Pacek, 2019).

Metode lažjega prepoznavanja spolnih zlorab

V zadnjih desetletjih sta se v Sloveniji tako obseg spolnih zlorab kot delovanje državnih in nevladnih institucij spremenila. Temu problemu so začele namenjati več pozornosti, saj so otroci in mladostniki najbolj ogrožena skupina prebivalstva, spolni napadi na otroke in druge oblike nasilja nad njimi pa sodijo v četrto največjo skupino ovadb (Žibert, 2009, str. 139). Pomembno je stremeti k povečanju varnosti otrok in ustvarjanju hitrega ponovnega zaupanja. Prav svetovalni delavci in drugi strokovni delavci v vzgojno-izobraževalnih zavodih imajo pomembno vlogo v otrokovih življenjih. Potrebno je njihovo zavedanje o tej problematiki. Žibert (2009, str. 140) je zapisala, da številne nevladne organizacije nudijo izobraževanje za lažje prepoznavanje spolnih zlorab in nudenje pomoči otrokom, ki so žrtve spolne zlorabe, kar je v pomoč svetovalnim delavcem in drugim strokovnim delavcem. Med izobraževanjem jih seznanijo z naslednjimi temami:

- obravnava spolne zlorabe in zavedanje o prikritosti le-te;

- učenje o prikritih znakih otrok in previdnost, da so lahko ti simptomi tudi posledica kakšne druge problematike;
- učenje o dinamiki in fazah spolne zlorabe;
- učenje o lastnostih povzročiteljev;
- kako ustvariti zaupen in varen prostor za otroka in pogovor z njim;
- zakonodajne obveznosti pri tovrstnem kaznivem dejanju;
- pomembnost medinstitucionalnega sodelovanja;
- pravice žrtev in njihovih staršev;
- kako nuditi pomoč in zaščito otroku po odkriti spolni zlorabi.

Na omenjenih izobraževanjih pa vključujejo tudi odrasle preživele žrtve spolne zlorabe, ki pomagajo pri celotnem razumevanju kompleksnosti spolnih zlorab (Žibert, 2009, str. 140).

Svetovalnim delavcem in drugim strokovnim delavcem pri lažjem prepoznavanju in nudenju pomoči otroku lahko pomaga njihovo prizadevanje za pridobivanje zaupanja otrok in krepitev občutkov o šoli kot varnem okolju. Prav tako si lahko naredijo zapis v skladu s Pravilnikom o obravnavi nasilja, kar lahko pomaga pri postopku pomoči in zaščite. Otrokovo vedenje si lahko lažje razložijo, če si postavijo vprašanja, kot so npr. kaj je težava, kdaj se je težava (vedenje) pojavila, kako pogosto opazijo določeno vedenje, kako se v šoli občutijo posledice te problematike (sprememba v uspehu, nasilje nad vrstniki itd.), kaj so strokovni delavci že poskušali storiti in kakšni so bili učinki ... (Filipčič in Klemenčič, 2011). Za lažje in boljše delovanje pa je pomembno prav zavedanje, da je o težavah v družini težko spregovoriti. Tako odrasli kot otroci jih želijo pogosto prikriti. To je posledica občutka lastne krivde ter strah pred stigmatizacijo in stopnjevanjem problema ob razkritju (Filipčič in Klemenčič, 2011).

Mislim, da lahko vse zapisano strokovnim delavcem v vzgojno-izobraževalnih zavodih nudi pomoč za lažje delovanje in s tem povečanje odkritih spolnih zlorab in nudenje ustrezne zaščite ter pomoči otrokom.

1.6. Pomoč in zaščita otrok, ki so žrtve spolne zlorabe

1.6.1. Zakonske podlage za zaščito otroka

Okolica je dolžna otroka zaščititi, ga varovati in mu pomagati, še posebej strokovni delavci, ki delujejo v vzgojno-izobraževalnih zavodih, kjer prihajajo v stik z otroki. Pomoč otroku, ki je žrtev spolne zlorabe, ne izhaja le iz narave in poslanstva strokovnih delavcev, ampak tudi

posredno in neposredno iz številnih predpisov zakonodaje (Filipčič in Klemenčič, 2011, str. 19). Deklaracija izobraževalne internacionale o poklicni etiki zavezuje strokovne delavce, da morajo svoje znanje poglobljati in skrbeti za lastno strokovno rast. Prav tako morajo ravnati v skladu s svojo vestjo, predanostjo in spoštovanjem zaupnosti informacij (Mezinec, 2018, str. 129).

Pomembne zakonske podlage njihovega delovanja so:

1. *Konvencija o otrokovih pravicah*

Konvencija o otrokovih pravicah je bila sprejeta 20. 11. 1989 na Generalni skupščini Združenih narodov. Države podpisnice te Konvencije temeljijo po načelih, izraženih v Ustanovni listini Združenih narodov, ki priznava prirojeno dostojanstvo in enake neodtujljive pravice vseh članov družbe. To so temelji svobode, pravičnosti in miru na svetu. Zavedajo se, da so vse pravice in dolžnosti, določene s temi akti, enake za vse, ne glede na raso, barvo kože, spol, jezik, veroizpoved, politično ali drugo prepričanje, narodno ali socialno poreklo, premoženje, rojstvo ali kakršenkoli drug položaj. Konvencija poudarja, da sta otroku namenjena varstvo in pomoč, ter naglašava pomembnost odraščanja v družinskem ozračju, varnosti, ljubezni in razumevanja za otrokov poln in skladen osebni razvoj (Konvencija o otrokovih pravicah, 1989, str. 821). Konvencija je tudi pravni akt, ki ima moč zakona in obvezuje države, da upoštevajo njene določbe. Vključuje tudi pravico do nadzora v državah, ki so to sprejele. Konvencija opredeljuje štiri glavna načela (Hiter in Šerbenik, 2008, str. 26):

- Nediskriminacija: otroci imajo ne glede na spol, starost, barvo kože, jezik, vero, politično mišljenje, nacionalno, etično ali družbeno poreklo enake pravice.
- Najboljša korist otroka.
- Preživetje in zaščita: otroci imajo pravico do življenja in razvoja vseh življenjskih vidikov, vključujoč telesni, emocionalni, psihosocialni, kognitivni, družbeni in kulturni razvoj.
- Participacija ter soudeležba otrok: otrokov glas je slišan, vključen je v vseh postopkih in procesih, ki vplivajo na njegovo življenje.

Tako je v Konvenciji Združenih narodov zapisano, da so »*dejanja spolne zlorabe in spolnega izkoriščanja ter otroška pornografija hude kršitve temeljnih človekovih pravic, zlasti pravic otrok do zaščite in dobrobiti*«. Pri vseh ukrepih organov javne uprave ali zasebnih institucij,

ki se nanašajo na otroke, se mora upoštevati predvsem otrokov najboljši interes (Uradni list Evropske unije, 2011).

2. Zakon o preprečevanju nasilja v družini (ZPND)

Zakon je bil sprejet leta 2008 in opredeljuje pojem nasilja v družini, določa vlogo in naloge državnih organov, nosilcev javnih pooblastil in drugih izvajalcev storitev na področju socialnega varstva, zdravstva, vzgoje in izobraževanja ter nevladnih organizacij (Zakon o preprečevanju nasilja, 2008). Prav tako je namen zakona preprečevanje nasilja v družini in pomoč žrtvi ter njeno varstvo (Zakon o preprečevanju nasilja v družini, 2008). Zakon je razdeljen na štiri poglavja: splošne določbe, mreža in naloge organov in organizacij ter nevladnih organizacij, ukrepi za zagotovitev varnosti žrtve, brezplačna pravna pomoč (Zakon o preprečevanju nasilja v družini, 2008).

Filipčič in Klemenčič navajata pomemben člen in del ZPND, kjer je zapisano, da so organi in organizacije dolžni izvesti vse postopke in ukrepe, ki so potrebni za zaščito žrtve glede na stopnjo ogroženosti, in ji zagotoviti spoštovanje integritete. Določa tudi, da če je žrtev otrok, imajo njegove koristi in pravice prednost pred drugimi udeleženci v postopku (Filipčič in Klemenčič, 2011, str. 19).

V Uradnem listu Republike Slovenije je zapisano, da so organi in organizacije dolžni v okviru zakona ter v skladu z drugimi predpisi in pooblastili prednostno obravnavati nasilje, zagotavljati medsebojno obveščanje in pomoč z namenom preprečevanja in odkrivanja nasilja ter nudenja pomoči žrtvi pri vzpostavitvi pogojev za varno življenje (Zakon o preprečevanju nasilja v družini, 2008). Te postopke medsebojnega obveščanja in nudenja pomoči natančneje določa ministrstvo, pristojno za delo, družino in socialne zadeve. Strokovni delavci, ki delujejo na tem področju nasilja, pa se morajo obvezno redno izobraževati na področju te problematike, in to v obsegu, ki ga določa ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve (Zakon o preprečevanju nasilja v družini, 2008).

3. Pravilnik o obravnavi nasilja v družini za vzgojno-izobraževalne zavode

Rustja (b. d., str. 239) navaja, da je konec leta 2009 ministrstvo za šolstvo sprejelo Pravilnik o obravnavanju nasilja v družini za vzgojno-izobraževalne zavode. Sestavljajo ga tri temeljna poglavja: ravnanje vzgojno-izobraževalnega zavoda ob zaznavi nasilja, nudenje pomoči otroku, ki je žrtev nasilja, ter sodelovanje z drugimi organi. Pravilnik ima tudi prilogo, in sicer zapis o nasilju nad otrokom (Rustja, b. d., str. 239).

Pravilnik o obravnavanju nasilja v družini zajema strokovna načela pri obravnavanju primerov nasilja in konkretno opredeljuje naloge, ki so vsebinsko in časovno jasno določene. Na ta način so strokovni delavci vezani na določeno ravnanje, ki je neodvisno od njihovih osebnih pogledov na nasilje in osebnih razumevanj lastnih vlog pri obravnavanju tega pojava (Filipčič in Klemenčič, 2011, str. 22). Pomembna načela Pravilnika o obravnavi nasilja v družini, ki so zajeta v Priročniku za zaposlene v vzgojno-izobraževalnih zavodih in jih navajata Filipčič in Klemenčič (2011, str. 23), so:

- senzibilnost in ničelna toleranca do nasilja,
- pomembnost preventivnih dejavnosti in programov,
- otroku se verjame in zaupa,
- zaupanje osebi, ki je zaznala nasilje,
- šola – varno okolje,
- timsko delo,
- seznanitev staršev z zakonom o preprečevanju nasilja v družini in protokoli ravnanja,
- timsko sodelovanje z drugimi institucijami.

1.6.2. Vloga vzgojno-izobraževalnega zavoda pri pomoči na poti otrokovega okrevanja

Vzgojno-izobraževalni zavodi imajo poleg vloge prepoznavanja spolnih zlorab pomembno vlogo nudenja podpore in pomoči otroku v času uradnega postopka in po njem. Zagotoviti morajo varno in nestigmatizirano okolje in ustvarjati zaupen odnos med otrokom in strokovnimi delavci. Na prvem mestu je okrevanje, osebna rast in zdravilna sila, ki bo prinesla v življenje novo bogastvo in globino. Ob procesu se sprožijo številna vprašanja, ki si jih niso nameravali nikoli zastaviti, dobimo najpomembnejše odgovore, ki jih ne bi nikoli pričakovali (Bass in Davis, 1998, str. 79, 80).

Ena izmed pomembnih nalog svetovalne službe je, da ob sumu spolne zlorabe takoj obvesti pristojne organe (center za socialno delo, policijo) (Vogrin, 2016). Obvestijo jih lahko telefonsko, vendar morajo prijavo poslati v pisni obliki (Vogrin, 2016). To je prvi korak pri nudenju pomoči otroku. Naloga svetovalnih delavcev in drugih strokovnih delavcev ni dokazovanje, da je do spolne zlorabe prišlo, ali kaznovanje storilca. Pomembno je, da nudijo čustveno podporo otroku (The national child traumatic stress network, 2017). Pomembno je torej, da pri nudenju podpore in pomoči svetovalni delavci izhajajo iz otrokovih potreb in njegove aktualne situacije, tudi če to včasih pomeni, da morajo stopiti korak nazaj v svojem

prizadevanju in tempu zagotavljanja podpore in pomoči (Horvat, Plaz in Veselič, 2014). Pomembno je, da svetovalni delavci razumejo značilnosti dinamike sistema, v katerem je otrok doživel spolno zlorabo, otrokove odzive ter njegove strategije preživetja (Horvat, Plaz in Veselič, 2014). V vzgojno-izobraževalnih zavodih morajo ob nudenju podpore in pomoči otroku, ki je žrtev spolne zlorabe, pristopati z načinom, ki je utemeljen na razumevanju travme (Ličen, 2020). Ta pristop ne zahteva razkritja travme, temveč je vodilna značilnost v zagotavljanju psihofizične in čustvene varnosti ter možnosti izbire nadaljnjih korakov v smeri okrevanja (Ličen, 2020). Otroku se torej nudi vse, kar je s spolno zlorabo izgubil – občutek varnosti, moč, odločitev in zaupanje (Levenson, 2017, str. 106, 107). Svetovalnim delavcem pa pristop, ki je utemeljen na razumevanju travme, nudi razumevanje travme in njene posledice. Nauči jih ravnanja ob tej problematiki in jih spodbuja, da vodijo pogovor k nudenju pomoči in podpore ob okrevanju (Levenson, 2017, str. 106, 107).

Prav tako morajo svetovalni delavci ob individualnem pogovoru z otrokom ustvariti varen in zaupen prostor, v katerem bo otrok, sprejet brez sodb, dobil priložnost za izražanje vseh čustev (Horvat, Plaz in Veselič, 2014). V pogovoru soustvarijo občutek samospoštovanja, zmanjšajo občutek krivde in otrokovo obsojanje samega sebe. Pomembno je, da otroka upoštevajo kot enakovrednega sogovornika, ki je sposoben biti zelo občutljiv in dojemljiv za verbalna in neverbalna sporočila svetovalnih delavcev (Horvat, Plaz in Veselič, 2014). Ob koncu pogovora je pomembno, da svetovalni delavci poudarijo otroku, da je prav, da se je zaupal o nasilju, in tako zaključijo pogovor v pozitivnem in podpirajočem tonu (Horvat, Plaz in Veselič, 2014).

Svetovalne službe morajo torej z otrokom ustvariti individualni proces pomoči, znotraj katerega se ustvari pogovor in nudi pomoč ob morebitnih učnih težavah. Sodelovati pa morajo tudi s starši ter z drugimi pristojnimi organi in organizacijami, kot so center za socialno delo, policija in sodišče (Vogrin, 2016).

1.6.2.1 Medinstitucionalno sodelovanje pri obravnavi spolnih zlorab

Spolna zloraba otrok in mladostnikov je zločin in kaznivo dejanje, ki mora biti obravnavano sistemsko. Najpomembnejši korak v smeri systemskega pristopa k obravnavanju nasilja v družini je Slovenija naredila s sprejemom Zakona o preprečevanju nasilja v družini (ZPND) (2008). V njem je opredelila dolžnost vseh organov in organizacij, da pomagajo žrtvam nasilja v okviru svojih pristojnosti (Horvat, Plaz in Veselič, 2014). Zakon o preprečevanju nasilja v družini (2008) opredeljuje nalogo centra za socialno delo – ustanovitev multidisciplinarnega

tima (Zakon o preprečevanju nasilja v družini, 2008). Tim je sestavljen iz predstavnikov oz. predstavnic različnih organov in organizacij, če se oceni, da je v konkretnem primeru za zaščito žrtve treba izdelati načrt pomoči (Horvat, Plaz in Veselič, 2014).

Otrokova korist mora biti poglavitno vodilo vseh predstavnikov, ki so vključeni v postopek zaščite otroka (Kodele, Leskošek in Mešl, 2019). Glavni cilj postopka za zaščito je, da se otroku zagotovi varno in spodbudno okolje. Za učinkovito in strokovno utemeljeno delo je zato nujno sodelovanje vseh udeleženih institucij ter strok, in to z veliko mero občutljivosti do otrokovih potreb v konkretnih primerih zaščite (Kodele, Leskošek in Mešl, 2019). Uspešnost procesa posredovanja torej ni odvisna samo od kakovosti samega posega, temveč tudi od celotne strukture in sodelovanja različnih organov, saj je le-to pogoj za uspešno terapevtsko posredovanje (Bouwkamp, 1996, str. 60, 61). Celotno strukturo multidisciplinarnega tima vodi center za socialno delo, ki je po Zakonu o preprečevanju nasilja v družini (2008) krajevno pristojen za obravnavo konkretnega primera v družini. Vsi organi, ki jih center za socialno delo povabi k sodelovanju, so se dolžni odzvati in določiti predstavnika, ki bo član tima (Zakon o preprečevanju nasilja v družini, 2008). Naloge multidisciplinarnega tima so opredeljene v ZPND in so naslednje: usklajevanje aktivnosti, izmenjava informacij za razjasnitev okoliščin, potrebnih za zaščito in pomoč žrtvi, seznanitev žrtve z vsemi oblikami pomoči, ki jih nudijo organi, izdelava načrta pomoči žrtvi in spremljanje njegovega izvajanja. Tim nudi tudi najustreznejšo zaščito žrtve in sprejema odločitve z namenom izvajanja pomoči, če je le-to glede na izdelano oceno ogroženosti žrtve potrebno (Zakon o preprečevanju nasilja v družini, 2008). Organi, ki imajo osrednjo vlogo pri sodelovanju v multidisciplinarnih timih, so socialnovarstveni in sodni. Njihove naloge so v zakonodaji jasno razmejene, njihovo delo je različno (Horvat, Plaz in Veselič, 2014). ZPND (2008) opredeljuje pomembnost varovanja vseh podatkov, ki jih multidisciplinarni tim pridobi pri obravnavanju posameznega primera (Zakon o preprečevanju nasilja v družini, 2008). Izhodišče dela socialnovarstvenih organov (CSD, vzgojno-izobraževalni zavodi, zdravstvene organizacije in vse druge nevladne organizacije) je nudenje psihične pomoči žrtvi, njeno opolnomočenje in iskanje dolgoročnih rešitev v procesu pomoči. Socialnovarstveni organi ne posegajo v pravice (domnevnega) povzročitelja (Horvat, Plaz in Veselič, 2014).

Izhodišče dela sodnih organov (policija, tožilstvo in sodišče) pa je možnost izvrševanja lastnih pooblastil, ki lahko bistveno posežejo v življenje posameznika, povzročitelju nasilja na primer omejijo temeljne človekove pravice (Horvat, Plaz in Veselič, 2014). Ti sodni

postopki so zelo formalni in prežeti s procesnimi pravili (Horvat, Plaz in Veselič, 2014).

Vloga vzgojno-izobraževalnih zavodov pri sodelovanju v multidisciplinarnih timih je opredeljena v Pravilniku o obravnavi nasilja v družini za vzgojno-izobraževalne zavode (Zakon o preprečevanju nasilja v družini, 2008). Strokovni delavec, ki opazi sum na spolno zlorabo v vzgojno-izobraževalnem zavodu, mora o tem obvestiti svetovalnega delavca ali v njegovi odsotnosti ravnatelja. Svetovalni delavci morajo obvestiti pristojni center za socialno delo. Pomembna vloga strokovnih delavcev v vzgojno-izobraževalnih zavodih je tudi zapis o dogodku in zapis opažanj, iz katerih je mogoče sklepati, da se izvaja nasilje in da je otrok ogrožen (Zakon o preprečevanju nasilja v družini, 2008).

Starše ali skrbnike otroka strokovni delavci v vzgojno-izobraževalnih zavodih obvestijo o opravljeni prijavi le, če presodijo, da je to v korist otroka (Zakon o preprečevanju nasilja v družini, 2008).

Temelj sodelovanja multidisciplinarnega tima je torej medsebojno obveščanje in sodelovanje različnih strok, da je pomoč žrtvi spolne zlorabe čim bolj učinkovita. Sistem reševanja problema spolnih zlorab in zaščita otrok sta učinkovita le takrat, ko vsak člen pozna svojo vlogo oziroma so strokovno avtonomni, lahko sodelujejo ter tako hitro in učinkovito pomagajo žrtvi spolne zlorabe.

1.6.3 Vloga vzgojno-izobraževalnega zavoda, usmerjena v preventivo

Pomembnejši cilji vzgojno-izobraževalnih programov preventive proti nasilju so naslednji:

- zagotavljanje svobode in pravice do zdravega razvoja (nege, razvoja, zaščite, napredovanja);
- razvijanje sistema zaščite in spodbujanje razvoja otroka (v družini in šoli);
- promoviranje nenasilnega razreševanja konfliktov;
- vzpostavljanje pozitivnega sodelovanja med šolo in starši;
- prepoznavanje nasilja nad otrokom, nudenje pomoči;
- izobraževanje širše javnosti in onemogočanje nasilja v družini, med učitelji, učenci in otroki;
- ustvarjanje in uresničevanje programov preventive in dela z družinami in otroki (Poropat, 2018, str. 10).

Vloga svetovalnih delavcev in drugih strokovnih delavcev v vzgojno-izobraževalnih zavodih je usmerjena tudi v preventivo. V zgodovini so le-to izvajali z grožnjami in prepovedmi, saj so bili mnjenja, da je spolna zloraba enkratno dejanje, ki ga je izvedla neznana oseba. Otroke so opozarjali oziroma svarili pred groznimi, abnormalnimi tujimi ljudmi, ki naj bi jih z vrečko bonbonov vabili v park (Frei, 1996, str. 58). V 21. stoletju pa je pomembna preventivna spolna vzgoja, ki jo izvajajo v vzgojno-izobraževalnih zavodih. Strokovni delavci predstavijo oziroma otroku približajo prepoznavanje potrebe po skrbi za lastno telo in pozitiven odnos do njega. Prav tako jih naučijo zavedanja, kateri dotiki so sprejemljivi in kateri ne. Otroci na ta način razumejo razliko med spoloma in biološke značilnosti. Starejšim otrokom predstavijo družbena pričakovanja in norme glede na spol, pa tudi vpliv medijev in svetovnega spleta na oblikovanje norm, izgleda in vedenja. Razpravljati je treba o sramežljivosti, zmedenosti in drugih občutkih, ki se pojavljajo v času pubertete in so vezani na telesne spremembe in zanimanje za spolnost, saj je ta sestavni del življenja (Kostič, 2015). Spolna vzgoja pa vključuje tudi pogovor o občutkih, kot so sigurnost, zaščitенost in privlačnost ter oblikovanje samospoštovanja in spoštovanja drugih (Kostič, 2015).

S to preventivo se otroci lažje zavedajo lastne spolne identitete. Vedo, kateri dotiki so primerni in kateri ne, oziroma razumejo pomen *»spolne nedotakljivosti«*. Tako lažje prepoznajo neprimerne dotike in se o tem lahko odkrito pogovorijo z zaupno osebo (Kostič, 2015).

Svetovalni delavci in drugi strokovni delavci lahko pomagajo pri premagovanju ovire molčanja otrok, in sicer s poučevanjem o skrivnosti. Primer: *»Katere so dobre skrivnosti, ki ti prinašajo srečo in radost, in katere so slabe? Te povzročajo, da se otrok počuti prestrašeno, izgubljeno in krivo.«* Tako lahko prispevajo k prekinitvi obveze *»čuvanja skrivnosti«*, ki ohranja zlorablajoči odnos (Kostič, 2015).

Pomemben del preventive pred spolno zlorabo pa je tudi izobraževanje vseh strokovnih delavcev, ki delujejo na področju nasilja oziroma se v okviru svojega dela srečujejo z žrtvami nasilja. Zakon o preprečevanju nasilja v družini (2008) opredeljuje obveznost izobraževanja strokovnih delavcev, in sicer najmanj tri dni v letu. Vsebino tega izobraževanja vsako leto določi minister za delo, družino in socialne zadeve (Zakon o preprečevanju nasilja v družini, 2008).

2. Formulacija problema

Spolna zloraba je travma z velikim T, pojavlja se v vseh družbenih slojih in v vseh nazorskih skupinah. Povzročitelji so osebe različne starosti in spola, ki si vsa čustva in osebnostne meje otrok podrejuje eksplisitno, glede na svoje potrebe po moči (Galle in Waiss, 2001). Odnos med povzročiteljem in žrtvijo se razvija načrtovano in na podlagi »čuvanja skrivnosti«. Povzročitelj pri otroku ustvari občutek krivde, odgovornosti, hkrati pa se mu predstavi kot njegov zaupnik ali zaveznik (Galle in Waiss, 2001). Travma spolne zlorabe v otroštvu tako vpliva na otrokov razvoj osebnosti, vedenja, čustvovanja, resničnosti in stika s svetom (Galle in Waiss, 2001). Pomembno je, da ustanove, v katerih se otroci zadržujejo (vzgojno-izobraževalni zavodi), razumejo svojo vlogo prepoznavanja in zaščite pri tej problematiki. Tako lahko ukrepajo in otroku nudijo primerno pomoč. Otroku lahko ustvari ponovno zaupanje, občutek varnosti, razvoj osebnostne identitete in resničnosti, ki jo je ob tej travmi izgubil (Čobec, Hrovat in Strle, 2016). Prav zaradi prikritosti te problematike v družbi želim nasloviti le-to in v povezavi s tem izpostaviti pomembno vlogo vzgojno-izobraževalnih ustanov pri prepoznavanju in pomoči, saj menim, da je prav to ključno za zaščito otrok in njihovo ponovno ustvarjanje občutka varnosti, zaupanja in osebne identitete. Cilji raziskave so torej:

- odkrivanje razumevanja svetovalnih delavcev o pomembnosti njihove vloge pri prepoznavanju spolne zlorabe, pomoči otroku in njihovi občutki kompetentnosti;
- odkrivanje potreb strokovnih delavcev pri delu z žrtvami spolnih zlorab;
- odkrivanje potrebe po dodatnem izobraževanju (specifično) strokovnih delavcev, ki delujejo na področju svetovanja, in sicer v smeri problematike spolnih zlorab v otroštvu.

3. Metodologija

3.1. Vrsta raziskave

Raziskava je eksplorativna oziroma poizvedovalna, saj je namen raziskovanje oziroma spoznavanje določene problematike (Mesec, 2009, str. 80). Raziskala sem tematiko spolnih zlorab, razloge za njeno prikritost in vlogo strokovnih delavcev, ki delujejo na področju svetovanja v vzgojno-izobraževalnih zavodih (osnovnih šolah), pri prepoznavanju in pomoči otroku, ki je žrtev spolnih zlorab. Z intervjuji pa sem zbrala novo gradivo, saj želim odkriti, kakšno je razumevanje svetovalnih delavcev v vzgojno-izobraževalnih zavodih o spolni zlorabi ter njihovi vlogi pri odkrivanju le-te in nudenju pomoči, hkrati pa potrebe po izobraževanju v tej smeri. Izhajala sem iz predpostavke, da se strokovni delavci ne počutijo dovolj kompetentne in da bi bilo potrebnega več znanja o spolnih zlorabah in prepoznavanju le-teh. Raziskava pa je tudi kvalitativna, saj je izkustveno gradivo, zbrano v raziskovalnem procesu, sestavljeno iz besednih opisov ali pripovedi. Prav tako je gradivo obdelano in analizirano brez uporabe merskih postopkov, ki dajo številčni rezultat, ampak je obdelano na besedni način (Mesec, 2009, str. 85).

3.2. Teme raziskovanja

Teme raziskovanja so:

- spolna zloraba otrok,
- prikritost spolnih zlorab,
- vloga svetovalnih delavcev na osnovnih šolah pri prepoznavanju spolnih zlorab,
- vloga svetovalnih delavcev na osnovnih šolah pri pomoči otrok,
- občutek kompetentnosti pri svetovalnih delavcih in njihovo razumevanje vloge pri prepoznavanju in pomoči,
- izobraževanja o spolnih zlorabah za strokovne delavce na osnovnih šolah,
- možne preventive kot pomemben korak pri prikritosti spolnih zlorab,
- izkušnje svetovalnih delavcev s prepoznano spolno zlorabo in nudenju pomoči.

3.3. Merski instrument

Merski instrument je pripomoček, ki ga uporabljamo pri merjenju in izzovemo pri opazovani enoti vedenja, ki je indikator lastnosti, ki jo želimo meriti (Mesec, 2009, str. 120). Merski instrument je torej vprašalnik z osmimi odprtimi vprašanji, ki sem jih zastavila strokovnim delavcem na osnovnih šolah, ki delujejo na področju svetovanja. Z njim sem merila lastnosti, o katerih lahko nosilec sam da zanesljive informacije (Mesec, 2009, str. 121). Glede na njihove odzive pa sem postavila kakšno podvprašanje, da sem tako dobila širši vpogled v tematiko.

3.4. Opredelitev enot raziskovanja

Populacijo raziskave predstavljajo svetovalni delavci na slovenskih osnovnih šolah, ki so bili zaposleni najmanj v šolskem letu 2020/2021. Zaradi velike populacije je bilo izvedeno vzorčenje. Vzorec je neslučajnostni in priročni, saj sem pogovore izvedla z najbolj dostopnimi svetovalnimi delavci. K sodelovanju sem povabila svetovalne delavce na osnovnih šolah, ki so zaposleni najmanj od šolskega leta 2020/2021. Stik z njimi sem navezala preko poznanstev. Izvedla sem šest intervjujev na šestih različnih osnovnih šolah, in sicer preko aplikacije Zoom, saj trenutno bivam v tujini. Vse intervjuvanke delujejo na osnovnih šolah že več let in so po izobrazbi diplomirane socialne delavke ali socialne pedagoginje.

3.5. Zbiranje podatkov

Podatke sem pridobila s pomočjo ustnega spraševanja v obliki delno strukturiranih intervjujev, ki sem jih izvedla v maju leta 2022, in sicer preko aplikacije Zoom. Intervjuji so trajali od 20 do 50 minut. Sogovornike sem prosila za dovoljenje snemanja. Povedala sem jim, da v diplomu ne bodo vidni njihovi osebni podatki. Predlagala sem jim posredovanje zapisa pred končno analizo, vendar glede tega niso izrazili želje. Teoretični del raziskave sem opravila pred intervjujem, saj sem tako lažje razumela problematiko. Posledično so intervjuji potekali bolj tekoče.

3.6. Obdelava in analiza podatkov

Obdelava podatkov je potekala kvalitativno, saj sem z raziskavo pridobila besedne opise. V prvem koraku sem intervjuje zapisala po zvočnih posnetkih, za katere sem dobila soglasje; zaradi lažjega razumevanja sem jih zapisala v knjižnem jeziku. Nato sem v zapisu pregledala, katere izjave so relevantne in pomembne za moje raziskovanje. Vseh šest intervjujev sem nato označila od A do F in jih oštevilčila po vrsti, pri čemer sem Č izpustila.

Primer:

1. *Kaj je po vašem mnenju spolna zloraba in kakšni so znaki le-te pri otrocih?*

Pri spolni zlorabi gre za to, da otrok mora zadovoljevati potrebe druge odrasle osebe (C1).

V naslednjem koraku sem izjavam pripisala pojme in jih uvrstila v kategorije in propozicije. Tabele odprtega kodiranja sem vključila v priloge.

Primer:

ŠT. IZJAVE IN INTERVJU	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJA	PROPOZICIJA
C1	Pri spolni zlorabi gre za to, da otrok mora zadovoljevati potrebe druge odrasle osebe.	Zadovoljevanje potrebe druge odrasle osebe	Zadovoljevanje potrebe druge osebe	Opredelitev spolnih zlorab

Pridobljene podatke sem še osno kodirala in na podlagi primerjanja pojmov zapisala poskusno teorijo.

Primer:

Opredeflitev spolne zlorabe:

- poseganje v intimo (A1);
- otroci naj bi bili otroci (B1);
- objekt zadovoljevanja potreb staršev ali druge osebe (B2);
- ugajanje odrasli osebi (B4);
- trpljenje in nezavedanje o tem, kaj je pravilno (C2);
- spolna zloraba kot vsak napad na spolno integriteto otroka (D6);
- pornografija (E3);
- vsaka spolna aktivnost odrasle osebe z mlajšo (F1);
- razlika v moči (F2);
- ni enkratno dejanje (F5);
- odvisnost mlajše osebe od starejše (F3).

4. Analiza podatkov

4.1. Opredeflitev spolne zlorabe

Pri opredelitvi spolne zlorabe me je zanimalo, kako svetovalne delavke razumejo spolno zlorabo in znake, ki se lahko kažejo kot sum na spolno zlorabo. S tem sem želela ugotoviti, kako opredelijo spolno zlorabo in katere znake, ki kažejo na sum spolne zlorabe, poznajo. Vse odgovore sem primerjala s teorijo. Tako sem ugotovila, kakšno je njihovo poznavanje osnovnih teoretičnih stebrov spolne zlorabe, ki pomagajo pri lažjem prepoznavanju.

Odgovori so bili podobni. Največkrat so spolno zlorabo opredelile kot *»napad odrasle osebe na spolno integriteto otroka«* (D6) ali kot *»poseganje odrasle osebe v intimo otroka«* (A1). Pogost odgovor pa je bil tudi, da je spolna zloraba *»zadovoljevanje potreb odrasle osebe«* (F4). Kot dejanja spolne zlorabe pa so naštevale od uporabe pornografije, neprimernih dotikov do *»neprimernega govorjenja«* (D6b). Tudi pri tem delu vprašanja so bili odgovori zelo podobni, kar sem pričakovala.

Pri znakih spolne zlorabe so velikokrat omenile prikritost le-teh, torej neopaženost znakov. Prav tako so vse opozorile na dejstvo, da se za vsemi znaki lahko skriva tudi kakšna druga stiska. Kot možne znake, ki kažejo na sum spolne zlorabe, so najpogosteje navedle odklonsko vedenje, spremembe v vedenju ali padec učnega uspeha. Ena je izpostavila tudi *»občutljivost*

na dotike sovrstnikov» (C6) ali pa »odmik otroka« (B6). Navedle so tudi samodestruktivno vedenje in agresivno vedenje do vrstnikov. Kot fizične znake spolne zlorabe pa so najpogosteje navedle glavobole ali bolečine v trebuhu.

Ena izmed svetovalnih delavk je izpostavila pomembno stvar: zavedati se moramo, da je nabor znakov v literaturi drugače predstavljen, kot je nato v praksi. Biti moramo res pozorni na možne znake in stiske ter jih nagovoriti.

4.2. Prikritost spolnih zlorab

Pri tej tematiki me je zanimalo stališče sogovornikov o prikritosti spolne zlorabe v sodobni družbi, saj to vpliva na prikritost spolnih zlorab v vzgojno-izobraževalnih zavodih. Strokovni delavci so del družbe, zaradi česar imajo oblikovane predsodke in stališča o tej problematiki. To pa spodbuja prikritost. Zanimalo me je, ali menijo, da je ta še vedno prisotna in kakšni so razlogi za to. Večina mi je odgovorila, da se jim zdi ta problematika še vedno prikrita, in sicer zaradi stigmatizacije žrtve in sramu ob spolni zlorabi. Tako je ena dejala, da je *»spolna zloraba, oziroma spolno nasilje še vedno tabu« (D8). »Še vedno to ostaja skrivnost posameznika, skrivnost družine« (D10).* Druga svetovalna delavka je dodala, da je spolna zloraba še vedno prikrita zaradi teže in globine problematike in ker se mnogi ne želijo *»ubadati s tem«.* Ali pa se *»primeri težko dokažejo in se ne zaključijo« (E5).* Vse so mnenja, da se prikritost v sodobni družbi zmanjšuje zaradi globalnosti in vedno večjega zavedanja družbe o tej problematiki.

Prvi dve intervjuvanki sta izpostavili, da je bila v preteklosti prikritost veliko večja in *»da je globalni splet, televizija, ko smo še seznanjeni z nekimi informacijami v svetu, ki se dogajajo, vplivalo na razumevanje, da je to tudi v našem okolju prisotno« (A5).* Dodala je tudi, da se v sodobni družbi *»o tem tudi več pogovarjamo« (A6).* Svetovalna delavka je na dober način predstavila prikritost spolnih zlorab: *»Spolna zloraba je bolj prikrita, noben mi še v 20 letih izkušenj ni prišel na vrata in povedal« (D22).*

Ob teh odgovorih sem ugotovila, da je spolna zloraba še vedno zelo prikrita, predvsem zaradi stigmatizacije žrtve in sramu ob tem dejanju. Tudi v družbi premalo naslavljammo že spolnost, kaj šele spolno nasilje.

4.3. Vloga svetovalnih delavcev pri prepoznavanju spolnih zlorab

Zanimalo me je, kako svetovalne delavke razumejo svojo vlogo in vlogo osnovne šole (vzgojno-izobraževalnega zavoda) pri prepoznavanju spolnih zlorab. Vse sogovornice razumejo to vlogo kot zelo pomembno, saj preživijo ogromno časa z otroki. Vse so izpostavile pomembno kolektivno sodelovanje z učitelji, saj prav oni najbolj poznajo otroke in z njimi preživijo največ časa. Pomembna pa je skupna komunikacija. Ena svetovalna delavka je izpostavila: *»Na prvem mestu je potrebna pozornost razrednika, drugih učiteljev in nato tudi korak svetovalne delavke«* (D16). Zelo pomemben del pa je, *»da nas seznanijo z vsem, kar opazijo«* (E31). Kolektivna pozornost na morebitne znake je res pomembna.

Pri tem me je zanimalo, katere načine in metode uporabljajo za lažje prepoznavanje. Ugotovila sem, da ne poznajo točno določenih metod, vendar je pomembno, da so pozorni na možne znake. Potrebno je razumevanje in poznavanje znakov. Ena svetovalna delavka je izpostavila: *»Predvsem je pomembna senzibilnost na kolektivni ravni v osnovni šoli, tudi pri učiteljih, za to problematiko«* (E37). Izpostavile so, da je po prepoznani spolni zlorabi ključen korak naslavljanja le-tega – da se znotraj tega sliši glas otroka ter se tako lahko prijavi sum na spolno zlorabo. Pomemben korak je, *»da ob nekem odklonskem vedenju ustvarim večjo pozornost in se tako lažje prepozna sum na spolno zlorabo«* (E58). Ena izmed sogovornic je izpostavila: *»Pomembno bi se mi zdelo poudariti, da nič ni narobe, če misliš, da gre za spolno zlorabo, pa na koncu ni«* (E69). Zadnja sogovornica pa je dejala, da ji pri prepoznavanju pomagajo metode skupnega risanja in pisanja z otrokom, saj tako otrok lažje izpostavi stisko. Tako je sama že velikokrat prepoznala sum na spolno zlorabo. Zelo pomembno je tudi, da se znotraj učne poti ustvari tudi prostor za nagovarjanje te tematike.

Pri vprašanju o razumevanju vloge prepoznavanja spolne zlorabe sem ugotovila, da intervjuvanke razumejo svojo vlogo in vlogo šole, torej kako pomembna je njihova vloga, ki predstavlja prvi korak pri prepoznavanju spolne zlorabe, in kako pomembno je, da pri tem kolektivno sodelujejo z vsemi strokovnimi delavci in drugimi institucijami. Ugotovila sem, da ni točno določenih načinov ali tehnik, ki bi jih strokovne delavke poznale. Zavedajo pa se, da morajo biti senzibilne in pozorne na vse možne znake spolne zlorabe in le-te tudi nagovoriti.

4.4. Primeri prepoznane spolne zlorabe

Zanimalo me je, ali imajo sogovornice na svoji poklicni poti že izkušnjo dela z žrtvijo spolne zlorabe. Večina je imela izkušnjo s prepoznano spolno zlorabo, razen ena sogovornica. Ta je dejala, da ima premalo znanja in se ne počuti kompetentno. Posledično zelo težko prepozna spolno zlorabo. Dodala je: *»Sem prepričana, da je kakšen primer otroka šel mimo mene«* (B26). Želi si, da bi bilo več izobraževanj na tem področju in boljše kolektivno sodelovanje strokovnih delavcev, saj pravi, da bi tako lahko bile spolne zlorabe veliko prej prepoznane. Druge svetovalne delavke so imele v primeru spolne zlorabe vlogo tistega, ki je prepoznal in prijavil sum. Pri eni se je pri tem ustavilo, saj si je otrok zgradil zaupen odnos z drugo osebo. Druge sogovornice pa so sodelovale v procesu po prijavi ter ustvarile zaupen in podporen prostor za otroka. Povedale so mi, da jim je pri prepoznavanju spolne zlorabe pomagala senzibilnost za problematiko in pozornost na možne stiske in znake. Zelo pomemben korak pri tem pa je tudi, da se ta stiska naslovi, da je glas otroka slišan. Ena izmed svetovalnih delavk je dejala: *»Imam vedno odprta vrata za slišan glas otroka«* (F44). Ali primer druge svetovalne delavke: *»Če se opazi odklonsko vedenje pri pouku, se išče izvor tega«* (E38). Te izkušnje so jih naučile, kako pristopiti in kako pomagati. Z njimi so si ustvarile večjo perspektivo in znanje o spolnih zlorabah. Ena izmed sogovornic je dejala: *»Je pa res, da se ogromno naučiš na lastnih izkušnjah, na svojih lastnih napakah«* (F69).

4.5. Vloga svetovalnih delavcev pri pomoči

Nudjenje podpore in pomoči otroku je bistven del procesa ob prepoznani spolni zlorabi. Pri tem me je zanimalo, kako sogovornice razumejo vlogo nudenja podpore. Vse vidijo to kot zelo pomemben del procesa. Menijo, da je izredno pomembno, da se za otroka ustvari zaupen in varen prostor, znotraj katerega se ga podpre, opolnomoči, validira njegove občutke, ter najpomembnejše, da se mu verjame. Prva sogovornica je dejala: *»Pomemben je ta kontakt z otrokom«* (A19); in res pomembno: *»Torej res stati otroku ob strani, da zmore povedati«* (A34). Treba ga je torej opogumiti, mu predstavljati vlogo zaupnika. Poudariti je treba, da je to, kar je otrok naredil, edino prav in da ni on kriv za dejanje. Ena izmed sogovornic je ubesedila: *»Ni on kriv, odrasli so tisti, ki morajo vedeti, kaj je prav in kaj ne«* (F93). Tudi pri tej vlogi je pomembno kolektivno sodelovanje strokovnih delavcev, da se za otroka ustvari varen prostor znotraj šole, saj ga je ob spolni zlorabi izgubil. Ena izmed sogovornic je poudarila pomen ustvarjanja prostora z otrokom brez tabujev in pomen verbalnih ter neverbalnih sporočil.

Znotraj procesa je pomembno ustvariti tudi individualni načrt pomoči za otroka, znotraj katerega ima določene ugodnosti (na primer prilagojeno ocenjevanje). To je ena izmed sogovornic izpostavila kot pomemben del podpore za otroka. Prav tako se mora pri procesu oziroma pri postopkih vztrajati – samo tako se bodo lahko izpeljali do konca. Sogovornica je dejala, da je treba otroka spodbujati, da vztraja pri tej resnici, in ga podpirati znotraj tega. Druge sogovornice so poudarile tudi pomen podpore znotraj postopkov, ki so za otroka zelo težki. Zadnja sogovornica mi je razložila, kako je otroke spremljala na sodišče in jim vedno stala ob strani. Otroci so se zavedali, da je njihova zaupnica. Hkrati pa je ogromno sodelovala z različnimi institucijami in poudarila, kako pomembno je konkretno in uspešno sodelovanje, da se proces čim prej izpelje. Njeni dve misli ob koncu sta bili: *»Pomembno je, da počasi pridobiva košček za koščkom nazaj svoje življenje,«* (F87) in: *»Kot zelo pomembno, svetovalni delavci smo za podporo in pomoč otroka in ne dokazovanje dejanja«* (F83).

4.6. Občutek kompetentnosti svetovalnih delavcev in stiske, ki jih srečujejo ob delu

Ob vprašanju kompetentnosti me je zanimalo, kako kompetentne se ob tej problematiki počutijo kot svetovalne delavke in kakšne stiske doživljajo ob tem. Večina sogovornic je izpostavila, da se ne počuti dovolj kompetentno za soočanje s to problematiko. Ob prepoznanem sumu na spolno zlorabo občutijo stiske zaradi primanjkov znanja ali pa ne vedo, kako naprej v procesu, oz. se ne znajo soočiti s to težko in globoko problematiko. Dve sogovornici sta se zaradi dodatnih izobraževanj in dela v drugih institucijah srečali z veliko primeri in s tem pridobili občutek kompetentnosti. Stiske, s katerimi se srečuje zadnja sogovornica, so tudi posledica groženj na sodišču, ki jih prejme s strani storilca. Vendar je dejala, da ji pri tem pomaga njena osebnost. *»Pri tem pa mi je ogromno pomagala moja odločnost in kako se znam vedno postaviti zase«* (F64).

Pogoste stiske, ki jih občutijo, so tudi nemoč ob trajanju postopkov in razpletu le-teh. Vse sogovornice so v pogovoru poudarile, da jim osnovna izobrazba ne daje občutka kompetentnosti. Potrebujejo izkušnje in dodatna izobraževanja. Nasvet, ki ga je svetovalna delavka dodala, je: *»Vendar se sčasoma naučiš in si ustvariš svoj pristop«* (F63).

4.7. Ponudbe izobraževanj

Pri vprašanju o izobraževanju sem želela izvedeti, koliko je izobraževanj, ali menijo, da jih je dovolj, kakšno ponudbo bi želeli imeti. Vse sogovornice so izpostavile, da je izobraževanj

premalo in da so samoiniciativna. Dve svetovalni delavki sta predlagali, da bi bila ta izobraževanja za vse strokovne delavce obvezna. Menijo, da je pomembno kolektivno izobraževanje strokovnih delavcev, ne samo svetovalnih. Večina je izpostavila, da z osnovno izobrazbo pridobijo premalo znanja, da bi se lahko razumele kompleksno problematiko spolnih zlorab in se soočile z njo. Njihova osnovna izobrazba je pridobljena na fakulteti za socialno delo in fakulteti za socialno pedagogiko. Izpostavile so, da je poleg osnovnega izobraževanja na voljo velik nabor izobraževanj, na primer *»od socialne zbornice do SOS telefona«* (D46a). Poudarile so, da so izobraževanja usmerjena bolj v golo teorijo (opredelitev spolne zlorabe, znaki spolne zlorabe), predlagale pa so, da bi bila bolj usmerjena v izkušnje same. Na primer: *»Na osnovnih izobraževanjih mislim, da se premalo osredotočajo na dobri praksi, slabi praksi, specifičnih izkušnjah«* (F67).

Tako sem ugotovila, da je izobraževanj premalo, še posebej na kolektivni ravni strokovnih delavcev v vzgojno-izobraževalnih zavodih. Ta si svetovalne delavke želijo, saj bi se jim s tem povečal občutek kompetentnosti. Posledično bi bilo prepoznanih več spolnih zlorab, za otroka bi se lažje in bolj kompleksno ustvarilo varno in podporno okolje. Na izobraževanjih bi morali bolj poudarjati izkušnje in primere dobre oz. slabe prakse. S tem bi povečali spekter znanja o tej globoki problematiki.

4.8. Vloga strokovnih delavcev pri preventivi v vzgojno-izobraževalnih zavodih

Pri vprašanju preventive me je zanimalo, kako pomembna se jim zdi, kakšna naj bo in kaj menijo o spolni vzgoji kot preventivi. Njihovi odgovori so bili zelo podobni. Vse so mnenja, da preventiva lahko vpliva na zmanjšanje stigmatizacije žrtve in ustvarjanje varnega prostora, znotraj katerega bo spolna zloraba veliko prej prepoznana. Omenjale so predavanja s pomočjo knjigice Kiko in roka, s katero mlajšim otrokom predstavijo primerne in neprimerne dotike. Letom primerno pa imajo tudi spolno vzgojo, znotraj katere predstavijo spolno nasilje. Pri tem so omenile, da bi se jim zdelo primerno, da bi se te tematike dotaknili tudi v nižjih razredih. Ena izmed sogovornic je omenila, da je izredno pomembno, kdo predava in kakšen je njegov odnos do spolnosti. Pri tem je pomembno, da se razbijejo tabuji v zvezi s to tematiko in problematiko spolnega nasilja. Dejala je: *»... in kakšen je njegov odnos do spolnosti in spolnega nasilja ...«* (D66a) in: *»Zato bi po mojem mnenju morali voditi oziroma predavati samo ljudje, ki so izobraženi v tej smeri«* (D66b). Poleg teh predavanj je pomembno kolektivno zavedanje o problematiki spolne zlorabe. *»Izredno pomembno, da se kolektivno naslovi ta problematika«* (D58). Res je pomembno, da na kolektivni ravni ne

ignorirajo te problematike ter so pozorni na znake spolne zlorabe in druge stiske.

Tudi predavanjem o tej temi morajo strokovni delavci nameniti čas. Prav tako je pomembno, da otroke opremijo z vedenjem, kam se obrniti po pomoč in kako pomembno je postavljanje meje; otorkom morajo povedati, da je zaupanje o »skrivnosti« izredno pogumno. Pa tudi, *»kaj lahko kot prijatelj sovrstnik narediš v primeru, da se ti nekdo zaupa«* (C66). Ena izmed sogovornic je pri preventivi poudarila: *»Našo vlogo in vlogo šole razumem kot zelo močen dejavnik, v smislu preventive,«* (E23) in dodala konkreten primer preventive: *»V starejših razredih odigramo tudi igre vlog, konkretne igre se odigrajo, da se prikaže, kaj je okej in kaj ni«* (E25). Ali pa: *»... ali delavnice krogi zaupanja in otroci rišejo različne kroge, v katere postavijo osebe, ki jim zaupajo«* (E74). Ob teh krogih zaupanja se lahko pogovarjajo o odnosih s temi osebami in primernih dotikih in se tako lotevajo te tematike: *»Nato se lahko pogovarjamo o odnosih s temi osebami, o njihovih dotikih, se dotaknemo te tematike«* (E75).

5. Razprava

V razpravi povezujem podatke, ki sem jih pridobila v razgovorih s svetovalnimi delavkami, in teorijo. Dodala bom tudi svoje stališče.

5.1. Opredelitev spolne zlorabe

Vse sogovornice so znale opredeliti spolno zlorabo. Največkrat so jo opredelile kot napad na spolno integriteto ali vstop v otrokovo intimo, pri čemer gre za zadovoljevanje potreb odrasle osebe, ki ima moč nad otrokom. Tudi sama bi ob opredelitvi spolne zlorabe izpostavila enako.

Skozi zgodovino, med raziskovanjem, reflektiranjem in pogovori v družbi se je razvilo veliko različnih definicij spolne zlorabe. Repič (2008, str. 18) spolno zlorabo definira kot *»travmo, pri kateri gre za neprostovoljni spolni kontakt, ki vključuje silo ali prisilo s strani osebe, najmanj pet let starejše od žrtve«*. Prav tako menim, da dobro opredeli spolno zlorabo otrok naslednja definicija: *»Spolna zloraba je udeležba nepreskrbljenih otrok v spolnih aktivnostih z odraslo osebo ali osebo, ki je starejša ali večja od njih, pri katerih je otrok zlorabljen kot spolni objekt za zadovoljevanje spolnih potreb ali želja osebe, ki je starejša od njega, in pri katerih sam nima možnosti, da bi izbiral, ali bo privolil v spolno aktivnost ali ne, zaradi neenakih moči v odnosu med njim in drugo osebo.«* (Zloraba otrok – nasilje v družini, Zaščita otrok 2002, str. 9)

Ob opredelitvi spolne zlorabe so se sogovornice dotaknile tudi dejanj spolne zlorabe. Omenile so neprimerne dotike, uporabo pornografije, neprimerno govorjenje, skratka katerikoli spolni akt, ki je proti volji otroka.

Druga dejanja spolne zlorabe v otroštvu so še: razkazovanje genitalij, opazovanje otrok, poljubljanje, masturbacija, felacija, digitalna penetracija, sodomija in druge oblike penetracije (Združenje proti spolnemu zlorabljanju, 2010, str. 23).

Pri možnih znakih spolne zlorabe so svetovalne delavke poudarile, da je treba biti pozoren na odklonsko vedenje, spremembe pri vedenju in na otroke, ki se zaprejo vase. Med fizičnimi znaki so največkrat omenile bolečine v trebuhu in glavobole. Otrok lahko stisko kaže tudi preko agresivnega vedenja do sovrstnikov, samodestruktivnih dejanj ali s kazanjem hude paranoje in fobij. Enako kot svetovalne delavke tudi sama menim, da je pri opaženih znakih

treba nasloviti stisko in ustvariti prostor, da se otrokov glas sliši, saj se za njim lahko skriva tudi kakšna druga stiska.

Tudi Frei (1996, str. 34) je zapisal, da znake lahko opazimo na različnih telesnih in čustveno-vedenjskih področjih. Pomembno je zavedanje in previdnost, da nobeden od znakov ne kaže nedvomno na spolno zlorabo. Za vsakim simptomom bi lahko bila druga težava ali travma (Frei, 1996, str. 34).

Ena izmed svetovalnih delavk je izpostavila pomembno stvar, in sicer, da se moramo zavedati, da je nabor znakov v literaturi drugače predstavljen, kot se kažejo nato v praksi. S tem se strinjam, je pa potrebno teoretično poznavanje znakov, da lažje razumemo kompleksnost problematike in razvijemo pozornost do možnih vidnih znakov in stisk, saj je to bistven korak pri prepoznavanju spolne zlorabe.

5.2. Prikritost spolnih zlorab

Zakaj prepogostokrat okolica ničesar ne opazi? Zakaj ni nihče pozoren na strategije moči, ki jih uporablja storilec? Zakaj glas otroka, ki kliče na pomoč, ostaja neslišan? To so vprašanja, ki si jih zastavljam ob prepoznavanju spolne zlorabe oziroma njeni prikritosti. Pred intervjuji je bilo moje stališče, da je spolna zloraba oziroma spolno nasilje še vedno zelo prikrito nasilje, še posebej zaradi sramu in stigmatizacije žrtve. Ob pogovoru sem svoje stališče potrdila in ugotovila, da se zaradi globalizacije v moderni družbi prikritost zmanjšuje. Kot družba vedno bolj razvijamo ničelno toleranco do nasilja.

Pomembno je tudi razumeti vrednote, mite oziroma stereotipe, ki jih gradi posamezna družba. Strpnost do nasilja, nedoslednost pri izvajanju zakonov, zastaranje najhujših primerov zlorabe otrok, podpiranje stereotipov itd. so tipični primeri odmikanja družbe od pomoči in prepoznavanja problema spolnih zlorab (Dečman Dobrnjič in Zloković, 2007, str. 18). Ustvariti moramo prostor za odprt in neobsojajoč pogovor; posledično bi se slišalo več otroških glasov, ki kličejo po pomoči.

V intervjujih so svetovalne delavke kot razlog za prikritost spolne zlorabe omenile težo in kompleksnost spolne zlorabe, kar pomeni, da imajo mnogi strah pred soočanjem z le-to ali pa gre za težko dokazljive primere, ki se tako nikoli ne zaključijo. Razlogi se skrivajo tudi v občutku nekompetentnosti strokovnih delavcev v vzgojno-izobraževalnih zavodih in v prikrivanju dejanja, saj je to globoka in močna skrivnost posameznika ali skrivnost družine.

Storilec ima moč in nadzor nad otrokovim mišljenjem ter identiteto. Potrebno je res močno vztrajanje in ustvarjanje zaupnega prostora z otrokom, da se lahko potrdi sum na spolno zlorabo.

5.3. Vloga svetovalnih delavcev pri prepoznavanju spolnih zlorab

Vzgojno-izobraževalni zavodi imajo v otrokovem življenju pomembno vlogo. Odgovornost svetovalnih delavcev in drugih strokovnih delavcev je, da se naučijo prepoznati, odgovarjati in ukrepati ob spolni zlorabi. Ustvariti morajo odprt in zaupen prostor, v katerem bo otrok lahko slišan in opažen.

V intervjujih sem ugotovila, da svetovalne delavke razumejo to vlogo kot zelo pomembno, saj z otroki preživijo ogromno časa. Vse so izpostavile pomen sodelovanja z učitelji, saj prav oni najbolj poznajo otroke in preživijo največ časa z njimi. Pomembna je komunikacija med njimi. Njihove vloge, ki jih imajo v procesu od prepoznane spolne zlorabe do otrokovega okrevanja, so različne. Skupna pa jim je pomembnost poznavanja te tematike, potrebnih metod in znakov za lažje prepoznavanje in način pristopa, ki pomaga otroku.

Zanimalo me je, katere načine in metode uporabljajo za lažje prepoznavanje zlorab. Tako sem ugotovila, da ne poznajo točno določenih metod, vendar je pomembno, da so pozorne na možne znake. Potrebno je razumevanje in poznavanje znakov. Izpostavile so, da je pomembna kolektivna senzibilnost in da ob zaznanem sumu na spolno zlorabo to tudi naslovijo. Možne metode, ki jih je izpostavila ena sogovornica, so metode skupnega risanja in pisanja z otrokom, saj tako otrok lažje izpostavi stisko. Tako je sama že velikokrat prepoznala sum na spolno zlorabo.

Svetovalnim delavcem in drugim strokovnim delavcem pa pri lažjem prepoznavanju in nudenju pomoči otroku lahko pomaga prizadevanje za pridobivanje otrokovega zaupanja in krepitev občutkov o šoli kot varnem okolju. Prav tako si lahko naredijo zapis v skladu s Pravilnikom o obravnavi nasilja, kar lahko pomaga pri postopku pomoči in zaščite. Otrokovo vedenje, si lahko lažje razložijo, če si postavijo vprašanja, kot so: kaj je težava, kdaj se je težava (vedenje) pojavila, kako pogosto opazijo določeno vedenje, kako se v šoli občutijo posledice te problematike (sprememba v uspehu, nasilje nad vrstniki itd.), kaj so že strokovni delavci poskušali storiti in kakšni so bili učinki (Filipčič in Klemenčič, 2011).

Večina sodelujočih v intervjujih je imela že več izkušenj s prepoznavnim sumom spolne zlorabe. Pri tem sta jim pomagali senzibilnost za problematiko in pozornost na možne vidne stiske ali znake. Ena je izpostavila, da ima vedno odprta vrata za otroke. Te izkušnje so jim poglobile znanje o kompleksnosti spolnih zlorab.

Za lažje in boljše delovanje pa je pomembno prav zavedanje, da je o težavah v družini težko spregovoriti. Tako odrasli kot otroci jih pogosto želijo prikriti. To je posledica občutka lastne krivde ter strahu pred stigmatizacijo in stopnjevanjem problema ob razkritju (Filipčič in Klemenčič, 2011).

Menim, da je korak prepoznavanja spolne zlorabe ključnega pomena, da se lahko prijavi sum ter otroku nudi pomoč in podporo. Otrok si lahko tako košček za koščkom povrne občutek varnosti oziroma svoje življenje. Zato sta v vzgojno-izobraževalnih zavodih res potrebni kolektivna senzibilnost in pozornost, saj je lahko prav to edini varen prostor za otroka.

5.4. Vloga svetovalnih delavcev pri pomoči

Vzgojno-izobraževalni zavodi imajo poleg vloge prepoznavanja spolnih zlorab in sodelovanja z drugimi organi pomembno vlogo pri nudenju podpore in pomoči otroku. V šoli morajo zagotoviti varno in nestigmatizirano okolje in ustvariti zaupen odnos med otrokom in strokovnimi delavci.

Naloga svetovalnih delavcev in drugih strokovnih delavcev ni dokazovanje, da je do spolne zlorabe prišlo, ali kaznovanje storilca. Pomembno je, da nudijo čustveno podporo otroku. Pri pogovoru morajo validirati otrokove občutke oziroma se mu približati – tako njegovemu jeziku kot tudi »tempu« okrevanja (The national child traumatic stress network, b. d., 2017).

Vse sogovornice razumejo pomembnost svoje vloge pri nudenju pomoči in podpore. Vedo, da morajo ustvariti varen in zaupen prostor, znotraj katerega se otroku približajo, ga opolnomočijo, validirajo njegove občutke, ga pohvalijo in skupaj z njim ustvarijo varen prostor.

Tudi pri tej vlogi je pomembno sodelovanje strokovnih delavcev, da se za otroka ustvari varen prostor znotraj šole, saj ga je ob spolni zlorabi izgubil. Prav tako je ena izmed sogovornic poudarila pomen ustvarjanja prostora z otrokom brez tabujev ter pomen verbalnih in neverbalnih sporočil. V procesu je pomembno ustvariti tudi individualni načrt pomoči za

otroka, znotraj katerega ima določene ugodnosti (na primer prilagojeno ocenjevanje). To je ena izmed sogovornic izpostavila kot pomemben del podpore otroku. Prav tako je potrebno, da se pri procesu oziroma pri postopkih vztraja – samo tako se jih lahko izpelje do konca. Sogovornica je dejala, da je treba otroka spodbujati, da vztraja pri tej resnici, in ga podpirati znotraj tega.

Svetovalni delavci razumejo moč delovanja s pristopom, ki je utemeljen na razumevanju travme. Ta nudi otroku v soustvarjenem pogovoru moč, občutek varnosti, odločanja in zaupanje, ki jih je izgubil s spolno zlorabo. Svetovalnemu delavcu pa ta metoda nudi razumevanje travme in njenih posledic. Nauči ga ravnanja s to problematiko in ga spodbuja, da vodi pogovor v smeri nudenja pomoči in podpore ob okrevanju. Prav tako skupaj z otrokom raziskuje in deluje iz njegove perspektive moči in ne z vzpostavljanjem simptomov in patologizacije (Levenson, 2017, str. 106, 107).

V intervjujih sem ugotovila, da se svetovalne delavke ne počutijo dovolj kompetentne za nudenje pomoči, menijo, da imajo premalo znanja. Pomembno se jim zdi sodelovanje z drugimi strokovnimi delavci (psihiatri, psihoterapevti), saj se s tem otroku ponovno pomaga ustvariti občutek varnosti in vse druge občutke, ki jih je ob zlorabi izgubil. Menim, da je to izredno pomemben del okrevanja otroka, zlasti da se ustvari varno okolje znotraj vzgojno-izobraževalnega zavoda, saj je lahko to za otroka edino varno okolje. Pomembno je, da se zmanjša stigmatizacija in se ga ob procesu opogumi, saj se morajo postopki čim prej zaključiti. Pomembno je vztrajati do konca.

5.5. Občutek kompetentnosti svetovalnih delavcev

Občutek kompetentnosti vpliva na delo svetovalnih delavcev, njihove pristope pri prepoznavanju in pomoči. Če so kompetentni, se lahko s problematiko soočijo celostno in brez strahu. Na ta občutek vplivajo različna izobraževanja, ki lahko strokovnim delavcem nudijo nova znanja, in pa njihove lastne izkušnje.

Vse sogovornice so v določenem delu procesa začutile stisko, pa naj bo to zaradi globine problematike ali zaradi nevednosti glede naslednjega koraka. Občutke stiske pa je ena izmed sogovornic doživljala tudi zaradi groženj, ki jih je prejela s strani povzročitelja.

Dve sogovornici sta se zaradi dodatnih izobraževanj in dela v drugih institucijah srečali z veliko primeri in s tem pridobili občutek kompetentnosti. Druge svetovalne delavke pa

menijo, da imajo premalo znanja, da bi se počutile dovolj kompetentne za soočenje s to problematiko.

Menim, da bi bilo potrebnih več izobraževanj za večji občutek kompetentnosti ter boljše sodelovanje z zunanjimi strokovnimi delavci. Pomembne bi bile supervizije, pri katerih bi lahko svetovalne delavke izrazile svoje stiske. Posledično bi se počutile bolj kompetentne in odločne. S tem bi se razvila večja pozornost do znakov spolne zlorabe in stisk, pristopi ob nujenju podpore in pomoči bi bili boljši.

5.6. Ponudba izobraževanj

Izobraževanja so izredno pomembna za poglobljanje znanja in povečanje občutka kompetentnosti. Pred izvedbo intervjujev je bilo moje stališče, da primanjkuje izobraževanj na področju spolne zlorabe. Ugotovila pa sem, da je le-teh veliko, vendar so samoiniciativna in usmerjena predvsem v teorijo same problematike. Ena izmed sogovornic je dejala, da bi bil pomemben del izobraževanj, če bi vključili primere dobre in slabe prakse; tako bi lahko dobili veliko bolj celovit vpogled v tematiko spolne zlorabe.

Predlogi svetovalnih delavk v intervjuju so bili tudi, da bi bila izobraževanja obvezna in da bi potekala na kolektivni ravni vseh strokovnih delavcev, saj so vsi v stiku z otroki in potrebujejo znanje o spolni zlorabi.

Žibert (2009, str. 140) je zapisala, da številne nevladne organizacije nudijo izobraževanje za lažje prepoznavanje spolnih zlorab in nudenje pomoči otrokom, ki so žrtve spolne zlorabe, kar je v pomoč svetovalnim delavcem in drugim strokovnim delavcem. V okviru izobraževanja jih seznani z naslednjimi temami:

- kako obravnavati spolno zlorabo in se zavedati prikritosti le-te;
- učenje o prikritih znakih otrok in previdnost, da so ti simptomi lahko tudi posledica kakšne druge problematike;
- učenje o dinamiki in fazah spolne zlorabe;
- učenje o lastnostih povzročiteljev;
- kako ustvariti zaupen in varen prostor za otroka in pogovor z njim;
- zakonodajne obveznosti, povezane s tovrstnim kaznivim dejanjem;
- pomembnost medinstitucionalnega sodelovanja;

- pravice žrtev in njihovih staršev;
- kako nuditi pomoč in zaščito otroku po odkriti spolni zlorabi.

Na omenjenih izobraževanjih pa vključujejo tudi odrasle preživele žrtve spolne zlorabe, ki pomagajo pri celostnem razumevanju kompleksnosti spolnih zlorab (Žibert, 2009, str. 140).

5.7. Vloga strokovnih delavcev pri preventivi v vzgojno-izobraževalnih zavodih

Vloga svetovalnih delavcev in drugih strokovnih delavcev v vzgojno-izobraževalnih zavodih je usmerjena tudi k preventivi. Teh poznamo veliko. Ena izmed pomembnih je spolna vzgoja. Strokovni delavci predstavijo oziroma približajo otroku prepoznavanje potrebe po skrbi za lastno telo in pozitiven odnos do njega. Prav tako jih naučijo zavedanja, kateri dotiki so sprejemljivi in kateri ne. Pri spolni vzgoji otroci razumejo razliko med spoloma in biološke značilnosti (Kostič, 2015). Spolna vzgoja pa vključuje tudi pogovor o občutkih, kot so gotovost, zaščitnost in privlačnost ter oblikovanje samospoštovanja in spoštovanja drugih (Kostič, 2015). S to preventivo se otroci lažje zavedajo lastne spolne identitete. Vedo, kateri dotiki so primerni in kateri ne, oziroma razumejo pomen »*spolne nedotakljivosti*«. Tako lažje prepoznajo neprimerne dotike in se o tem lahko odkrito pogovorijo z osebo, ki ji zaupajo (Kostič, 2015).

V intervjujih so svetovalne delavke omenile, da preventiva lahko vpliva na zmanjšanje stigmatizacije žrtve in ustvarjanje varnega prostora, znotraj katerega bo spolna zloraba veliko prej prepoznana. Spolno vzgojo imajo v višjih razredih, vendar bi se jim zdelo pomembno, da bi se ustvarila že prej, in sicer letom primerno. Vse so izpostavile knjižico Kiki in roka, ki mlajšim otrokom prikazuje primerne in neprimerne dotike. Primerna tehnika preventive je tudi igranje vlog, kjer se odigra, kaj je primerno in kaj ni. Omeniti se mora tudi pravica do postavljanja meja, otroci morajo poznati prostore ali osebe, kamor se lahko zatečejo v stiski. Na predavanjih o spolni vzgoji je pomembno poleg spolnosti nasloviti tudi spolno nasilje. Ena od sogovornic je dodala, da je izredno pomembno, kdo predava o spolni vzgoji, kakšen je njegov odnos do spolnosti in spolnega nasilja. V tej smeri mora biti tudi izobražen.

Menim, da je pri preventivi res pomembno poudariti kolektivno ustvarjanje varnega okolja znotraj vzgojno-izobraževalnih zavodov, in to z ustvarjeno ničelno toleranco do nasilja. Tako bosta otrokov glas in njegova stiska slišana, hkrati pa se ga bo lahko podprlo in ukrepalo.

6. Sklepi

Sklepi, ki jih navajam v nadaljevanju, se nanašajo le na vzorec mojega raziskovanja. Morda se lahko v nekaterih vidikih prepoznajo druge svetovalne delavke, ki delujejo v vzgojno-izobraževalnih zavodih. Verjamem, da lahko ugotovitve prispevajo k praksi svetovalnih delavcev in k podpori otrok, ki so žrtve spolne zlorabe.

- Svetovalne delavke razumejo opredelitev spolne zlorabe in znake, ki lahko kažejo na sum spolne zlorabe.
- Spolna zloraba je v sodobni družbi še vedno prikrita, vendar se svetovalne delavke zavedajo svoje vloge pri zmanjševanju tega problema.
- Svetovalne delavke razumejo pomembnost svoje vloge pri prepoznavanju spolnih zlorab.
- Svetovalne delavke ne poznajo specifičnih načinov za lažje prepoznavanje spolne zlorabe. Izpostavile so pomen senzibilnosti in pozornosti na spolno zlorabo.
- Svetovalne delavke imajo vsaj eno izkušnjo prepoznane spolne zlorabe. Ob tej izkušnji so imele različne vloge, vsaj na enem koraku v tem procesu pa so začutile stisko.
- Pomembna je kolektivna pozornost in senzibilnost za prepoznavanje spolne zlorabe v vzgojno-izobraževalnih zavodih.
- Svetovalne delavke razumejo pomen svoje vloge pri nudenju podpore in pomoči otroku.
- Pomemben del pomoči je opolnomočenje otroka ter skupno soustvarjanje varnega in zaupnega prostora.
- Pomembno je ustvarjanje individualnega načrta pomoči otroku, ki je žrtev spolne zlorabe.
- Pomembno je kolektivno ustvarjanje pomoči in podpore s strani strokovnih delavcev v vzgojno-izobraževalnih zavodih.
- Pomembno je medinstitucionalno sodelovanje strokovnih delavcev za učinkovitejši potek postopkov in nudenje podpore.
- Svetovalne delavke se ne počutijo kompetentne, saj imajo premalo znanja in izobrazbe.

- Ponudba izobraževanj na področju spolnih zlorab je pomanjkljiva, poleg tega so izobraževanja samoiniciativna.
- Svetovalne delavke razumejo pomen ustvarjanja varnega okolja znotraj vzgojno-izobraževalnih zavodov.
- Spolna vzgoja, predavanja o spolnem nasilju, primernih dotikih in postavljanju meja se izvajajo letom primerno, in sicer kot preventiva v vzgojno-izobraževalnih zavodih.
- Svetovalne delavke razumejo pomen spolne vzgoje kot preventive pred spolno zlorabo.
- Svetovalne delavke razumejo pomen drugih vrst preventive za zmanjšanje prikritosti spolnih zlorab.

7. Predlogi

Na podlagi raziskave in pridobljenih podatkov navajam naslednje predloge:

- Pomembno je povečati pozornost in senzibilnost za spolno zlorabo v vzgojno-izobraževalnih zavodih.
- Pomembno bi bilo izboljšati medinstitucionalno sodelovanje strokovnih delavcev, saj bi bili procesi tako veliko bolj učinkoviti. Sodelovanje med vzgojno-izobraževalnimi zavodi, centri za socialno delo, policijo in drugimi organi bi moralo biti kvalitetno. Pomembna bi bila pogosta srečanja, na katerih bi se lahko z znanji z različnih področjih sklenili hitri dogovori za hitro pomoč otroku, ki je žrtev spolne zlorabe.
- Potrebno bi bilo izboljšati oziroma povečati ponudbo izobraževanj, še posebej pa te usmeriti v izkušnje dobre ter slabe prakse na področju dela z žrtvami spolnih zlorab v otroštvu. Tako bi povečali občutek kompetentnosti, senzibilnost in pozornost pri strokovnih delavcih na področju spolnih zlorab.
- Pomembno bi bilo vzpostaviti supervizije za svetovalne delavce, da bi lahko tako izrazili svoje stiske, dvome in izboljšali svoje delo.
- V učne načrte bi bilo treba umestiti vsebine o travmah, različnih oblikah nasilja in spolno vzgojo. S tem bi se zmanjšala stigmatizacija in tabuiziranje določenih tematik, ustvarilo bi se varno šolsko okolje.
- Pomembno je, da se znotraj šolskega okolja ustvari spodbuden prostor za slišan glas otroka, in sicer tako s strani učiteljev kot svetovalnih delavcev. Nasloviti se mora stiske otrok, validirati njihove občutke in jih ob tem opolnomočiti.

8. Literatura in viri

- Allender, Dan B.. (2016). *Ranjeno srce: Upanje za odrasle, žrtve spolnih zlorab v otroštvu*. Ljubljana: Založba Emanuel.
- Bass, E., & Davis, L. (1998). *Pogum za okrevanje*. Ljubljana: Liberalna Akademija.
- Bouwkamp, R. (1996). *Psihosocialna terapija pri spolni zlorabi v družini*. Logatec: Firis.
- Cvetek, R. (2009). *Bolečina preteklosti*. Celje: Celjska Mohorjeva družba.
- Čobec, S., Hrovat, T., & Strle, K. (2017). *Preprečevanje in prepoznavanje spolnih zlorab otrok. Najpogostejša vprašanja in odgovori nanje*. Pridobljeno 15. 1. 2022 s <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-R4UN4BD9/305319f7-c957-4109-a096-a09b4e00e29d/PDF>
- Dečman Dobrnjič, O., & Zloković, J. (2007). *Zaprte oči ne vidijo zla: Trpinčenje, zanemarjanje in spolna zloraba otrok - odgovornost družine, družbe in šole*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- *Direktiva 2011/92/EU Evropskega parlamenta in sveta o boju proti spolni zlorabi in spolnemu izkoriščanju otrok ter otroški pornografiji in nadomestitvi Okvirnega sklepa Sveta 2004/68/PNZ* (2011). Uradni list Evropske unije, L 335/1.
- Dobnikar, M., Mugnaioni Lešnik, D., & Plaz, M. (2000). *Poškodbe notranjosti: Pogovori z ženskami, ki so preživele spolno zlorabo*. Ljubljana: Društvo SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja.
- Dvoršek, A., & Frangež, D. (2013). Nekateri kriminalistični vidiki odkrivanja spolnih zlorab otrok v Sloveniji. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo, Ljubljana* 64. Pridobljeno 16.1.2022 https://www.policija.si/images/stories/Publikacije/RKK/PDF/2013/01/RKK2013-01_Frangez_Dvorsek_OdkrivanjeSpolnihZlorabOtrok.pdf
- Erjavšek, T. (b. d.). *Spolne zlorabe otrok*. Pridobljeno 13.1.2022 https://www.nijz.si/sites/www.nijz.si/files/uploaded/spolne_zlorabe_otrok.pdf
- Filipčič, K., & Klemenčič, I. (2011). *Obravnavanje nasilja v družini: Priročnik za zaposlene v vzgojno-izobraževalnih zavodih*. Pridobljeno 20. 1. 2022 http://old.prezihovvoranc.si/files/uporabno_in_zanimivo/vzgojni_nacrt_ole/obravnavanje_nasilja_v_druzinah.pdf

- Frei, K. (1996). *Spolna zloraba, z odkrito besedo do varnosti*. Ljubljana: Založba Kres
- Galle, I., & Waiss, M. (2001). *V labirintu spolnih zlorab: Delo z žrtvami, storilci in starši*. Ljubljana: Forma 7.
- Haskel, L., & Randall, M. (2019). *The impact of trauma on adult sexual assault victims*. Pridobljeno 20.1.2022 https://www.justice.gc.ca/eng/rp-pr/jr/trauma/trauma_eng.pdf
- Hiter, N., & Šerbinek, N. (2008). *Pravice otrok* (Diplomska naloga). Pridobljeno 5.5.2022 iz Repozitorija Univerze v Ljubljani.
- Horno, P., & Javier Romeo - Biedma, F. (2020). *Kiko in roka: Priročnik za strokovne delavce in delavke*. Strasbourg: Svet Evrope. Pridobljeno 15. 1. 2022 <https://rm.coe.int/kiko-and-the-hand-tot-manual-slovenian/1680a3f71f>
- Horvat, D., Plaz, M., & Veselič, Š. (2014). *Priročnik za delo z ženskami in otroki z izkušnjo nasilja*. Ljubljana: Društvo SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja.
- Ilijevska, K. (2020). *Spolne zlorabe otrok in kazensko pravo* (Diplomsko delo). Pridobljeno 15.4.2022 iz Repozitorija samostojnih visokošolskih in višješolskih izobraževalnih organizacij.
- Inštitut za razvoj človeških virov. (2018). *Kaj so osebnostne motnje*. Pridobljeno 14. 1. 2022 <https://www.psihoterapija-ordinacija.si/dusevne-motnje/osebnostne-motnje/kaj-so-osebnostne-motnje>
- *Kazenski zakonik (KZ -1)*. (2008). Ur. l. RS, št. 50/12.
- Kjaerum, M. (2014). *Nasilje nad ženskami: Vseevropska raziskava. Agencija Evropske unije za temeljne pravice*. Pridobljeno 20. 1. 2022 https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-at-a-glance-oct14_sl.pdf
- Kobal, L., Mešl, N., Možina, M., & Vogrinčič Čaćinovič, G. (2011). *Vzpostavljanje delovnega odnosa in osebne stika*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Kodele, T., Leskošek, V., & Mešl, N. (2019). *Zaščita otrok pred nasiljem in zanemarjanjem v Sloveniji*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- *Konvencija o otrokovih pravicah* (1989). Pridobljeno 19. 1. 2022 https://www.varuh-rs.si/fileadmin/user_upload/PRAVNE_PODLAGE/Mednarodne_konvencije_-_OZN/Konvencija_o_otrokovih_pravicah/A-Konvencija_o_otrokovih_pravicah.pdf
- Kostič, L. (2015). *Spolna vzgoja v prvem vzgojno-izobraževalnem obdobju* (Magistrsko delo). Pridobljeno 15.5.2022 iz Repozitorija Univerze v Mariboru.

- Levenson, J. (2017). *Trauma - informed social work practice*. Pridobljeno 23. 2. 2022
https://watermark.silverchair.com/swx001.pdf?token=AQECAHi208BE49Ooan9kkhW_Ercy7Dm3ZL_9Cf3qfKAc485ysgAAArswggK3BgkqhkiG9w0BBwagggKoMIICpAIBADCCAp0GCSqGSIb3DQEHATAeBglghkgBZQMEAS4wEQQMlemI9RGcqOH3RYHLAgEQgIICbonAAF5Gs3PRG9vWt4NLD0nJqTkxhf68A2qW1qnkQ3lIKWQO7qG-HNnaMEOSaGmH2PASThwSTeDd22SRw2xLiNLAaYkg7sdHHZGaTeVjauAz3xBQjAqsp3NMmcXnmDZSvtntztFuCnM_PzAxqdu4PuZ-1tOwjEXKfndems5Xq5xzhoHd19U8n2GHIgjGacnN11DALuSHqjLZ1-B7aqX6EYFWu7Utg5J2WqeHrJGcYg6FNEF4Bj2U_Xf6Uo9kZgfmqpPqMNFNYh2L_k_GevgLMdmE5UY2cJw7My6PasWY3rniqGA17xJ42E57YVE11eph10L8dxYG7Pf1P4WyAQxyXGKPS_4wy8Arm2r2K7t8Qskv2EnhKrFme0IZ1rLzaZgDZNnbz5b3krtcBmO-8298duRXieG9RzF3ZlrJK1XGTXfeBTQGsiLsfVXx5ukCkIdz7so8RHR2EuZrf7dXHWKsAwnDbdLAURnbbRBXkWVPVYmlXaXTTo8raICDuBCkEmemzE9YgONJwP8tUvE_v_hPc192pR5Y3HjjSogR5WT-vqwYrXfirhM7ZmUvi1yEKI3c5QBEgrvufwHJIQCw13814Zb7YAd3l5dGQYA8n3Q0nYslUrTyIWcNGqt6RSr5KkKm--YiiAvFz3e7hJIBjZ1YoS6HIFwMWYQRZj3txcTrsiMD0XhslKaj3YOCyBfdWkn6JlZgFqzrdJJX6rjSOhVT7xgVotlfi1wpD4riEE8shTLBoikdm2AcZqNzRGFLEV2m-OwDua5lhvS9DJb5YPsINqlCYbEGAtOqtC_iugwI_8iBncMwslpwenSFgjNHY_Afl
- Leskošek, V. (2019). Pomembnost medinstitucionalnega sodelovanja pri obravnavi spolnih zlorab. *Revija Socialno delo*. Pridobljeno 21.1.2022 https://www.revija-socialnodelo.si/mma/Pomembnost_URN_NBN_SI_DOC-JZ3XCE0Y.pdf/2019021318371901/
- Leskošek, V. (2020/2021). *Spol in nasilje*. Zapiski predavanj pri predmetu Spol in nasilje. UL, Fakulteta za socialno delo.
- Ličen, K. (2020). *Centri za socialno delo – na razumevanju travme utemeljene organizacije* (Magistrsko delo). Pridobljeno 23.5.2022 iz Repozitorija Univerze v Ljubljani.
- Marjetič, M. (2016). *Proces okrevanja žensk po spolni zlorabi v otroštvu* (Diplomsko delo). Fakulteta za socialno delo, Ljubljana: Inštitut za sodno medicino Medicinske fakultete.

- Medicinsko izvedenstvo. (2002). *Zloraba in nasilje v družini in družbi*. Ljubljana.
- Mezinec, N. (2018). Vloga pedagoških delavcev v preventivi pred spolnimi zlorabami: Socialna pedagogika. *Združenje za socialno pedagogiko (ZZSP)*. 1–2. Pridobljeno 6. 5. 2022 https://www.revija.zzsp.org/pdf/SocPed_2018_01_02.pdf
- Ministrstvo za notranje zadeve. (2020). *Vsak otrok ima pravico do otroštva*. Pridobljeno 15. 1. 2022 <https://www.policija.si/medijsko-sredisce/sporocila-za-javnost/sporocila-za-javnost-gpue/106578-vsak-otrok-ima-pravico-do-otrostva-18-november-evropski-dan-boja-proti-spolni-zlorabi-otrok>
- Poropat, S. (2018). *Stališča učiteljev razrednega pouka in svetovalnih delavcev o zlorabah otrok* (Magistrsko delo). Pridobljeno 5. 5. 2022 http://pefprints.pef.uni-lj.si/5186/1/Magistrsko_delo_Suzana_Poropat.pdf
- Repič, T. (2008). *Nemi kriki spolne zlorabe in novo upanje*. Celje: Celjska Mohorjeva družba.
- The child traumatic stress network. (2017). *When a child alleges sexual abuse by an educator or other school staff*. Pridobljeno 19. 1. 2022 https://www.icmec.org/wp-content/uploads/2017/04/sexualabusebyeducator_NCTSN.pdf
- The education state. (2016). *PROTECT: Identifying and responding to all forms of abuse in early childhood services*. Pridobljeno 17. 1. 2022 https://www.education.vic.gov.au/Documents/about/programs/health/protect/EarlyChildhood_Guidance.pdf
- Vogrin, S. (2016). *Svetovalni delavci in problematika prepoznavanja nasilja nad otroki v družini* (Magistrsko delo). Pridobljeno 15. 6. 2022 <https://core.ac.uk/download/pdf/67604869.pdf>
- Wilke Pacek, C. (2019). *Vloga šolske svetovalne službe v osnovni šoli pri obravnavi otrok z duševnimi stiskami* (Magistrsko delo). Pridobljeno 5. 5. 2022 http://pefprints.pef.uni-lj.si/5771/1/Magistrska_naloga%2C_Wilke_Pacek_Claudia_-_kopija.pdf
- *Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (ZOFVI-NPB19)* (2007). Ur. l. RS 16/2007.
- *Zakon o preprečevanju nasilja v družini (ZPND)* (2008). Ur. l. RS št. 16/08, 68/16, 54/17-ZSV-H in 196/21-ZDOsk.
- Zbornica zdravstvene in babiške nege Slovenije - zveza strokovnih društev medicinskih sester, babic in zdravstvenih tehnikov Slovenije. (2019). *Priporočila:*

Prepoznavanje in obravnava zlorabljenega otroka. Pridobljeno 18. 1. 2022
[https://www.zbornica-zveza.si/wp-content/uploads/2019/09/Priporočila-](https://www.zbornica-zveza.si/wp-content/uploads/2019/09/Priporočila-Prepoznavanje-in-obravnavazlorabljenega-otroka.pdf)

[Prepoznavanje-in-obravnavazlorabljenega-otroka.pdf](https://www.zbornica-zveza.si/wp-content/uploads/2019/09/Priporočila-Prepoznavanje-in-obravnavazlorabljenega-otroka.pdf)

- Združenje proti spolnemu zlorabljanju. (2002). *Zloraba otrok - nasilje v družini, zaščita otrok: »Delajmo z znanjem in skupaj za zaščito otroka.«* Gradivo izobraževalnih seminarjev. Ljubljana: Združenje proti spolnemu zlorabljanju.
- Združenje proti spolnemu zlorabljanju. (2010). *Prepoznavanje spolnih zlorab in ukrepanje.* Pridobljeno 19. 1. 2022 <http://spolna-zloraba.si/wp-content/uploads/2015/12/skripta-Prepoznavanje-spolnih-zlorab-nov2010.pdf>
- Združenje za moč. (b. d.). *Miti in dejstva – otroci.* Pridobljeno 15. 1. 2022 <https://zamoc.si/portfolio-item/miti-in-dejstva-otroci/>
- Žibert, L. (2009). *Delovanje nevladnih organizacij pri preprečevanju spolnih zlorab otrok.* Pridobljeno 18. 1. 2022 https://www.policija.si/images/stories/Publikacije/RKK/PDF/2009/02/RKK2009-02_LauraZibert_SpolneZlorabeOtrok.pdf

9. Priloge

9.1. Vodilo za intervju

PREPOZNAVANJE SPOLNE ZLORABE

- Kaj je po vašem mnenju spolna zloraba in kakšni so znaki le-te pri otrocih?
- Zakaj menite, da je spolna zloraba v današnji družbi še vedno »prikrita«?
- Kako razumete svojo vlogo in vlogo vzgojno – izobraževalnega zavoda pri prepoznavanju spolnih zlorab?
- Katera znanja/tehnike/metode, uporabljate ali bi uporabili, za lažje prepoznavanje oziroma vam pomagajo pri prepoznavanju spolnih zlorab?
- Kako kompetentno se počutite pri vlogi prepoznavanja te problematike?

IZKUŠNJA PREPOZNANE SPOLNE ZLORABE

- Ali ste na svoji poklicni poti, že imeli izkušnjo prepoznane spolne zlorabe pri otroku?
- Če ste imeli izkušnjo bi mi lahko na kratko opisali:
 - Kakšno ste imeli vlogo med samim procesom in po njem?
 - Kaj vam je pomagalo oz. katere metode/tehnike so vam pomagale, pri prepoznani spolni zlorabi?
 - Ste se počutili na katerem koraku nemočne, kaj bi takrat potrebovali oz. kaj menite, da je povzročilo te občutke nemoči?
 - Kakšno po vašem mnenju še dodatno specifično izobraževanje in pridobivanje znanja o spolnih zlorabah v otroštvu bi bilo potrebno?
 - Kakšen bi bil vaš nasvet za družbo in vse vzgojno-izobraževalne zavode, za lažje razumevanje in prepoznavanje spolnih zlorab v otroštvu?
 - Če spolne zlorabe še niste prepoznali, kaj menite da so bili razlogi za to? Mislite da, je to povezano s premalo znanja o tej tematiki ali občutka kompetentnosti?
 - Ali menite, da bi potrebovali še kakšno dodatno izobraževanje o tej tematiki?

NUDENJE POMOČI OTROKU

- Kako razumete svojo vlogo pri nudenju pomoči otroku, ki je žrtev spolne zlorabe?
- Kakšni pristopi, po vašem mnenju so pomembni pri pomoči otroku, ki je žrtev spolne zlorabe?

- Kako razumete pomembnost ustvarjanja varnega okolja otroku med in po procesu in kakšna je vaša vloga pri tem?
- Kaj menite o pomembnosti spolne vzgoje v osnovni šoli, kot preventiva pri spolnih zlorabah?

9.2. Prvi intervju

Spolna zloraba je ubistvu vse kar se tiče poseganja v intimo. (A1) Vsaka neprimerna dotikanja, besede. (A1a) Siljenje in prikazovanje pornografije. (A1b) Uglavnem široki spekter. Na šoli smo imeli en kr težek primer, ki se trenutno tudi obravnava na policiji. V tem primeru je deklica sama povedala. (A2) Gre za več otrok iz iste družine, vendar ni nihče na osnovni šoli ničesar opazil, vsi strokovni delavci so bili zelo presenečeni. (A2a) Otroci so v šoli bili veseli, nikoli zakrbljeni, slabe volje ali da bi se na kakršen koli način nepismeno vedli. (A2b) Drugače pa sem prej bila zaposlena v mladinskem domu, (A3) »kjer je bilo kar nekaj primerov spolne zlorabe in res se to kar kaže in vidi pri otroku.« (A3a) Na primer skozi neko žalost ali pa agresijo, promiskuitetno vedenje. (A3b)

1. Zakaj menite, da je spolna zloraba v današnji družbi še vedno» prikrita «?

Sama nimam tega občutka, da bi se o tematiki premalo govorilo, ali pa da bi bila prekrita. (A4) Se mi zdi da od kar je neki globalni splet, televizija, ko smo še seznanji z nekimi informacijami v svetu, ki se dogajajo, potem razumemo, da je to tudi v našem okolju prisotno (A5)-že po sami statistiki in »se o tem tudi več pogovarjamo«. (A6) Je pa normalno, saj gre za stigmo žrtve, (A7) kot pri vsakem drugem nasilju, ki je v domačem okolju. Mislim, da je to oblika nasilja, kjer je prisotno največ sramu in krivde in je mogoče prav zaradi, tega veliko bolj prikrita tematika. (A8)

2. Kako razumete svojo vlogo in vlogo vzgojno- izobraževalni zavodi pri prepoznavanju spolnih zlorab?

Veliko vlogo imam kot svetovalna delavka. (A9) Da se prvič, sploh otrokom pove, da nekaj ni primerno, sploh kakšen majhen otrok, lahko misli da je to nekaj običajnega. (A10) Sploh učitelji so dosti skupaj z učencem, z njim vzpostavijo stik zaupanja. (A11) Veliko je tudi dela na preventivi, (A12) da se otrokom predstavi o primernih in neprimernih dotikih skozi slikanico. (A13) Bistvena vloga pa je tudi, da se speljejo vsi ti

postopki. (A14) Prijave, centri, policije in se skozi to otroku nudi podpora, kolikor ga šola lahko nudi. (A14a) Velikokrat se mi kot šola počutimo, kot da smo sami z neko težavo. (A15) V tem primeru, ki sem ga prej omenila, se od šole pričakuje, da bodo prevzeli tudi terapevtski del, tudi če za to niso ravno najbolj usposobljeni. (A16) Kot tudi, da nimamo toliko časa »in prostora za to. Ampak sej veste, vsak naredi toliko kot lahko v tistem danem trenutku. Ampak menim, da so te stvari tako globoke in močne, da otrok potrebuje tudi pomoč psihologov in psihiatrov.« (A17)

3. Katera znanja/tehnike/metode, uporabljate ali bi uporabili, za lažje prepoznavanje oziroma vam pomagajo pri prepoznavanju spolnih zlorab?

Sej pravim, eno so ti znaki, ko že vidiš, da je nekaj pri otroku narobe. (A18) Pomemben je ta kontakt z otrokom (A19) in nato osebni razgovor. (A20) lahko pri kakšni preventivni dejavnosti opaziš. (A21) Na primer, trenutno delamo predavanje na temo spletno spolno nasilje, (A21a) in lahko opaziš, da se katerega otroka to malo bolj dotakne. (A21b) Da pa bi bilo kakšno konkretno orodje, pa niti ne poznam. (A22)

4. Kako kompetentno se počutite pri vlogi prepoznavanja te problematike?

Zase osebno bom rekla, da se čutim kompetentno, saj imam sama veliko znanja. (A23) Sem NLP praktik in hipnoterapevt. (A24) Kot tudi sem delala v mladinskem domu in sem bila s tem velikokrat v stiku. (A25) Vidim pa kolegice, ki se s tem srečajo prvič in se res moraš znati od teh stvari zdistancirati. (A26) Da te ne prizadanejo preveč te stvari (A26a) in da zmoreš še naprej delovati strokovno. (A26b) Mislim, da strokovni delavci v šoli, niso zato usposobljeni, (A27) čeprav so izobraževanja in je ponudba res obširna. (A28) Odvisno je tudi od osebe (A29) Na naši šoli je še mlada svetovalna delavka, ki zna pristopiti vendar kot oseba težko sprejme situacijo v kateri se je znašel otrok. (A29a)

5. Ali ste na svoji poklicni poti, že imeli izkušnjo prepoznane spolne zlorabe pri otroku?

Ja smo na šoli imeli kar nekaj primerov in tudi drugje sem se srečala s tem. (A30)

6. Kakšno ste imeli vlogo med samim procesom in po njem?

V samem procesu sem imela vlogo, da se mi je otrok zaupal o situaciji. (A31) Potem pa postopke, ki jih moraš speljati. (A32) Torej obvestiti center za socialno delo in policijo. (A32a) Še posebej pa da stojiš otroku ob strani. (A33) Je pa res, da se ponavadi zgodi, da se otrok umakne, saj gre za spolno nasilje v družini in so ga namestili v krizni center ter rejniško družino/mladinski dom. Nato pa dosti povratnih informacij seveda nimaš. Torej res stati otroku ob strani, da zmore povedati. (A34) Pomembno je da mu daš vedeti, da je to težko, in da je prav da se je zaupal ter mu za to čestitaš. (A35) Tako mu pomagaš speljati proces. (A36) Ko smo pa imeli primer, da sem sama prepoznala, (A37) je pa bila moja pomembna vloga, da sem se z otrokom večkrat pogovorila, vztrajala pri vprašanjih in se je nato zaupal. (A37a)

7. Ste se počutili na katerem koraku nemočne, kaj bi takrat potrebovali oz. kaj menite, da je povzročilo te občutke nemoči?

Jaz ne. (A38) Še enkrat pravim verjetno je slučaj. (A38a)

8. Kakšno po vašem mnenju še dodatno specifično izobraževanje in pridobivanje znanja o spolnih zlorabah v otroštvu bi bilo potrebno?

Mislim, da je že kar velik spekter ponudb na tem področju. (A39) Tudi na šolo prejmemo veliko ponudb (A40) in je prav, da se jih strokovni delavci udeležujejo. Kar pomeni vsi strokovni delavci, (A41) da smo na šoli vsi senzibilni do tega, da znamo to opaziti (A41a) in skupaj speljati tisti prvi korak pomoči. (A41b)

9. Kakšen bi bil vaš nasvet za družbo in vse vzgojno-izobraževalne ustanove, za lažje razumevanje in prepoznavanje spolnih zlorab v otroštvu?

Predvsem, da če vidiš pri otroku, da je tih, zadržan, (A42) ali pa drugače, če kakorkoli izstopa s svojim vedenjem, (A43) je potrebno zavedanje, da je za tem lahko nekaj. (A44) Lahko je to tudi karkoli, potreba po čemerkoli nezadovoljena, (A45) ali pa se mu kaj dogaja. Potrebno je, da smo pozorni, (A46) si vzeti čas za otroke, saj je lahko to včasih veliko bolj važno kot sam pouk. (A47) Pomembno, je tudi da se ne ustrašiš, naj ne bo to nekaj kar ne upaš nagovoriti. (A48) Pri pogovoru pa je pomembno, da otroka opolnomočiš, (A49) da je to prav in da je edino, kar je lahko naredil. (A50) Da je

pogumen. (A51) Se potruditi mu vzeti občutek krivde (občutek, da bo izdal nekoga ali pa družinsko skrivnost). (A52) Uglavniem stati ob strani, povedati iskreno, odkrito in ne olepševati. (A53) Kar pomeni, da skozi pogovor poveš, da je težko, da bo težko. (A53a) Druga pa so tudi deklice, s katerimi je pomembno se pogovoriti o njihovem telesu, kako ceniti svoje telo, (A54) saj lahko hitro iščejo ljubezen v spolnosti. (A55)

10. Kako razumete svojo vlogo pri nudenju pomoči otroku, ki je žrtev spolne zlorabe?

To sem vam že veliko omenila skozi intervju. Torej pomembno je opolnomočenje otroka, (A56) sam proces, da ga izpelješ, (A57) da nudiš podporo otroku med samim procesom in tudi po njem. (A58) Pomembno je poudariti, da je dobro si stvari zapisati, saj te lahko čez 5 let pokličejo na sodišče. (A59) Tako lahko tudi v kasnejšem obdobju lažje sodeluješ. (A59a)

11. Kakšni pristopi, po vašem mnenju so pomembni pri pomoči otroku, ki je žrtev spolne zlorabe?

Pomembno je torej opolnomočenje, »da je slišan glas otroka.« (A60) Da si v pogovoru z otrokom iskren, (A61) da ga pohvališ (A62) in spodbudiš, da je edino pravilno to kar je storil. (A63) Prav tako je pomembna konstantna podpora (A64) in ustvarjanje varnega okolja otroku. (A65)

12. Kako razumete pomembnost ustvarjanja varnega okolja otroku med in po procesu in kakšna je vaša vloga pri tem?

Ta vloga je zelo pomembna. (A66) Mogoče tudi za to, ker sem že sama tako naravnana, da je potreben konstanten stik in podpora. (A67) Pomembno je tu vprašanje, kaj narediti ko ti to veš, (A68) koliko vejo o tem razred in otroci okoli otroka. (A69) Torej zaščititi žrtev pred neko stigmo. (A70) Znotraj tega pa vseeno nagovoriti o tej tematiki. (A71) V tem zadnjem primeru, je bilo tako, da je ta punca povedala svojim sošolkam pa so o tem molčale. (A72) Kar pomeni, da nagovoriš vsem otrokom o tej tematiki (A73), da »obrazložiš da s tem nisi izdajalec ampak prijatelj, da v takem primeru pomagaš.« (A74)

13. Kaj menite o pomembnosti spolne vzgoje v osnovni šoli, kot preventiva pri spolnih zlorabah?

Ja se mi zdi, s tem, da je mogoče tega celo premalo. (A75) Vem, da v 8. razredu imajo predavanja na to temo (ljubezen in spolnost); zaščitite in spolnih odnosov. (A76) In mislim, da je 8. razred pravzaprav kar pozno. (A76a) Za mlajše otroke pa imamo slikanice Roki in Kiko, (A77) kjer je tudi prikazano kateri dotiki, so primerni, kateri ne. (A77a) To je zelo pomembno in na šoli seveda imamo ničelno toleranco do nasilja. (A78) Tako, da še vseeno se mi zdi da se mogoče za mlajše otroke premalo posvečamo (A79) in »sem vesela, da o tem z vami govorim, ker mi da misliti, o tej preventivi veliko več.« (A80)

9.2.1. Kodiranje prvega intervjuja

ŠTEVIL KA IZJAVE IN INTERV JU	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJA	PROPOZICIJA
A1	Spolna zloraba je ubistvu vse kar se tiče poseganja v intimo	Poseganje v intimo	Dejanja spolne zlorabe	Opredelitev spolne zlorabe
A1a	Vsaka neprimerna dotikanja, besede.	Neprimerni dotiki	Dejanja spolne zlorabe	Opredelitev spolne zlorabe
A1b	Siljenje in prikazovanje pornografije	Pornografija	Dejanja spolne zlorabe	Opredelitev spolne zlorabe
A2	Na šoli smo imeli en kr težek primer, ki se trenutno tudi obravnava na policiji. V tem primeru je deklica sama povedala	Deklica sama zaupala	Primer spolne zlorabe	Primer suma spolne zlorabe
A2a	Gre za več otrok iz iste družine, vendar ni nihče na	Neopaženi znaki spolne zlorabe	Neopaženost spolne zlorabe	Prikritost spolnih zlorab

	osnovni šoli ničesar opazil, vsi strokovni delavci so bili zelo presenečeni.			
A2b	Otroci so v šoli bili veseli, nikoli zakrbljeni, slabe volje ali da bi se na kakršen koli način nepismeno vedli	Vedenje otrok v šoli	»Normalno« vedenje otrok	Prikritost spolnih zlorab
A3	Drugače pa sem prej bila zaposlena v mladinskem domu	Delovanje v mladinskem domu	Zaposlenost	Delovanje v zunanji instituciji
A3a	Tam je bilo kar nekaj primerov spolne zlorabe in res se to kar kaže in vidi pri otroku.	Očitna opaženost spolnih zlorab	Prepoznane spolne zlorabe	Vloga prepoznavanja spolne zlorabe
A3b	Na primer skozi neko žalost ali pa agresijo, promiskuitetno vedenje	Vedenjski znaki	Vedenje	Znaki spolne zlorabe
A4	Sama nimam tega občutka, da bi se o tematiki premalo govorilo, ali pa da bi bila prekrita	Spolna zloraba ni prikrita	Neprikritost	Neprikritost spolnih zlorab
A5	Se mi zdi da od kar je neki globalni splet, televizija, ko smo še seznanji z nekimi	Globalne informacije	Zavedanje o problematiki spolne zlorabe	Neprikritost spolnih zlorab

	informaciji v svetu, ki se dogajajo, potem razumemo, da je to tudi v našem okolju prisotno			
A6	se o tem tudi več pogovarjamo	Pogostost pogovora	Informacije	Neprikritost spolnih zlorab
A7	Je pa normalno, saj gre za stigmo žrtve	Stigma žrtve	Stigmatizacija žrtve	Stigmatizacija žrtve
A8	Mislim, da je to oblika nasilja, kjer je prisotno največ sramu in krivde in je mogoče prav zaradi, tega veliko bolj prikrita tematika	Prikritost zaradi sramu	Prikritost kot posledica sramu	Prikritost spolnih zlorab
A9	Veliko vlogo imam kot svetovalna delavka	Pomembnost svetovalne delavke	Vloga svetovalne delavke	Vloga svetovalne delavke
A10	Da se prvič, sploh otrokom pove, da nekaj ni primerno sploh kakšen majhen otrok, lahko misli da je to nekaj običajnega.	Pogovor o neprimernem dejanju	Pogovor o neprimernem dejanju	Pogovor kot preventiva
A11	Sploh učitelji so dosti skupaj z učencem, z njim vzpostavijo stik zaupanja.	Vloga učiteljev pri stiku zaupanja	Pomembna vloga učiteljev	Kolektivna vloga strokovnih delavcev
A12	Veliko je tudi dela na preventivi	Preventiva	Preventiva	Vloga preventive
A13	da se otrokom predstavi o	Primernost dotikov	Primernost dotikov	Vloga preventive

	primernih in neprimernih dotikih skozi slikanico.			
A14	Bistvena vloga pa je tudi, da se speljejo vsi ti postopki	Pomembnost vloge speljanih postopki	Vloga izpeljanih postopkov	Vloga procesov/postopkov
A14a	Prijave, centri, policije in se skozi to otroku nudi podpora, kolikor ga šola lahko nudi	Podpora otroku, znotraj procesa	Podpora otroku	Vloga pomoči
A15	Velikokrat se mi kot šola počutimo, kot da smo sami z neko težavo	Šola osamljena s težavo	Osamljenost šole	Stiske strokovnih delavcev
A16	Od šole pričakuje, da bodo prevzeli tudi terapevtski del, tudi če za to niso ravno najbolj usposobljeni.	Pričakovanje terapevtske vloge šole	Pričakovana vloga šole pri pomoči otroka	Stiske strokovnih delavcev
A17	Ampak menim, da so te stvari tako globoke in močne, da otrok potrebuje tudi pomoč psihologov in psihiatrov.	Globoka in močna problematika	Globina problematike	Globina in teža spolne zlorabe
A18	Sej pravim, eno so ti znaki, ko že vidiš, da je nekaj pri otroku narobe.	Vidni znaki	Vidni/prepoznani znaki	Znaki spolne zlorabe
A19	Pomemben je ta kontakt z otrokom	Kontakt z otrokom	Odnos z otrokom	Vloga pomoči
A20	in nato osebni razgovor	Osebni razgovor	Proces pomoči	Vloga pomoči
A21	lahko pri kakšni preventivni	Opazovanje pri preventivi	Preventiva	Vloga preventive

	dejavnosti opaziš.			
A21a	Na primer, trenutno delamo predavanje na temo spletno spolno nasilje	Predavanja o spletnem spolnem nasilju	Predavanja o spletnem spolnem nasilju	Vloga preventive
A21b	lahko opaziš, da se katerega otroka to malo bolj dotakne.	Opažena ranljivost	Znaki spolne zlorabe	Vloga prepoznavanja spolne zlorabe
A22	Da pa bi bilo kakšno konkretno orodje, pa niti ne poznam	Nepoznavanje konkretnega orodja	Nepoznavanje metod in tehnik	Nepoznavanje metod/tehnik
A23	Zase osebno bom rekla, da se čutim kompetetno, saj imam sama veliko znanja.	Občutek kompetentnosti	Kompetentnost	Kompetentnost
A24	Sem NLP praktik in hipnoterapevt	NLP praktik in hipnoterapevt	Področja strokovnosti	Kompetentnost
A25	Kot tudi sem delala v mladinskem domu in sem bila s tem velikokrat v stiku	Delo v mladinskem domu	Zaposlenost v mladinskem domu	Kompetentnost
A26	Vidim pa kolegice, ki se s tem srečajo prvič in se res moraš znati od teh stvari zdistancirat	Zmožnost zdistanciranja	Zmožnost zdistanciranja	Kompetentnost
A26a	Da te ne prizadanejo preveč te stvari	Zmanjšana občutljivost	Zmanjšana občutljivost	Kompetentnost
A26b	in da zmoreš še naprej delovati strokovno	Zmožnost vzdrževanja strokovnega ravnanja	Vzdrževanje strokovnega ravnanja	Kompetentnost
A27	Mislim, da strokovni delavci v šoli,	Neusposobljenost strokovnih delavcev	Ne kompetentnost strokovnih	Ne kompetentnost

	niso zato usposobljeni		delavcev	
A28	čeprav so izobraževanja in je ponudba res obširna	Obširna ponudba izobraževanj	Obširna ponudba izobraževanj	Ponudba izobraževanj
A29	Odkvisno je tudi od osebe	Raznolikost oseb	Raznolikost oseb	Kompetentnost
A29a	Na naši šoli je še mlada svetovalna delavka, ki zna pristopiti vendar kot oseba težko sprejme situacijo v kateri se je znašel otrok	Težje sprejemanje problematike	Sprejemanje problematike	Kompetentnost
A30	Ja smo na šoli imeli kar nekaj primerov in tudi drugje sem se srečala s tem	Srečanje s primeri	Stik s spolno zlorabo	Primer suma spolne zlorabo
A31	V samem procesu sem imela vlogo, da se mi je otrok zaupal o situaciji	Vloga zaupnika	Vloga svetovalne delavke kot zaupnika	Vloga pomoči
A32	Potem pa postopke, ki jih moraš speljati	Izpeljani postopki	Vloga pri procesih/ postopki	Vloga svetovalne delavke
A32a	Torej obvestiti center za socialno delo in policijo.	Obveščanje institucij	Obveščanje institucij	Vloga svetovalne delavke
A33	Še posebej pa da stojiš otroku ob strani	Podpora otroku	Vloga pomoči	Vloga svetovalne delavke
A34	Torej res stati otroku ob strani, da zmored povedati.	Opogumiti otroka	Vloga pomoči	Vloga svetovalne delavke
A35	Pomembno je	Validiranje	Vloga pomoči	Vloga

	da mu daš vedeti, da je to težko, in da je prav da se je zaupal ter mu za to čestitaš	njegovih občutkov		svetovalne delavke
A36	Tako mu pomagaš speljati proces	Pomoč ob procesu	Vloga pomoči	Vloga svetovalne delavke
A37	Ko smo pa imeli primer, da sem sama prepoznala	Prepoznala spolno zlorabo	Prepoznana spolna zloraba	Primer suma spolne zlorabe
A37a	je pa bila moja pomembna vloga, da sem se z otrokom večkrat pogovorila, vztrajala pri vprašanjih in se je nato zaupal	Vloga vztrajanja pri pogovoru	Pomoč otroku	Vloga pomoči
A38	Jaz ne	Zanikanje	Občutek nemoči	Občutek nemoči
A38a	Še enkrat pravim verjetno je slučaj	Slučaj	Občutek nemoči	Občutek nemoči
A39	Mislim, da je že kar velik spekter ponudb na tem področju	Velik spekter izobraževanj	Velik spekter izobraževanj	Ponudba izobraževanj
A40	Tudi na šolo prejmemo veliko ponudb	Prejemanje ponudb	Ponudba izobraževanj	Ponudba izobraževanj
A41	in je prav, da se jih strokovni delavci udeležujejo. Kar pomeni vsi strokovni delavci	Pomembnost udeleževanja strokovnih delavcev	Pomen udeleževanj na izobraževanja	Ponudba izobraževanj
A41a	da smo na šoli vsi senzibilni do tega, da znamo to opaziti	Senzibilnost šolskih strokovnih delavcev	Senzibilnost strokovnih delavcev	Kolektivna vloga strokovnih delavcev

A41b	in skupaj speljati tisti prvi korak pomoči	Kolektivno sodelovanje pri pomoči	Kolektivno sodelovanje	Vloga strokovnih delavcev kolektivno
A42	Predvsem, da če vidiš pri otroku, da je tih, zadržan	Zadržanost otroka	Znaki spolne zlorabe	Vloga prepoznane spolne zlorabe
A43	ali pa drugače, če kakorkoli izstopa s svojim vedenjem	Izstopanje otrokovega vedenja	Odklonsko vedenje otroka	Znaki spolne zlorabe
A44	je potrebno zavedanje, da je za tem lahko nekaj	Zavedanje izvora vedenja	Izvor vedenja otroka	Znaki spolne zlorabe
A45	Lahko je to tudi karkoli, potreba po čemer koli nezadovoljena	Potreba nezadovoljena	Nezadovljena potreba	Znaki spolne zlorabe
A46	Potrebno je, da smo pozorni	Pomembnost pozornosti	Vloga prepoznavanja	Kolektivna vloga strokovnih delavcev
A47	si vzeti čas za otroke, saj je lahko to včasih veliko bolj važno kot sam pouk	Pomembnost časa izven učne poti	Rezerviran čas izven učne poti	Kolektivna vloga strokovnih delavcev
A48	Pomembno, je tudi da se ne ustrašiš, naj ne bo to nekaj kar ne upaš nagovoriti	Pomembnost nagovarjanja te tematike, brez strahu	Pomen naslavljanja problematike	Kolektivna vloga strokovnih delavcev
A49	Pri pogovoru pa je pomembno, da otroka opolnomočiš	Opolnomočenje otroka	Vloga pomoči	Vloga svetovalnih delavcev
A50	da je to prav in da je edino, kar je lahko naredil	Nasloviti o pravilnosti ravnanja	Naslavljanje pravilnosti ravnanja	Vloga pomoči
A51	Da je pogumen	Pogum	Opogumljenje	Vloga pomoči
A52	Se potruditi mu vzeti občutek	Pomembnost zmanjšanja	Posledice spolne zlorabe	Vloga pomoči

	krivde (občutek, da bo izdal nekoga ali pa družinsko skrivnost)	občutka krivde		
A53	Uglavnem stati ob strani, povedat iskreno, odkrito in ne olepševat.	Iskrenost pri pogovoru	Vloga svetovalnega delavca	Vloga pomoči
A53a	Kar pomeni, da skozi pogovor poveš, da je težko, da bo težko	Teža travme	Vloga svetovalnega delavca	Vloga pomoči
A54	Druga pa so tudi deklice, s katerimi je pomembno se pogovoriti o njihovem telesu, kako ceniti svoje telo	Pomembnost pogovor z dekleti o cenjenju telesa	Cenjenje telesa	Vloga pomoči
A55	saj lahko hitro iščejo ljubezen v spolnosti	Iskanje ljubezni v spolnosti	Posledice spolne zlorabe	Znaki spolne zlorabe
A56	Torej pomembno je opolnomočenj e otroka	Opolnomočenje otroka	Vloga svetovalnega delavca	Vloga pomoči
A57	sam proces, da ga izpelješ	Izpeljan proces	Proces/prostopki	Vloga svetovalnih delavcev
A58	da nudiš podporo otroku med samim procesom in tudi po njem	Nudenje podpore otroku	Vloga svetovalnega delavca	Vloga pomoči
A59	Pomembno je poudariti, da je dobro si stvari zapisati, saj te lahko čez 5 let pokličejo na sodišče	Pomembnost zapisovanja podatkov	Zapisovanje podatkov	Kolektivna vloga strokovnih delavcev

A59a	Tako lahko tudi v kasnejšem obdobju lažje sodeluješ	Lažje sodelovanje	Sodelovanje	Kolektivna vloga strokovnih delavcev
A60	da je slišan glas otroka	Pomembnost slišane glasov otroka	Vloga svetovalnega delavca	Vloga pomoči
A61	Da si v pogovoru z otrokom iskren	Iskrenost z otrokom	Vloga svetovalnega delavca	Vloga pomoči
A62	da ga pohvališ	Pohvale	Vloga svetovalnega delavca	Vloga pomoči
A63	in spodbudiš, da je edino pravilno to kar je storil	Spodbujanje	Vloga svetovalnega delavca	Vloga pomoči
A64	Prav tako je pomembna konstantna podpora	Konstantna podpora	Vloga svetovalnega delavca	Vloga pomoči
A65	in ustvarjanje varnega okolja otroku	Ustvarjanje varnega okolja	Varno okolje	Kolektivna vloga strokovnih delavcev
A66	Mogoče tudi za to, ker sem že sama tako naravnana, da je potreben konstanten stik in podpora	Osebna naravnost k podpori	Osebna naravnost	Osebnost strokovnega delavca
A67	Pomembno je tu vprašanje, kaj narediti ko ti to veš,	Ob prepoznavi spolni zlorabi, kako ukrepati	Ukrepanje ob sumu spolne zlorabe	Vloga procesov/postopkov
A68	koliko vejo o tem razred in otroci okoli otroka	Zavedanje drugih otrok	Zavedanje sovrstnikov	Kolektivna vloga strokovnih delavcev
A69	Torej zaščititi žrtev pred neko stigmato	Zaščita pred stigmato žrtve	Zaščita	Kolektivna vloga strokovnih delavcev
A70	Znotraj tega pa vseeno nagovoriti o tej tematiki	Pomembnost nagovarjanja o spolni zlorabi	Naslavljanje spolne zlorabe	Vloga preventive
A72	V tem zadnjem	Molčanje sošolk	Molk	Vloga

	primeru, je bilo tako, da je ta punca povedala svojim sošolkam pa so o tem molčale.	ob zaupani problematiki	sovrstnikov	preventive
A73	Kar pomeni, da nagovoriš vsem otrokom o tej tematiki	Nagovarjanje celotni generaciji	Naslavljanje problematike	Vloga preventive
A74	obrazložiš da s tem nisi izdajalec ampak prijatelj, da v takem primeru pomagaš	Obrazlaga otrokom, o pomembnosti pomoči	Naslavljanje pomen pomoči	Vloga preventive
A75	Ja se mi zdi, s tem, da je mogoče tega celo premalo	Primanjkovanje preventive-spolne vzgoje	Spolna vzgoja	Vloga preventive
A76	Vem, da v 8. razredu imajo predavanja na to temo (ljubezen in spolnost); zaščitite in spolnih odnosov	Predavanja na temo ljubezen in spolnost	Preventivna predavanja	Vloga preventive
A76a	In mislim, da je 8. razred pravzaprav kr pozno	Časovno prepozno predavanja	Časovno razporojena predavanja	Vloga preventive
A77	Za mlajše otroke pa imamo slikanice Kiki in roko	Slikanice Kiki in roko	Preventivne slikanice	Vloga preventive
A77a	kjer je tudi prikazano kateri dotiki, so primerni, kateri ne	Prikazano primernost dotikov	Primernost dotikov	Vloga preventive
A78	na šoli seveda imamo ničelno toleranco do nasilja.	Ničelna toleranca do nasilja	Ničelna toleranca do nasilja	Vloga preventive
A79	Tako, da še	Primanjkovanje	Primanjkovanje	Vloga

	vseeno se mi zdi da se mogoče za mlajše otroke premalo posvečamo	preventiv za mlajše otroke	preventive	preventive
A80	in sem vesela, da o tem z vami govorim, ker mi da misliti, o tej preventivi veliko več	Zadovoljstvo, zaradi pogovora o tej tematiki	Zadovoljstvo	Osebnost strokovnega delavca

9.2 Drugi intervju

1. Kaj je po vašem mnenju spolna zloraba in kakšni so znaki le- te pri otrocih?

Otroci naj bi bili otroci. (B1) Nebi smeli biti objekt zadovoljevanja potreb staršev ali katere druge osebe. (B2) Seveda, ko imaš otroka, ga imaš rad ga crkljaš in paše tebi in otroku. Ampak nesmeš pa posegat v njegovo, intimo in telo za nadzor in zadovoljevanje svojih potreb. (B3) Otroka vzgajamo, da bi bil samostojen in zadovoljen. »Torej, da otrok počne nekaj odraslemu, za to da njemu ugaja.« (B4) Potrpi, zato da bo odrasel zadovoljen. Možni znaki, bi lahko bili neko čudno vedenje, (B5) neko umaknjenost, da vidiš da se z otrokom nekaj dogaja. (B6) En primer, pri nas ko smo sumile, da gre za spolno zlorabo. (B7) Družinske okoliščine so bile malce sumljive, oče in mama sta bila zdravljena odvisnika. (B7a) Deklica ima DPS. (B7b) V kakšnem 3. Razredu, sem opazila, da se je mogoče malo bolj izzivalno že oblačila, se izzivalno vedla do sovrstnikov, sploh fantov. (B7c) Drugače pa je bila do strokovnih delavcev zelo zadržana. (B7d) Na to vedenje smo opozorile razredničarko, če bi kaj posebnega opazila, naj sporoči. (B7e) »Kasneje je imela tudi dodatno strokovno pomoč, zaradi njenih učnih težav« (B7f). S to strokovno delavko je zgradila zaupen odnos (B7g) in smo menili, da si je z njo ustvarila varno okolje. (B7h)

2. Zakaj menite, da je spolna zloraba v današnji družbi še vedno» prikrita «?

Mislim, da je razlog za tem premalo znanja in izobraževanja na tem področju pri strokovnih delavcih. (B8) Kot tudi zelo je prisoten strah in stigma ob tej problematiki. (B9) Mislim, pa da je ta problematika vedno bolj izpostavljena v družbi, (B10) da se vedno bolj zavedamo, da je to priostno tudi v našem okolju. (B11)

3. Kako razumete svojo vlogo in vlogo vzgojno- izobraževalne ustanove pri prepoznavanju spolnih zlorab?

Naša vloga je izredno pomembna, (B12) mi smo tukaj za to da spremljamo otroka, (B13) in posredujemo informacijo naprej. (B14) Pomembno je da kolektivno sodelujemo, tako v šoli, kot z drugimi institucijami. (B15) Želela pa bi poudariti, da mi nismo osebe, ki bi morale to dejanje dokazovati, vendar za to da smo v podporo otroku, da z njim ustvarimo zaupno in varno okolje. (B16)

4. Katera znanja/tehnike/metode, uporabljate ali bi uporabili, za lažje prepoznavanje oziroma vam pomagajo pri prepoznavanju spolnih zlorab?

Nekakšnih konkretnih metod in tehnik ne poznam, (B17) pa se mi zdi da bi jih potrebovala, da bi mi pomagali pri lažjem prepoznavanju. (B18) Sama sicer opazujem otroke, spremljam, (B19) komuniciram z učitelji, če oni opazijo kakšno spremembo. (B20) Nato pa menim, da je pomemben korak stopiti v kontakt z otrokom in se z njim pogovoriti. (B21) Hkrati »pa je pomembno, da s prepoznanimi znaki ne sklepamo takoj, da gre za spolno zlorabo, saj je lahko za tem tudi kakšna druga težava ali travma.« (B22)

5. Kako kompetentno se počutite pri vlogi prepoznavanja te problematike?

Iskreno se ne počutim kompetentno, (B23) menim da imam premalo znanja, za prepoznavanje, še sploh pa nudenje pomoči otroku oziroma razvijanju pogovora. (B23a)

6. Če spolne zlorabe še niste prepoznali, kaj menite da so bili razlogi za to? Mislite da, je to povezano z premalo znanja o tej tematiki ali občutka kompetentnosti?

Definitivno, strah, pred neznanim, (B24) ker se ne počutim kompetentno, da bi se s tem soočila. (B25) Sem prepričana, da je kakšen primer otroka, šel mimo mene. (B26) Zato bi res bila vesela in spodbujam, da bi bilo več izobraževanj v tej smeri, (B27) da bi se ustvarilo boljše sodelovanje s kolektivom (B28) in tako lažje prepoznavanje spolne zlorabe in nudenje podpore in pomoči otroku. (B28a)

7. Ali menite, da bi potrebovali še kakšno dodatno izobraževanje o tej tematiki?

Absolutno, premalo znanja imamo na področju kot prepoznavanja, kot tudi pri pristopu pomoči. (B29) Kako pristopiti otroku, kako ga opolnomočiti. (B29a) Ampak kot sem že dejala bi »ta izobraževanja bila zelo pomembna, na celotnem kolektivnem področju v osnovnih šolah« (B30), da bi tako lahko skupaj sodelovali in bi otrokov glas bil opažen in slišan. (B30a)

8. Kako razumete svojo vlogo pri nudenju pomoči otroku, ki je žrtev spolne zlorabe?

Menim, da je izredno pomembna moja vloga. (B31) Da res ustvarimo z otrokom spodbudno in varno okolje, (B32) ga opolnomočimo (B33) in ne toliko dokazujemo kaj je res in kaj ni. (B34) Tako kot sem že omenila »imam tudi pri tem prisoten strah, (B35) saj imam premalo znanja kako voditi pogovor z otrokom, ki doživlja tako težko travmo kot je spolna zloraba.« (B35a)

9. Kakšni pristopi, po vašem mnenju so pomembni pri pomoči otroku, ki je žrtev spolne zlorabe?

Kot sem že omenila, se mi zdi »pomembno, da se ustvari zaupen in varen prostor za otroka.« (B36) Da se ga opolnomoči in pohvali, da je povedal na glas svoj problem. (B37) Pomembno je torej, da se mu približaš in mu daš čas, da se počasi odpira. (B38) Je pa res, da tako kot sem vam že večkrat omenila imam tudi na tem področju premalo znanja. »Strah se mi je spopadati s to problematiko (B39), sprašujem se kako sploh voditi in ohranjati pogovor in odnos.« (B40)

10. Kako razumete pomembnost ustvarjanja varnega okolja otroku med in po procesu in kakšna je vaša vloga pri tem?

»Pomembno se mi zdi ustvarjanje varnega okolja, v šoli, saj ga ta otrok prav doma nima.« (B41) »Del tega je tudi, da se sošolce, razred seznani o tej tematiki,« (B42) da se zmanjša stigma pri otroku (B42a). Kot tudi, »da ustvariš individualno varno okolje z otrokom, ker se ti bo tako zaupal.« (B43)

11. Kaj menite o pomembnosti spolne vzgoje v osnovni šoli, kot preventiva pri spolnih zlorabah?

Ja imamo sploh pri mlajših otrocih, različne delavnice, kaj pomeni dober dotik, dotik od ljubljene osebe in kaj ni pravi dotik. (B44) Pa ne samo za spolne zlorabe tudi za druge oblike nasilja. (B44a) In pa tudi predavanja o dobrem in slabem počutju, da na takšen način nagovorimo tudi duševno zdravje. (B45) Tako lahko opazimo, če kateri od otrok »pade« v krč, (B46) saj se mu te stvari lahko dogajajo ali pa se slabo počuti in tako lahko kot strokovni delavci lažje nagovorimo. (B46a)

9.2.1 Kodiranje drugega intervjuja

ŠTEVIL KA IZJAVE IN INTER VJU	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJA	PROPOZICIJA
B1	Otroci naj bi bili otroci	Otroci naj bi bili otroci	Definicija spolne zlorabe	Oprelitev spolne zlorabe
B2	Nebi smeli biti objekt zadovoljevanj	Objekt zadovoljevanja potrebe staršev ali	Objekt zadovoljevanja potrebe	Oprelitev spolne zlorabe

	a potreb staršev ali katere druge osebe	druge osebe		
B3	Seveda, ko imaš otroka, ga imaš rad ga crkljaš in paše tebi in otroku. Ampak nesmeš pa posegat v njegovo, intimo in telo za nadzor in zadovoljevanj e svojih potreb	Neprimerno poseganje v otrokovo intimo	Poseganje v intimo otroka	Opredelitev spolne zlorabe
B4	Torej, da otrok počne nekaj odraslemu, za to da njemu ugaja.	Ugajanje odrasli osebi	Ugajanje	Opredelitev spolne zlorabe
B5	Možni znaki, bi lahko bili neko čudno vedenje	Čudno vedenje	Odklonsko vedenje	Znaki spolne zlorabe
B6	neko umaknjenost, da vidiš da se z otrokom nekaj dogaja	Umaknjenost otroka	Odmik otroka	Znaki spolne zlorabe
B7	En primer, pri nas ko smo sumile, da gre za spolno zlorabo	Primer suma spolne zlorabe	Primer suma spolne zlorabe	Primer suma spolne zlorabe
B7a	Družinske okoliščine so bile malce sumljive, oče in mama sta bila zdravljena odvisnika.	Sumljive družinske okoliščine	Družinske okoliščine	Primer suma spolne zlorabe
B7b	Deklica ima DPS	DPS	DPS	Primer suma spolne zlorabe
B7c	V kakšnem 3.	Izzivalno vedenje	Znaki spolne	Vloga

	razredu, sem opazila, da se je mogoče malo bolj izzivalno že oblačila, se izzivalno vedla do sovrstnikov, sploh fantov	v 3.razredu	zlorabe	prepoznavanja spolne zlorabe
B7d	Drugače pa je bila do strokovnih delavcev zelo zadržana.	Zadržanost do strokovnih delavcev	Zadržanost	Znaki spolne zlorabe
B7e	Na to vedenje smo opozorile razredničarko , če bi kaj posebnega opazila, naj sporoči	Naslovile problematiko razredničarki	Naslavljanje problematike	Primer suma spolne zlorabe
B7f	Kasneje je imela tudi dodatno strokovno pomoč, zaradi njenih učnih težav	Dodatna strokovna pomoč, zaradi učnih težav	Dodatna strokovna pomoč	Primer suma spolne zlorabe
B7g	S to strokovno delavko je zgradila zaupen odnos	Zgrajen zaupen odnos	Zaupen odnos	Primer suma spolne zlorabe
B7h	in smo menili, da si je z njo ustvarila varno okolje	Ustvarjeno varno okolje	Varno okolje	Primer suma spolne zlorabe
B8	Mislim, da je razlog za tem premalo znanja in izobraževanja na tem področju pri strokovnih delavcih	Primanjkovanje znanja in izobraževanja	Primanjkovanje izobraževanj	Ponudba izobraževanj
B9	Kot tudi zelo	Občutki strahu in	Občutki stiske	Stiske

	je prisoten strah in stigma ob tej problematiki	stigma		svetovalnih delavcev
B10	Mislim, pa da je ta problematika vedno bolj izpostavljena v družbi	Pogostejša izpostavljenost te problematike	Izpostavljenost v družbi	Neprikritost spolnih zlorab
B11	da se vedno bolj zavedamo, da je to prisotno tudi v našem okolju	Večje zavedanje o prisotnosti spolne zlorabe	Zavedanje o prisotnosti spolnih zlorab	Neprikritost spolnih zlorab
B12	Naša vloga je izredno pomembna	Pomembnost vloge	Vloga svetovalnih delavcev	Vloga svetovalnih delavcev
B13	mi smo tukaj za to da spremljamo otroka	Spremljanje otroka	Vloga pomoči	Vloga svetovalnih delavcev
B14	in posredujemo informacijo naprej	Posredovanje informacij	Vloga pomoči	Vloga svetovalnih delavcev
B15	Pomembno je da kolektivno sodelujemo, tako v šoli, kot z drugimi institucijami	Kolektivno in medinstitucionaln o sodelovanje	Medinstitucionaln o sodelovanje	Kolektivna vloga strokovnih delavcev
B16	Želela pa bi poudariti, da mi nismo osebe, ki bi morale to dejanje dokazovati, vendar za to da smo v podporo otroku, da z njim ustvarimo zaupno in varno okolje	Vloga podpore otroku in ne dokazovanje dejanja	Vloga pomoči	Kolektivna vloga strokovnih delavcev
B17	Nekakšnih konkretnih	Nepoznavanje metod in tehnik	Nepoznavanje metod in tehnik	Nepoznavanje metod in tehnik

	metod in tehnik ne poznam			
B18	pa se mi zdi da bi jih potrebovala, da bi mi pomagali pri lažjem prepoznavanju.	Želja po poznavanju metod, za lažje prepoznavanje	Želja po poznavanju	Nepoznavanje metod in tehnik
B19	Sama sicer opazujem otroke, spremljam	Opazovanje otrok	Opazovanje otrok	Kolektivna vloga stokovnih delavcev
B20	komuniciram z učitelji, če oni opazijo kakšno spremembo.	Komunikacija z učitelji	Kolektivna komunikacija	Kolektivna vloga stokovnih delavcev
B21	Nato pa menim, da je pomemben korak stopiti v kontakt z otrokom in se z njim pogovoriti	Vzpostavljanje kontakta in pogovora z otrokom	Vzpostavljanje odnosa	Kolektivna vloga strokovnih delavcev
B22	pa je pomembno, da s prepoznanimi znaki ne sklepamo takoj, da gre za spolno zlorabo, saj je lahko za tem tudi kakšna druga težava ali travma.	Zavedanje, da je lahko za znaki, prekrita katera druga težava	Znaki, lahko prekrivajo katere druge težave	Kolektivna vloga strokovnih delavcev
B23	Iskreno se ne počutim kompetentno	Občutki nekompetentnosti	Nekompetentnost	Nekompetentnost
B23a	menim da imam premalo znanja, za prepoznavanje, še sploh pa	Primankovanje znanja za prepoznavanje in nudenje pomoči	Primanjkovanje ponudb za izobraževanja	Ponudba izobraževanj

	nudnje pomoči otroku oziroma razvijanju pogovora			
B24	Definitivno, strah, pred neznanim	Občutki strahu	Strah	Stiske svetovalnih delavcev
B25	ker se ne počutim kompetetno, da bi se s tem soočila	Občutek nekompetentnosti	Občutek nekompetentnosti	Stiske svetovalnih delavcev
B26	Sem prepričana, da je kakšen primer otroka, šel mimo mene	Neprepoznane spolne zlorabe	Neprepoznane spolne zlorabe	Prikritost spolnih zlorab
B27	Zato bi res bila vesela in spodbujam, da bi bilo več izobraževanj v tej smeri	Spodbuda k večim izobraževanjem	Potreba po večih izobraževanjih	Ponudba izobraževanj
B28	da bi se ustvarilo boljše sodelovanje s kolektivom	Boljše kolektivno sodelovanje	Kolektivno sodelovanje	Kolektivna vloga strokovnih delavcev
B28a	in tako lažje prepoznavanje spolne zlorabe in nudenje podpore in pomoči otroku.	Lažje prepoznavanje in pomoč	Lažje prepoznane spolne zlorabe in nudenje pomoči	Kolektivna vloga strokovnih delavcev
B29	Absolutno, premalo znanja imamo na področju kot prepoznavanja, kot tudi pri pristopu pomoči	Primanjkovanje znanja na področju spolnih zlorab	Primanjkovanje znanja	Stiske svetovalnih delavcev
B29a	Kako pristopiti	Pristopi opolnomočenja	Opolnomočenje	Stiske svetovalnih

	otroku, kako ga opolnomočiti			delavcev
B30	ta izobraževanja bila zelo pomembna, na celotnem kolektivnem področju v osnovnih šolah	Pomembnost izobraževanja na kolektivni ravni	Izobraževanje na kolektivni ravni	Ponudba izobraževanj
B30a	da bi tako lahko skupaj sodelovali in bi otrokov glas bil opažen in slišan	Skupno sodelovanje za slišanost otrokovega glasu	Kolektivno sodelovanje	Kolektivna vloga strokovnih delavcev
B31	Menim, da je izredno pomembna moja vloga	Pomembnost vloge svetovalne delavke	Vloga svetovalne delavke	Vloga svetovalne delavke
B32	Da res ustvarimo z otrokom spodbudno in varno okolje	Ustvarjanje spodbudnega in varnega okolja	Varno okolje	Vloga pomoči
B33	ga opolnomočim o	Opolnomočenje	Opolnomočenje	Vloga pomoči
B34	in ne toliko dokazujemo kaj je res in kaj ni	Ni pomembno njihovo dokazovanje dejanja	Nepotrebno dokazovanje dejanj	Kolektivna vloga strokovnih delavcev
B35	imam tudi pri tem prisoten strah	Občutki strahu	Stiske strokovnih delavcev	Stiske svetovalnih delavcev
B35a	saj imam premalo znanja kako voditi pogovor z otrokom, ki doživlja tako težko travmo kot je spolna zloraba	Primanjkovanje znanja za vodenje pogovora	Primanjkovanje znanja	Stiske svetovalnih delavcev
B36	pomembno, da se ustvari	Pomembnost ustvarjanja	Ustvarjanje zaupnega	Vloga svetovalnega

	zaupen in varen prostor za otroka	zaupnega prostora	prostora	delavca
B37	Da se ga opolnomoči in pohvali, da je povedal na glas svoj problem	Opolnomočenje in pohvale	Opolnomočenje	Vloga pomoči
B38	Pomembno je torej, da se mu približaš in mu daš čas, da se počasi odpira	Pomembnost ustvarjanja časa otroku	Ustvarjanje čas	Vloga svetovalnega delavca
B39	Strah se mi je spopadati s to problematiko	Občutek strahu pri spopadanju s to problematiko	Prisotnost strahu	Stiske svetovalnih delavcev
B40	sprašujem se kako sploh voditi in ohranjati pogovor in odnos	Dvom o vodenju in ohranjanju pogovora	Dvom o vodenju pogovora	Stiske svetovalnih delavcev
B41	Pomembno se mi zdi ustvarjanje varnega okolja, v šoli, saj ga ta otrok prav doma nima	Pomembnost ustvarjanja varnega prostor znotraj šole	Ustvarjanje varnega okolja	Kolektivna vloga strokovnih delavcev
B42	Del tega je tudi, da se sošolce, razred seznani o tej tematiki	Seznanitev sošolcev o tej problematiki	Seznanitev sovrstnikov	Vloga preventive
B42a	da se zmanjša stigma pri otroku	Zmanjšanje stigme pri otroku	Stigmatizacija žrtve	Stigmatizacija žrtve
B43	da ustvariš individualno varno okolje z otrokom, ker se ti bo tako zaupal.	Ustvarjanje individualnega varnega okolja	Ustvarjanje varnega okolja	Vloga pomoči
B44	Ja imamo sploh pri mlajših	Delavnice o primernosti dotikov	Preventivne delavnice	Vloga preventive

	otročih, različne delavnice, kaj pomeni dober dotik, dotik od ljubljene osebe in kaj ni pravi dotik			
B44a	Pa ne samo za spolne zlorabe tudi za druge oblike nasilja	Druge oblike nasilja	Pogovor o drugih oblikah nasilja	Vloga preventive
B45	In pa tudi predavanja o dobrem in slabem počutju, da na takšen način nagovorimo tudi duševno zdravje	Predavanja o duševnem zdravju	Preventivna predavanja	Vloga preventive
B46	Tako lahko opazimo, če kateri od otrok »pade« v krč, saj se mu te stvari dogajajo	Opazovanje reakcij otrok	Opazovanje otrok	Znaki spolne zlorabe
B46a	tako lahko kot strokovni delavci lažje nagovorimo	Lažje nagovarjanje problematike	Naslavljanje problematike	Kolektivna vloga strokovnih delavcev

9.3 Tretji intervju

1. Kaj je po vašem mnenju spolna zloraba in kakšni so znaki le- te pri otrocih?

Pri spolni zlorabi gre za to, da otrok mora zadovoljevati potrebe druge odrasle osebe. (C1) Pri tem trpi in ne ve točno kaj je pravilno in kaj nepravilno. (C2) Lahko gre že samo za dotike. (C3) Znaki so lahko odmik otroka, (C4) neko odklonsko vedenje ali sprememba vedenja. (C5) Lahko je tudi otrok občutljiv na dotike sovrstnikov. (C6) Lahko pa so ti »znaki zelo prikriti in je res težko reči kaj kaže na to in kaj ne«. (C7)

2. Zakaj menite, da je spolna zloraba v današnji družbi še vedno» prikrita «?

Bolj se mi zdi, da je bilo prikrito in stigmatizirano v preteklosti. (C8) Veliko več se o tem pogovarjamo in zaznavamo se izobražujemo (C9) Kot tudi otroci pridejo prej v stik o tej tematiki s tehnologijo, z različnimi aplikacijami. (C10) Kar pa lahko povzroči hitrejši razvoj spletnega spolnega nasilja. (C11)

3. Kako razumete svojo vlogo in vlogo vzgojno- izobraževalne ustanove pri prepoznavanju spolnih zlorab?

V prvi vrsti smo zelo pomembni pri zaznavanju in, da otroku poskušamo pomagati. (C12) Zelo pomembna je ta vloga, saj je to prvi korak k pomoči otroku, da se ga sliši. (C13) Pozorni pa moramo biti prav vsi, tudi učitelji, saj so prav oni v veliko večjem stiku z otroci in jih veliko bolj poznajo. (C14)

4. Katera znanja/tehnike/metode, uporabljate ali bi uporabili, za lažje prepoznavanje oziroma vam pomagajo pri prepoznavanju spolnih zlorab?

Ne poznam nekih specifičnih metod, ali tehnik, (C15) bi bilo super če bi jih za lažje prepoznavanje. (C16) Sem pa pozorna, če opazim kakšno odklonsko vedenje pri otroku, (C17) ali pa da je bolj zadržan, (C18) ima kakšne specifične strahove in nato to tudi naslovim. (C19)

5. Kako kompetentno se počutite pri vlogi prepoznavanja te problematike?

Iskreno se ne počutim najbolj kompetentno za prepoznavanje in nudenju pomoči otroku, ki je žrtev spolne zlorabe. (C20) Mislím, da imam premalo znanja, da bi lahko ocenila, kdaj gre za spolno zlorabo in kdaj ne. (C21) Je pa drugače, ko dobro poznaš otroka, ali pa imaš individualno že vzpostavljen nek zaupen odnos. (C22)

6. Ali ste na svoji poklicni poti, že imeli izkušnjo prepoznane spolne zlorabe pri otroku?

Da imam, in to že pred leti, ko sem še bila učiteljica v podaljšanem bivanju. (C23)

7. Če ste imeli izkušnjo bi mi lahko na kratko opisali:

8. Kakšno ste imeli vlogo med samim procesom in po njem?

Moja vloga je bila, da sem prepoznala, da gre za spolno zlorabo (C24) in to podala naprej svetovalni delavki, ki je ukrepala in to sporočila centru in policiji. (C25) Kasneje z deklico

nisem imela več stika, ali pogovora o tej tematiki, (C26) vem pa da je s svetovalno delavko ustvarjen varen in zaupen prostor. (C27) Tako, da predvidevam, da sta odpirale in soustvarile nek skupen pogovor. (C28)

9. Kaj vam je pomagalo oz. katere metode/tehnike so vam pomagale, pri prepoznani spolni zlorabi?

Moja izkušnja je bila, da sem opazila da se dekle igra z lutkami in je govorila, da se te lutke lubčkajo. (C29) Tako sem začela malo bolj opazovati in jo spraševati. Pa kaj delajo (C29a) in je odgovorila tako kot js pa očim, ko pride k meni zvečer in je pri meni ponoči, pa se me dotika. (C29b) Bom rekla, da mi je to razlagala kot nekaj vsakdanjega. (C29c) Tako, da sem takoj pomislila da gre lahko za spolno zlorabo (C29d) in sem to omenila svetovalni delavki. (C29e) Težko rečem, kaj mi je pomagalo, ker so bili znaki in njena razlaga očitni, da gre za spolno zlorabo. (C30)

10. Ste se počutili na katerem koraku nemočne, kaj bi takrat potrebovali oz. kaj menite, da je povzročilo te občutke nemoči?

Ja seveda, v tistem trenutku sem se počutila nemočno, (C31) spraševala sem se kaj zdej narest. (C32) Začutila sem šok. (C33) Spraševala sem se kako naprej »ali mi bo otrok povedal, ker sem najprej opazila skozi igro.« (C34) Res imamo premalo tega zaznavanja (C35) edino, če že res imaš vzpostavljen nek zaupen prostor, da otrok sam pove in se ti zaupa. (C36) Res zelo težko je takšne stvari opaziti. (C37)

11. Kakšno po vašem mnenju še dodatno specifično izobraževanje in pridobivanje znanja o spolnih zlorabah v otroštvu bi bilo potrebno?

Sama še nisem zaznala kakšnega specifičnega izobraževanja, ker drugače bi se ga sama udeležila. (C38) Težko področje so spolne zlorabe, (C39) zato bi bilo res potrebno, da se celoten šolski kolektiv izobražuje v tej smeri, (C40) da se ga seznani. Da znamo in prepoznamo, (C41) da tako lahko lažje ukrepamo in »da se izobrazimo, kako pa res ukrepati in se čimprej zaščiti otroka.« (C42)

12. Kakšen bi bil vaš nasvet za družbo in vse vzgojno-izobraževalne ustanove, za lažje razumevanje in prepoznavanje spolnih zlorab v otroštvu?

Mislim, da je res pomembno, da se zavedamo (C43) in se pogovarjamo o tej problematiki. (C44) Kot se tudi izobražujemo. (C45) Pomembno je, da kot šola kolektivno sodelujemo (C46)

in pomagamo otroku v stiski. (C47) Kot sem že omenila, nasloviti moramo tudi pri otroku, enkrat se nam bo zaupal. (C48) Samo počasi moramo oblikovati zaupen prostor. (C49)

13. Kako razumete svojo vlogo pri nujenju pomoči otroku, ki je žrtev spolne zlorabe?

Zelo pomembna vloga, da se v prvi vrsti pomaga otroku skozi pogovor, (C50) da se ti lahko zaupa oziroma, da se zgradi zaupen prostor. (C51) Kot drugi pa da se posreduje informacija dalje, da se razreši čimprej. (C52) Torej mi tudi nismo tukaj, da smo neki detektivi, vendar da smo v podporo otroku. (C53) In da ne dajemo poudarek samo na učnem področju ampak tudi na spremljanju otrokovega počutja in njegovega življenja. (C54)

14. Kakšni pristopi, po vašem mnenju so pomembni pri pomoči otroku, ki je žrtev spolne zlorabe?

Pomembno, je da se otroku prisluhne se ga opolnomoči. (C55) Se skupaj z njim ustvari zaupno in varno okolje, da se bo tako lažje zaupal. (C56) Se ga opogumi, pohvali (C57) in »se pri procesu pomoči tudi vključi druge strokovnjake in institucije, da mu lahko tako konkretno in kompleksno pomagamo.« (C58)

15. Kako razumete pomembnost ustvarjanja varnega okolja otroku med in po procesu in kakšna je vaša vloga pri tem?

»Kot zelo pomembno, saj tega varnega okolja lahko nimajo doma, in da se res lahko varno počutijo znotraj šole.« (C59) Da čutijo zaupnike znotraj razreda, (C60) kar pomeni, da je tudi »kakšno razredno uro potrebno nameniti tej tematiki, da se zmanjša stigma otroka.« (C61)

16. Kaj menite o pomembnosti spolne vzgoje v osnovni šoli, kot preventiva pri spolnih zlorabah?

Menim, da ima to izrednega pomena, saj tako kolektivno tudi sovrstniki oziroma celotna generacija lahko razume spolnost, (C62) kaj so in kaj niso varni dotiki. (C63) Je pa potrebno spolno vzgojo prilagoditi starosti primerno. (C64) Pri tej tematiki je potrebno nasloviti tudi spolno nasilje/ zlorabe, (C65) kaj lahko kot prijatelj sovrstnik narediš v primeru, da se ti nekdo zaupa. (C66) Tako lažje pomagamo, »zmanjšamo stigmo žrtve« (C67) in pa tudi vidimo če ob tej tematiki, kateremu otroku izredno neprijetno, saj je lahko to tudi eden od znakov, da se nekaj dogaja. (C68)

9.3.1 Kodiranje tretjega intervjuja

ŠT. IZVJAVE IN INTERVJU	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJA	PROPOZICIJA
C1	Pri spolni zlorabi gre za to, da otrok mora zadovoljevati potrebe druge odrasle osebe	Zadovoljevanje potrebe druge odrasle osebe	Zadovoljevanje potrebe druge osebe	Opredelitev spolnih zlorab
C2	Pri tem trpi in ne ve točno kaj je pravilno in kaj nepravilno	Trpljenje in nezavedanje o tem kaj je pravilno	Nezavedanje o tem kaj je pravilno	Opredelitev spolnih zlorab
C3	Lahko gre že samo za dotike	dotiki	Dotiki	Opredelitev spolnih zlorab
C4	Znaki so lahko odmik otroka	Odmik otroka	Odmik otroka	Znaki spolne zlorabe
C5	neko odklonsko vedenje ali sprememba vedenja	Odklonsko vedenje in sprememba vedenja	Sprememba vedenja	Znaki spolne zlorabe
C6	Lahko je tudi otrok občutljiv na dotike sovrstnikov	Občutljivost na dotike sovrstnikov	Občutljivost na dotike	Znaki spolne zlorabe
C7	ti znaki zelo prikriti in je res težko reči kaj kaže na to in kaj ne	Prikritost znakov	Prikritost zankov	Prikritost spolnih zlorab
C8	Bolj se mi zdi, da je bilo prikrito in stigmatizirano v preteklosti	Večja prikritost in stigmatiziranost v preteklosti	V preteklosti večja prikritost	Prikritost spolnih zlorab
C9	Veliko več se o tem pogovarjamo	Povečano zavedanje in izobraževanje	Povečano zavedanje	Neprikritost spolnih zlorab

	in zaznavamo se izobražujemo			
C10	Kot tudi otroci pridejo prej v stik o tej tematiki s tehnologijo, z različnimi aplikacijami	Povečan stik otrok pri tehnologiji	Stik otrok s tehnologijo	Neprikritost spolnih zlorab
C11	Kar pa lahko povzroči hitrejši razvoj spletnega spolnega nasilja	Hitrejši razvoj spletnega spolnega nasilja	Spletno spolno nasilje	Opredelitev spolnih zlorab
C12	V prvi vrsti smo zelo pomembni pri zaznavanju in, da otroku poskušamo pomagati	Pomembna vloga pri prepoznavanju in pomoči	Vloga prpeoznavanja in pomoči	Kolektivna vloga strokovnih delavcev
C13	Zelo pomembna je ta vloga, saj je to prvi korak k pomoči otroku, da se ga sliši.	Pomemben prvi korak k pomoči otroka	Prvi korak k pomoči	Vloga pomoči
C14	Pozorni pa moramo biti prav vsi, tudi učitelji, saj so prav oni v veliko večjem stiku z otroci in jih veliko bolj poznajo	Pomembnost pozornosti učiteljev zaradi večjega stika z otroki	Vloga učiteljev	Kolektivna vloga strokovnih delavcev
C15	Ne poznam nekih specifičnih metod, ali tehnik	Nepoznavanje specifičnih metod	Nepoznavanje metod/ tehnik	Nepoznavanje metod/tehnik
C16	bi bilo super če bi jih za lažje prepoznavanje.	Pogoj poznavanja za lažje prepoznavanje	Želja po poznavanju metod in tehnik	Nepoznavanje metod/tehnik

C17	Sem pa pozorna, če opazim kakšno odklonsko vedenje pri otroku,	Pozornost na odklonska vedenje	Odklonsko vedenje	Znaki spolne zlorabe
C18	ali pa da je bolj zadržan,	zadržanost	Zadržanost	Znaki spolne zlorabe
C19	ima kakšne specifične strahove in nato to tudi naslovim.	Naslavljanje strahov	Strahovi	Znaki spolne zlorabe
C20	Iskreno se ne počutim najbolj kompetentno za prepoznavanje in nudenje pomoči otroku, ki je žrtev spolne zlorabe	Občutek nekompetentnosti za prepoznavanje in nudenje pomoči	Občutek nekompetentnosti	Nekompetentnost
C21	Mislim, da imam premalo znanja, da bi lahko ocenila, kdaj gre za spolno zlorabo in kdaj ne	Primanjkovanje znanja	Primanjkovanje znanja	Nekompetentnost
C22	Je pa drugače, ko dobro poznaš otroka, ali pa imaš individualno že vzpostavljen nek zaupen odnos	Razlika pri že vzpostavljenem odnosu z otrokom	Že vzpostavljen odnos z otrokom	Neprikritost spolnih zlorab
C23	Da imam, in to že pred leti, ko sem še bila učiteljica v podaljšanem bivanju	Kot učiteljica imela izkušnjo	Primer suma spolne zlorabe	Primer suma spolne zlorabe

C24	Moja vloga je bila, da sem prepoznala, da gre za spolno zlorabo	Prepoznana spolna zloraba	Vloga prepoznane spolne zlorabe	Primer suma spolne zlorabe
C25	in to podala naprej svetovalni delavki, ki je ukrepala in to sporočila centru in policiji	Posredovanje suma svetovalni delavki in drugim institucijam	Posredovanje suma na spolno zlorabo	Primer suma spolne zlorabe
C26	Kasneje z deklico nisem imela več stika, ali pogovora o tej tematiki	Prekinjen stik z dekletom	Prekinjen stik	Primer suma spolne zlorabe
C27	vem pa da je s svetovalno delavko ustvarjen varen in zaupen prostor	Ustvarjen zaupen prostor s svetovalno delavko	Ustvarjen zaupen prostor	Primer suma spolne zlorabe
C28	Tako, da predvidevam, da sta odpirale in soustavile nek skupen pogovor	Predvidevanje o ustvarjanju skupnega pogovora	Ustvarjanje skupnega pogovora	Primer suma spolne zlorabe
C29	Moja izkušnja je bila, da sem opazila da se dekle igra z lutkami in je govorila, da se te lutke lubčkajo	Igra z lutkami-sum na spolno zlorabo	Igra z lutkami	Primer suma spolne zlorabe
C29a	Tako sem začela malo bolj opazovati in jo spraševati. Pa kaj delajo	Povečano opazovanje in raziskovanje	Vloga povečanega opazovanja	Primer suma spolne zlorabe
C29b	in je odgovorila	Dotikanje s strani očima	Konkreten opis dejanja	Primer suma spolne zlorabe

	tako kot js pa očim, ko pride k meni zvečer in je pri meni ponoči, pa se me dotika			
C29c	Bom rekla, da mi je to razlagala kot nekaj vsakdanjega	Razlaga kot nekaj vsakdanjega	»vsakdanja razlaga«	Primer suma spolne zlorabe
C29d	Tako, da sem takoj pomislila da gre lahko za spolno zlorabo	Sum na spolno zlorabo	Prepoznan sum	Primer suma spolne zlorabe
C29e	in sem to omenila svetovalni delavki	Posredovanje svetovalni delavki	Vloga posrednika informacij	Primer suma spolne zlorabe
C30	Težko rečem, kaj mi je pomagalo, ker so bili znaki in njena razlaga očitni, da gre za spolno zlorabo	Očitni znaki in zato lažje prepoznan sum	Razlogi za prepoznano spolno zlorabo	Primer suma spolne zlorabe
C31	Ja seveda, v tistem trenutku sem se počutila nemočno	Občutki nemoči	Stiske strokovne delavke	Primer suma spolne zlorabe
C32	spraševala sem se kaj zdej narest	Dvom o naslednjem koraku	Stiske strokovne delavke	Primer suma spolne zlorabe
C33	Začutila sem šok.	Občutki šoka	Stiske strokovne delavke	Primer suma spolne zlorabe
C34	ali mi bo otrok povedal, ker sem najprej opazila skozi igro	Dvom o zaupanju otroka	Stiske strokovne delavke	Primer suma spolne zlorabe
C35	Res imamo premalo tega zaznavanja	Primanjkovanje zavedanja	Stiske strokovne delavke	Stiske strokovnih delavcev

C36	edino, če že res imaš vzpostavljen nek zaupen prostor, da otrok sam pove in se ti zaupa	Vzpostavljen zaupen prostor	Vzpostavljen zaupni prostor	Vloga svetovalnih delavcev
C37	Res zelo težko je takšne stvari opaziti	Težko prepoznana problematika	Prepoznavanje spolne zlorabe	Stiske strokovnih delavcev
C38	Sama še nisem zaznala kakšnega specifičnega izobraževanja, ker drugače bi se ga sama udeležila	Nepoznavanje izobraževanj	Nepoznavanje izobraževanj	Ponudba izobraževanj
C39	Težko področje so spolne zlorabe	Teža problematike	Globina in teža spolne zlorabe	Globina in teža spolne zlorabe
C40	zato bi bilo res potrebno, da se celoten šolski kolektiv izobražuje v tej smeri	Pomen kolektivnega izobraževanja	Kolektivno izobraževanje	Ponudba izobraževanj
C41	Da znamo in prepoznamo	Znanje in prepoznavanje	Vloga prepoznavanja	Kolektivna vloga strokovnih delavcev
C42	da se izobrazimo, kako pa res ukrepati in se čimprej zaščititi otroka	Izobraževanje na področju ukrepanja in pomoči	Izobraževanje o pomoči in ukrepanju	Ponudba izobraževanj
C43	Mislim, da je res pomembno, da se zavedamo	Pomembno zavedanje	Zavedanje o problematiki	Kolektivna vloga strokovnih delavcev
C44	in se pogovarjamo o tej problematiki	Pogovor o problematiki	Zavedanje o problematiki	Kolektivna vloga strokovnih delavcev
C45	Kot se tudi	Izobraževanje	Pomen	Ponudba

	izobražujemo		izobraževanja	izobraževanj
C46	Pomembno je, da kot šola kolektivno sodelujemo	Kolektivno izobraževanje šole	Kolektivno izobraževanje	Ponudba izobraževanj
C47	in pomagamo otroku v stiski	Pomoč otroku v stiski	Pomoč otroku	Vloga pomoči
C48	Kot sem že omenila, nasloviti moramo tudi pri otroku, enkrat se nam bo zaupal.	Naslavljanje pri otroku	Naslavljanje otroku	Vloga svetovalnih delavcev
C49	Samo počasi moramo oblikovati zaupen prostor	Počasno oblikovanje zaupnega prostora	Oblikovanje zaupnega prostora	Vloga svetovalnih delavcev
C50	Zelo pomembna vloga, da se v prvi vrsti pomaga otroku skozi pogovor	Vloga pomoči otroku	Vloga pomoči	Vloga pomoči
C51	da se ti lahko zaupa oziroma, da se zgradi zaupen prostor	Možnost zaupanja	Zaupni prostor	Vloga pomoči
C52	Kot drugo pa da se posreduje informacija dalje, da se razreši čimprej	Posredovanje informacij	Vloga procesov/ postopkov	Vloga procesov/ postopkov
C53	Torej mi tudi nismo tukaj, da smo neki detektivi, vendar da smo v podporo otroku	Vloga podpore otroku in ne vloga detektiva	Vloga podpore in ne dokazovanja	Vloga svetovalnih delavcev
C54	In da ne dajemo poudarek	Pomembnost poudarka na otrokovem	Ustvarjanje prostora izven učne poti	Vloga pomoči

	samo na učnem področju ampak tudi na spremljanju otrokovega počutja in njegovega življenja	počutju in ne samo učni poti		
C55	Pomembno, je da se otroku prisluhne se ga opolnomoči	Opolnomočenje otroka	Vloga pomoči	Vloga svetovalnega delavca
C56	Se skupaj z njim ustvari zaupno in varno okolje, da se bo tako lažje zaupal.	Ustvarjanje zaupnega in varnega okolja	Vloga pomoči	Vloga svetovalnega delavca
C57	Se ga opogumi, pohvali	Opogumiti in pohvale	Vloga pomoči	Vloga svetovalnega delavca
C58	se pri procesu pomoči tudi vključi druge strokovnjake in institucije, da mu lahko tako konkretno in kompleksno pomagamo	Vključitev drugih institucij in strokovnjakov	Širša pomoč znotraj procesa	Kolektivna vloga strokovnih delavcev
C59	Kot zelo pomembno, saj tega varnega okolja lahko nimajo doma, in da se res lahko varno počutijo znotraj šole	Pomen ustvarjanja varnega okolja v šoli	Vloga varnega okolja	Kolektivna vloga strokovnih delavcev
C60	Da čutijo zaupnike znotraj razreda	Zaupniki znotraj razreda	Zaupniki otroka	Vloga pomoči
C61	kakšno razredno uro	Zmanjšanje stigme otroka,	Stigmatizacija	Kolektivna vloga strokovnih

	potrebno nameniti tej tematiki, da se zmanjša stigma otroka.	nameniti čas tej problematiki		delavcev
C62	Menim, da ima to izrednega pomena, saj tako kolektivno tudi sovrstniki oziroma celotna generacija lahko razume spolnost	Kolektivno razumevanje spolnosti	Razumevanje spolnosti	Vloga preventive
C63	kaj so in kaj niso varni dotiki	Varni in ne varni dotiki	Preventivna predavanja	Vloga preventive
C64	Je pa potrebno spolno vzgojo prilagoditi starosti primerno	Spolna vzgoja starosti primerna	Preventivna predavanja	Vloga preventive
C65	Pri tej tematiki je potrebno nasloviti tudi spolno nasilje/ zlorabe	Nasloviti spolno nasilje	Naslavljanje oblik nasilja	Vloga preventive
C66	kaj lahko kot prijatelj sovrstnik narediš v primeru, da se ti nekdo zaupa	Zaupanje sovrstniku, kako ukrepati	Vloga sovrstnikov pri prepoznavanju in pomoči	Vloga preventive
C67	zmanjšamo stigmatizacijo	Zmanjšanje stigme žrtve	Zmanjšanje stigmatizacija	Kolektivna vloga strokovnih delavcev
C68	in pa tudi vidimo če ob tej tematiki, kateremu otroku izredno	Opažena neprijetnost pri otroku, kot znak za spolno zlorabo	Znaki spolne zlorabe	Vloga prepoznavanja spolnih zlorab

	neprijetno, saj je lahko to tudi eden od znakov, da se nekaj dogaja			
--	---	--	--	--

9.4. Četrty intervju

1. Kaj je po vašem mnenju spolna zloraba in kakšni so znaki le- te pri otrocih?

Mislim, da je problematika zelo kompleksna (D1) in, da jo je tudi zelo težko opredeliti z znaki. (D2) V literaturi je nek nabor znakov in kadar jih zaznaš si seveda na njih pozoren. (D3) Nato si pozoren še na kakšne možne dodatne. (D4) Ampak je seveda v praksi veliko bolj kompleksno in prikrito. (D5) Spolna zloraba pa je vsak napad na spolno integriteto mladostnika ali otroka, ki ga on prepozna kot neprijetnega. (D6) Lahko je to spolni akt, (D6a) neprijetno govorjenje, (D6b) kazanje pornografije. (D6c) Oziroma tam kjer otrok zazna, da mu je neprijetno.

2. Zakaj menite, da je spolna zloraba v današnji družbi še vedno» prikrita «?

Mislim, da ne glede na sodobnost družbe in njeno odpiranje in naslavljanje o spolnosti, (D7) je spolno nasilje še vedno tabu tematika. (D8) Sicer veliko o tem govorimo, vendar premalokrat ukrepamo in dejansko spremenimo. (D9) Še vedno ostaja to skrivnost posameznika, skrivnost družine. (D10) Na primer imela sem primer; da so si fantje v 4. Razredu v šoli v naravi kazali svoje spolne organe in si jih tudi lizali. (D11) Ko smo to odkrili, smo to tudi naslovili, tako otrokom kot njihovim staršem. (D12) In sem opazila skozi pogovor, kako je te teme zelo težko odpirati (D13) in kako je že sama tematika spolnosti pri marsikateremu tabu, kaj šele spolno nasilje. (D14)

3. Kako razumete svojo vlogo in vlogo vzgojno- izobraževalne ustanove pri prepoznavanju spolnih zlorab?

Potrebna je kolektivna pozornost, na vsako odklonsko vedenje sploh če se pojavi na enkrat oziroma se pojavi velika razlika. (D15) Na primer; pade učni uspeh, ali se izogiba druženjem. (D15a) Na prvem mestu je potrebna pozornost razrednika, drugih učiteljev in nato tudi korak svetovalne delavke. (D16) Pomembno je naše skupno sodelovanje (D17) in da vsako stvar vzamemo resno. (D18)

4. Katera znanja/tehnike/metode, uporabljate ali bi uporabili, za lažje prepoznavanje oziroma vam pomagajo pri prepoznavanju spolnih zlorab?

Ne obstaja to na takšen način. (D19) Z učenci katerikoli strokovni delavec razvije nek zaupen in varen prostor in v tem prostoru se lahko otrok zaupa. (D20) Lažje je tudi to prepoznati v bolj sproščenih okoljih, kjer ni glavni cilj učenje oziroma učna pot. (D21) To so lahko kakšni tabori, šola v naravi, saj je tam več prostora za pogovor. (D21a) Lahko se pojavi ob večerih na primer stiska pred spanjem ali osamljenost (D21b) in se tako lažje odkrijejo takšne in drugačne stiske pri otrocih. (D21c)

5. Kako kompetentno se počutite pri vlogi prepoznavanja te problematike?

Težava se pojavi, ker je v praksi ta problematika veliko bolj kompleksna in drugače predstavljena kot je potem v praksi. (D22) Spolna zloraba je bolj prikrita, noben mi še v 20 letih izkušenj ni prišel na vrata in povedal. (D23) Kar pomeni res moraš biti pozoren, ustvariti zaupen prostor (D24) in če kasneje zaznaš seveda na to reagirat. (D25) In tudi kasneje ni enostavno, saj po odkriti spolni zlorabi, lahko družina stopi skupaj in to ponovno zakrijejo, (D26) z zanikanjem otroka, (D26a) njegovim iskanjem razlogov za njegovo vedenje ali strahovi. (D26b) Tako, da res ni enoznačno z literaturo. (D27)

6. Ali ste na svoji poklicni poti, že imeli izkušnjo prepoznane spolne zlorabe pri otroku?

Pri vseh teh letih je bilo tudi to, ne veliko se je pa zgodilo. (D28) Še enkrat bi želela poudariti, da ta problematika je res zelo kompleksna in težka. (D29) Imela sem primer, odkrite spolne zlorabe punce, (D30) katere oče je bil nameščen tudi v zapor, (D30a) ampak se je potem nje odrekla tudi njena mama, (D30b) tako da je bila nameščena v stanovanjsko skupnost. (D30c) Tako, da otrok je res odvisen od odrasle osebe njegove podpore tako čustvene kot tudi finančne (D31) in zato dolga leta ostaja to prikrito. (D31a) Hkrati pa ima storilec nadzor nad otrokovo identiteto, občutki in vedenjem. (D32)

7. Če ste imeli izkušnjo bi mi lahko na kratko opisali:

- **Kakšno ste imeli vlogo med samim procesom in po njem?**

V večini je do mene prišel sum na spolno zlorabo, (D33) tako da sem nato oblikovala zaupen prostor za pogovor z otrokom, (D34) ga nato vedno vprašala za konsenz, da se stvar prijavi (D35) in nato prijavila policiji in centru, da se je kolesje zapeljalo. (D36)

- **Kaj vam je pomagalo oz. katere metode/tehnike so vam pomagale, pri prepoznani spolni zlorabi?**

Kot sem že omenila je težko reči kaj točno mi je pomagalo. (D37) Pomembno je, da se opazi sprememba pri vedenju oziroma drugačno vedenje otroka (D38) in se reagira. (D39) Nato pa vzpostavi dober zaupen prostor, (D40) saj se bo lahko otrok lažje zaupal in tudi pri tej resnici vztrajal. (D41)

- **Ste se počutili na katerem koraku nemočne, kaj bi takrat potrebovali oz. kaj menite, da je povzročilo te občutke nemoči?**

Najbolj me je strah pri takšni problematiki prve reakcije, (D42) ker otrok še vedno ostane v tisti družini s storilcem, (D43) torej kdaj se po prijavi zgodi sprememba in res naredi ta korak naprej. (D44) To je lahko par ur, ki so že preveč. (D45) Ne pa tudi toliko odvisno od mene, ampak tudi od centra, kdaj bo odreagiralo in kako. (D46)

- **Kakšno po vašem mnenju še dodatno specifično izobraževanje in pridobivanje znanja o spolnih zlorabah v otroštvu bi bilo potrebno?**

Mislim, da je tega dovolj. (D47) Velik nabor je različnih izobraževanj. (D48) Od socialne zbornice, do SOS telefona. (D48a)

- **Kakšen bi bil vaš nasvet za družbo in vse vzgojno-izobraževalne ustanove, za lažje razumevanje in prepoznavanje spolnih zlorab v otroštvu?**

Moj nasvet je, da je potrebno te stvari naslavljal, kot nesprejemljive, (D49) ustavljat, potrebno je odločno odreagirat. (D50) Samo tako, bo teh stvari s časom manj. (D51) Čeprav ni enostavno, ampak mislim, da je to potrebno, da se zmanjša tabu in stigma okoli spolne zlorabe. (D52)

8. Kako razumete svojo vlogo pri nudenju pomoči otroku, ki je žrtev spolne zlorabe?

Vsi otroci, ki so žrtve nasilja imajo v šoli zgrajen individualni načrt(D53) in se jim nudijo neke določene prilagoditve. (D54) Na primer; se v nekem obdobju prilagodi ocenjevanje oziroma prilagodijo se šolske obveznosti. (D54a) Po drugi strani pa se na šoli poišče zaupno osebo, (D55) s katero bi se lahko otrok približal in bil tako opolnomočen in podprt. (D55a) Na primer; učitelj, študentke na praksi, svetovalne delavke. (D55b)

9. Kakšni pristopi, po vašem mnenju so pomembni pri pomoči otroku, ki je žrtev spolne zlorabe?

Pomembna je empatija, (D56) da ga podpiraš, razumeš in opolnomočiš. (D57) Pomembno je, da ga pohvališ (D58) in mu verjameš. (D59)

10. Kako razumete pomembnost ustvarjanja varnega okolja otroku med in po procesu in kakšna je vaša vloga pri tem?

Izredno pomembno, da se kolektivno naslovi ta problematika, (D60) da so predavanja o spolnih zlorabah, (D61) da se v šolskem okolju zmanjša stigmatizacija otroka. (D62) In tudi, da se mu nudi, kot sem že omenila individualna pomoč (D63) in varno okolje s strani zaupne osebe. (D64)

11. Kaj menite o pomembnosti spolne vzgoje v osnovni šoli, kot preventiva pri spolnih zlorabah?

Spolna vzgoja v šolskih prostorih je prisotna, letom primerna (D65) in je ključnega pomena. (D65a) Pomembno, je da se naslovi spolnost, ker je že to tabuizirana tematika. (D66) Pomembno je, da so otroci seznanjeni, kaj je primeren in kaj neprimeren dotik. (D67) Je pa tudi pomembno kdo o tem predava(D68) in kakšen je njegov odnos do spolnosti in spolnega nasilja. (D68a) Zato bi po mojem mnenju morali voditi oziroma predavati samo ljudje, ki so izobraženi v tej smeri (D68b) in o tem lahko sproščeno govorijo. (D68c)

9.4.1 Kodiranje četrtega intervjuja

ŠT. IZVJAVE IN INTERVJU	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJA	PROPOZICIJA
D1	Mislim, da je problematika zelo kompleksna	Kompleksnost problematike	Kompleksnost spolne zlorabe	Globina in teža spolne zlorabe
D2	in, da jo je tudi zelo težko opredeliti z znaki.	Težka opredelitev	Globina in teža spolne zlorabe	Globina in teža spolne zlorabe
D3	V literaturi je nek nabor znakov in kadar jih zaznaš si seveda na njih pozoren	Nabor znakov v literaturi	Znaki spolne zlorabe	Vloga prepoznavanja spolne zlorabe
D4	Nato si pozoren še na kakšne možne dodatne	Pozornost na znake	Znaki spolne zlorabe	Vloga prepoznavanja spolne zlorabe
D5	Ampak je seveda v praksi veliko bolj kompleksno in prikrito.	Večja kompleksnost v praksi	Kompleksnost spolne zlorabe	Globina in teža spolne zlorabe
D6	Spolna zloraba pa je vsak napad na spolno integriteto mladostnika ali otroka, ki ga on prepozna kot neprijetnega	Spolna zloraba kot vsak napad na spolno integriteto otroka	Vsak napad na spolno integriteto otroka	Opredelitev spolne zlorabe
D6a	Lahko je to spolni akt	Spolni akt	Dejanje spolne zlorabe	Opredelitev spolne zlorabe
D6b	neprijetno govorjenje	Neprijetno govorjenje	Dejanje spolne zlorabe	Opredelitev spolne zlorabe
D6c	kazanje pornografije	pornografija	Dejanje spolne zlorabe	Opredelitev spolne zlorabe
D7	Mislim, da ne glede na sodobnost družbe in	Naslavljanje v sodobni družbi	Prikritost spolnih zlorab	Prikritost spolnih zlorab

	njeno odpiranje in naslavljanje o spolnosti			
D8	je spolno nasilje še vedno tabu tematika	Spolno nasilje kot tabu	Spolna zloraba kot tabu	Prikritost spolnih zlorab
D9	Sicer veliko o tem govorimo, vendar premalokrat ukrepamo in dejansko spremenimo	Veliko govora, premalo ukrepanja	Veliko naslavljanja, premalo ukrepanja	Prikritost spolnih zlorab
D10	Še vedno ostaja to skrivnost posameznika, skrivnost družine	Skrivnost posameznika in družine	Spolna zloraba kot skrivnost	Prikritost spolnih zlorab
D11	Na primer imela sem primer; da so si fantje v 4. Razredu v šoli v naravi kazali svoje spolne organe in si jih tudi lizali	Primer spolnega dejanja pri otrocih	Primer spolnega dejanja	Primer spolnega dejanja
D12	Ko smo to odkrili, smo to tudi naslovili, tako otrokom kot njihovim staršem.	Naslavljanje te problematike	Pogovor o spolnem dejanju	Primer spolnega dejanja
D13	In sem opazila skozi pogovor, kako je te teme zelo težko odpirati	Teža odpiranja te problematike	Spolno nasilje kot tabu	Primer spolnega dejanja
D14	in kako je že sama tematika spolnosti pri marsikateremu tabu, kaj šele spolno nasilje	Spolnost kot tabu	Spolnost kot tabu	Prikritost spolne zlorabe
D15	Potrebna je kolektivna pozornost, na	Pozornost na odklonsko vedenje	Znaki spolne zlorabe	Vloga prepoznavanja spolne zlorabe

	vsako odklonsko vedenje sploh če se pojavi na enkrat oziroma se pojavi velika razlika			
D15a	Na primer; pade učni uspeh, ali se izogiba druženjem.	Padec učnega uspeha	Znaki spolne zlorabe	Vloga prepoznavanja spolne zlorabe
D16	Na prvem mestu je potrebna pozornost razrednika, drugih učiteljev in nato tudi korak svetovalne delavke	Vloga pozornosti učiteljev	Kolektivna vloga prepoznavanja spolne zlorabe	Kolektivna vloga strokovnih delavcev
D17	Pomembno je naše skupno sodelovanje	Kolektivno sodelovanje	Kolektivno sodelovanje strokovnih delavcev	Kolektivna vloga strokovnih delavcev
D18	in da vsako stvar vzamemo resno	Resnost problematike	Kolektivno zavedanje problematike	Kolektivna vloga strokovnih delavcev
D19	Z učenci katerikoli strokovni delavec razvije nek zaupen in varen prostor in v tem prostoru se lahko otrok zaupa	Ustvarjanje varnega in zaupnega okolja	Ustvarjanje varnega okolja	Kolektivna vloga strokovnih delavcev
D20	Lažje je tudi to prepoznati v bolj sproščenih okoljih, kjer ni glavni cilj učenje oziroma učna pot	Lažje prepoznavanje v sproščenem okolju	Vloga prepoznavanja spolne zlorabe	Vloga prepoznavanja spolne zlorabe
D20a	To so lahko kakšni tabori,	Sproščene aktivnosti, več	Sproščeno okolje, kot	Kolektivna vloga

	šola v naravi, saj je tam več prostora za pogovor	prostora za pogovor	lažji pokazatelj	strokovnih delavcev
D20b	Lahko se pojavi ob večerih na primer stiska pred spanjem ali osamljenost	Pojavljanje stiske ob večerih	Znaki spolne zlorabe	Vloga prepoznavanja spolne zlorabe
D20c	in se tako lažje odkrijejo takšne in drugačne stiske pri otrocih.	Lažje odkrivanje stisk otrok	Vloga prepoznavanja stisk	Kolektivna vloga strokovnih delavcev
D21	Težava se pojavi, ker je v praksi ta problematika veliko bolj kompleksna in drugače predstavljena kot je potem v praksi	Razlika predstave problematike v teoriji kot je v praksi	Kompleksnost spolne zlorabe	Globina in teža spolne zlorabe
D22	Spolna zloraba je bolj prikrita, noben mi še v 20 letih izkušenj ni prišel na vrata in povedal	Prikritost spolne zlorabe	Prikritost spolne zlorabe	Prikritost spolne zlorabe
D23	Kar pomeni res moraš biti pozoren, ustvarit zaupen prostor	Pomembna pozornost in ustvarjanje zaupnega prostora	Vloga ustvarjanja zaupnega prostora	Vloga svetovalnega delavca
D24	in če kasneje zaznaš seveda na to reagirat	Vloga reakcije na sum	Vloga odziva na sum spolne zlorabe	Kolektivna vloga strokovnih delavcev
D25	In tudi kasneje ni enostavno, saj po odkriti spolni zlorabi, lahko družina stopi skupaj in to ponovno zakrijejo	Težava ponovnega zakrivanja s strani družine	Moč prikrivanja skrivnosti s strani družine	Prikritost spolnih zlorab

D25a	z zanikanjem otroka	Zanikanje otroka	Zanikanje otroka	Prikritost spolnih zlorab
D25b	njegovim iskanjem razlogov za njegovo vedenje ali strahovi	Prisotnost strahu in iskanja izgovorov	Teža Problematike	Prikritost spolnih zlorab
D26	Tako, da res ni enoznačno z literaturo	Neenoznačnost z literaturo	Globina in teža spolne zlorabe	Globina in teža spolne zlorabe
D27	Pri vseh teh letih je bilo tudi to, ne veliko se je pa zgodilo	Prisotnost izkušenj prepoznane spolne zlorabe	Izkušnje prepoznane spolne zlorabe	Izkušnje prepoznane spolne zlorabe
D28	Še enkrat bi želela poudariti, da ta problematika je res zelo kompleksna in težka	Kompleksnost in teža problematike	Globina in teža spolne zlorabe	Globina in teža spolne zlorabe
D29	Imela sem primer, odkrite spolne zlorabe punce,	Primer odkrite spolne zlorabe	Primer prepoznane spolne zlorabe	Primer prepoznane spolne zlorabe
D29a	katere oče je bil nameščen tudi v zapor	Namestitev očeta v pripor	Dogodek v procesu	Primer prepoznane spolne zlorabe
D29b	ampak se je potem nje odrekla tudi njena mama	Zapustitev matere	Dogodek v procesu	Primer prepoznane spolne zlorabe
D29c	tako da je bila nameščena v stanovanjsko skupnost	Namestitev v stanovanjsko skupnost	Dogodek v procesu	Primer prepoznane spolne zlorabe
D30	Tako, da otrok je res odvisen od odrasle osebe njegove podpore tako čustvene kot tudi finančne	Odvisnost otroka od odrasle osebe	Odvisnost otroka od odrasle osebe	Teža in globina spolne zlorabe
D30a	in zato dolga leta ostaja to prikrito	Ohranjanje prikritosti	Prikritost spolnih zlorab	Prikritost spolnih zlorab
D31	Hkrati pa ima storilec nadzor	Nadzor nad otrokovo	Nadzor storilca	Prikritost spolnih zlorab

	nad otrokovo identiteto, občutki in vedenjem.	identiteto		
D32	V večini je do mene prišel sum na spolno zlorabo	Sum na spolno zlorabo	Vloga prepoznane spolne zlorabe	Vloga svetovalne delavke
D33	tako da sem nato oblikovala zaupen prostor za pogovor z otrokom	Oblikovanje zaupnega prostora	Vloga pomoči	Vloga svetovalne delavke
D34	ga nato vedno vprašala za konsenz, da se stvar prijavi	Vprašanje o konzenzu	Vloga procesov / postopkov	Vloga svetovalne delavke
D35	in nato prijavila policiji in centru, da se je kolesje zapeljalo	Prijava policiji in centru za socialno delo	Vloga procesov/ postopkov	Vloga svetovalne delavke
D36	Kot sem že omenila je težko reči kaj točno mi je pomagalo	Dvom o tem kaj je pomagalo	Nepoznavanje metod/tehnik	Nepoznavanje metod/tehnik
D37	Pomembno je, da se opazi sprememba pri vedenju oziroma drugačno vedenje otroka	Pomembno opažanje sprememb pri vedenju	Vloga prepoznavanja spolne zlorabe	Kolektivna vloga strokovnih delavcev
D38	in se reagira	reakcija	Vloga procesov /postopkov	Kolektivna vloga strokovnih delavcev
D39	Nato pa vzpostavi dober zaupen prostor	Vzpostavljanje zaupnega prostora	Vloga pomoči	Vloga svetovalnih delavcev
D40	saj se bo lahko otrok lažje zaupal in tudi pri tej resnici vztrajal.	Lažje zaupanje otroka	Vloga pomoči	Vloga svetovalnih delavcev
D41	Najbolj me je	Občutki strahu	Stiske	Stiske

	strah pri takšni problematiki prve reakcije	zaradi prve reakcije	strokovnih delavcev	strokovnih delavcev
D42	ker otrok še vedno ostane v tisti družini s storilcem	Ostajanje otroka s storilcem	Stiske strokovnih delavcev	Stiske strokovnih delavcev
D43	torej kdaj se po prijavi zgodi sprememba in res naredi ta korak naprej	Pomemben čas za prijavo in spremembe	Stiske strokovnih delavcev	Stiske strokovnih delavcev
D44	To je lahko par ur, ki so že preveč	Ključni čas	Stiske strokovnih delavcev	Stiske strokovnih delavcev
D45	Ne pa tudi toliko odvisno od mene, ampak tudi od centra, kdaj bo odreagirala in kako	Pomembnost vloge centra za socialno delo	Vloga zunanjih institucij	Kolektivna vloga strokovnih delavcev
D46	Velik nabor je različnih izobraževanj	Veliko izobraževanj	Nabor izobraževanj	Nabor izobraževanj
D46a	Od socialne zbornice, do SOS telefona.	Socialna zbornica, SOS telefon	Nabor izobraževanj	Nabor izobraževanj
D47	Moj nasvet je, da je potrebno te stvari naslavljal, kot nesprejemljive	Pomembnost naslavljanja dejanj	Vloga naslavljanja dejanj	Kolektivna vloga strokovnih delavcev
D48	ustavljat, potrebno je odločno odreagirati.	Pomen odločnega reagiranja	Vloga odločnega reagiranja	Kolektivna vloga strokovnih delavcev
D49	Samo tako, bo teh stvari s časom manj	Zmanjšanje dejanj	Zmanjševanje prikritosti spolnih zlorab	Kolektivna vloga strokovnih delavcev
D50	ampak mislim, da je to potrebno, da se zmanjša tabu in stigma okoli spolne zlorabe	Zmanjšanje stigme in tabuja okoli te problematike	Zmanjševanje stigmatizacije žrtve	Kolektivna vloga strokovnih delavcev
D51	Vsi otroci, ki so žrtve nasilja	Individualni načrt otroka	Vloga pomoči	Vloga svetovalnih

	imajo v šoli zgrajen individualni načrt			delavcev
D52	in se jim nudijo neke določene prilagoditve.	Prilagoditve	Vloga pomoči	Kolektivna vloga strokovnih delavcev
D52a	Na primer; se v nekem obdobju prilagodi ocenjevanje oziroma prilagodijo se šolske obveznosti	Prilagoditev šolskih obveznosti	Vloga pomoči	Kolektivna vloga strokovnih delavcev
D53	Po drugi strani pa se na šoli poišče zaupno osebo	Iskanje zaupne osebe otroka	Vloga pomoči	Vloga svetovalne delavke
D53a	s katero bi se lahko otrok približal in bil tako opolnomočen in podprt	Opolnomočenost otroka	Vloga pomoči	Vloga svetovalne delavke
D53b	Na primer; učitelj, študentke na praksi, svetovalne delavke.	Strokovni delavci	Vloga strokovnih delavcev	Kolektivna vloga strokovnih delavcev
D54	Pomembna je empatija	Empatija	Vloga pomoči	Vloga svetovalnega delavca
D55	da ga podpiraš, razumeš in opolnomočiš	Opolnomočenje in podpora otroka	Vloga pomoči	Vloga svetovalnega delavca
D56	Pomembno je, da ga pohvališ	Pohvale	Vloga pomoči	Vloga svetovalnega delavca
D57	in mu verjameš	Verovanje	Vloga pomoči	Vloga svetovalnega delavca
D58	Izredno pomembno, da se kolektivno naslovi ta problematika	Kolektivno naslavljanje problematike	Vloga naslavljanja problematike	Kolektivna vloga strokovnih delavcev

D59	da so predavanja o spolnih zlorabah	Predavanja o spolnih zlorabah	Preventivna predavanja	Vloga preventive
D60	da se v šolskem okolju zmanjša stigmatizacija otroka	Zmanjšanje stigme otroka v šoli	Zmanjšanje stigmatizacije	Kolektivna vloga strokovnih delavcev
D61	In tudi, da se mu nudi, kot sem že omenila individualna pomoč	Pomen individualne pomoči	Vloga individualne pomoči	Kolektivna vloga strokovnih delavcev
D62	in varno okolje s strani zaupne osebe.	Ustvarjanje varnega okolja	Vloga varnega okolja	Kolektivna vloga strokovnih delavcev
D63	Spolna vzgoja v šolskih prostorih je prisotna, letom primera	Prisotnost spolne vzgoje, letom primerna	Spolna vzgoja kot preventiva	Vloga preventive
D63a	in je ključnega pomena.	Ključnega pomena	Vloga preventive	Vloga preventive
D64	Pomembno, je da se naslovi spolnost, ker je že to tabuizirana tematika	Pomen naslavljanja spolnosti	Naslavljanje spolnosti kot preventiva	Vloga preventive
D65	Pomembno je, da so otroci seznanjeni, kaj je primeren in kaj neprimeren dotik.	Seznanjenost o primernosti dotikov	Seznanjenost o primernosti dotikov	Vloga preventive
D66	Je pa tudi pomembno kdo o tem predava	Pomen osebe, ki predava	Vloga osebnosti predavatelja	Vloga preventive
D66a	in kakšen je njegov odnos do spolnosti in spolnega nasilja.	Odnos predavatelja do spolnosti in spolnega nasilja	Vloga odnosa predavatelja do problematike	Vloga preventive
D66b	Zato bi po mojem mnenju morali voditi	Predavatelji, ki so izobraženi v tej smeri	Vloga izobrazbe predavateljev	Vloga preventive

	oziroma predavati samo ljudi, ki so izobraženi v tej smeri			
D66c	in o tem lahko sproščeno govorijo	Pomen sproščenega predavanja	Vloga osebnosti predavatelja	Vloga preventive

9.5. Peti intervju

1. Kaj je po vašem mnenju spolna zloraba in kakšni so znaki le- te pri otrocih?

Spolna zloraba je vstop odrasle osebe v intimo otroka. (E1) S strani osebe, ki naj nebi bilo v njihovi domeni, da to počnejo (E2) in pa uporaba pornografije, ali kot kazanje otroku, ali pa vključitev otroka v slikanje ali snemanje za uporabo pornografije. (E3) Spolno zlorabo je res težko prepoznati (E4) in hkrati zelo težko dokazati, (E5) zato se veliko primerov nato tudi ne zaključi. (E6) Pri otrocih se to lahko kaže kot povečani apatičnosti, (E7) brezvoljnosti (E8) ali se umaknejo vase in ne vidijo več smisla. (E9) Po drugi strani pa so to lahko otroci, ki zbujajo pozornost, (E10) kot neustrezne oblike vedenja. (E11) Lahko se tudi kaže kot vedenje do sovrstnikov (E12) in samozadovoljevanje v razredu oziroma šoli. (E13) Potem so pa še tu fizični znaki, ki so lahko bolj vidni. (E14) Sploh pri deklicah, ki jih v nekaterih primerih (penetracija) lahko odpeljemo ginekologu, ta pa lahko potrdi, zlorabo. (E15) Ampak to se pojavlja redko, tako da res se najbolj kaže na vedenjski ravni. (E16)

2. Zakaj menite, da je spolna zloraba v današnji družbi še vedno» prikrita «?

Na to vpliva stigma žrtve (E17) in seveda osebe, ki jih otrok pozna, (E18) saj se spolna zloraba dogaja znotraj ožje ali širše družine in je zaradi sramu in stigme celotne družine to kot nekakšna »skrivnost družine«. (E19) Menim, da je manj stigme kadar je storilec nekdo iz zunanjega okolja. (E20) Prav tako kot menim, da je spolna zloraba še vedno kar vezana na nižji socialni status (E21) in velikokrat strokovne delavke izhajajo iz tega, da v tej družini se pa to res nemore dogajat, sej so vredno oblečeni, starši izobraženi. (E22)

3. Kako razumete svojo vlogo in vlogo vzgojno- izobraževalne ustanove pri prepoznavanju spolnih zlorab?

Našo vlogo in vlogo šole razumem kot zelo močen dejavnik, v smislu preventive. (E23) Obstajajo knjigice Kiko in roka, ki so slikanice za majhne otroke in prikazuje primerne in

neprimerne dotike. (E24) V starejših razredih odigramo tudi igre vlog, konkretne igre se odigrajo, da se prikaže kaj je okej in kaj ni. (E25) Pomembno je tudi, da ustvarimo nek zaupen prostor, (E26) da otroci lahko začutijo, da se nam lahko zaupajo in da se jim tudi verjame. (E27) In da smo pozorni, na vse spremembe pri otrocih (E28), če se pojavijo kakšna odstopanja od kot to izvira. (E29) Še sploh učitelji, ki so v prvi vrsti v največjem stiku z otroki in jih najbolj poznajo. (E30) Tako, da je pomembno da nas seznanijo z vsem kar opazijo. (E31) Pri fizičnih znakih, lahko najlažje opazijo pri športni vzgoji, (E32) na primer, deklice lahko tožijo o bolečinah v trebuhu in kasneje ugotovimo, da to mogoče ni trebuh. (E33) In naše medsebojno sodelovanje in nato z zunanjimi institucijami. (E34) Mi kot svetovalni delavci, smo v stiku samo z določenim segmentom otrok. (E35)

4. Katera znanja/tehnike/metode, uporabljate ali bi uporabili, za lažje prepoznavanje oziroma vam pomagajo pri prepoznavanju spolnih zlorab?

Ne nekakšnih metod ni, (E36) predvsem je pomembna senzibilnost na kolektivni ravni v osnovni šoli, tudi pri učiteljih za to problematiko. (E37) Če se opazi odklonsko vedenje pri pouku, da se išče izvor tega, (E38) da se otroka podpre, se ga povpraša (E39) in ne samo kot spodbujanje k delu na šolski učni poti. (E40) Spomnila sem se, da možne metode bi lahko bile domišljiske igre, igre vlog in se lahko skozi to otroci izrazijo. (E41)

5. Kako kompetentno se počutite pri vlogi prepoznavanja te problematike?

Če bi gledala samo na formalno izobrazbo, ki sem jo prejela prej sigurno nisi kompetenten in opremljen za prepoznavanje in nudenje pomoči pri tej problematiki. (E42) Pomembna so torej dodatna izobraževanja, (E43) sama pri sebi lahko vidim, da sem največ pridobila pri tem in me je spodbudilo, da sem znanje nadgradila. (E44) Mene to področje zanima, zato sem se sama veliko izobrazila. (E45) Rada bi še dodala, da je to res specifična problematika, (E46) za katero ko pride do suma, moreš res vztrajati, da se sam proces izpelje. (E47) In je prisoten strah, a je res ali ni res, ali bom s tem nekoga očrnila. (E48) Je pa res pomembno, da če začutimo, da gre za sum, da res vztrajamo in »gremo do konca.« (E49)

6. Ali ste na svoji poklicni poti, že imeli izkušnjo prepoznane spolne zlorabe pri otroku? Da, sem imela kar nekaj primerov sumov na spolno zlorabo. (E50)

7. Če ste imeli izkušnjo bi mi lahko na kratko opisali:

- **Kakšno ste imeli vlogo med samim procesom in po njem?**

Moja vloga je bila, da sem prejela sum za spolno zlorabo s strani učiteljev (E51) ali pa sem sum prepoznala sama (E52) in sem nato to prijavila naprej na policijo. (E53) Nato sem v samem procesu sodelovala v multidisciplinarnih timih, (E54) kjer sem tudi kontaktirala starše, ki so v enem primeru bili pripravljeni sodelovati, tako da je bila to zame dragocena izkušnja. (E55) Posredovala pa sem tudi poročila šole. (E56)

- **Kaj vam je pomagalo oz. katere metode/tehnike so vam pomagale, pri prepoznani spolni zlorabi?**

Kot sem že omenila, meni pomaga vedno, da sem pozorna in senzibilna za to tematiko, (E57) da ob nekem odklonskem vedenju, ustvarim večjo pozornost in se tako lažje prepozna sum na spolno zlorabo. (E58) Hkrati pa je pomembno, da se spodbuja ustvarjanje zaupnega prostora za otroka. (E59)

- **Ste se počutili na katerem koraku nemočne, kaj bi takrat potrebovali oz. kaj menite, da je povzročilo te občutke nemoči?**

Ja mogoče, na tisti točki, da veš sam da gre za spolno zlorabo, (E60) ampak kako otroku ustvariti zaupen prostor, (E61) da bo sam tudi to povedal, saj bi to postavilo piko na i v postopku. (E62) Drugače pa ta občutek nemoči, ko se v procesu vsi nadaljni mlini ustavijo, in se proces zaključi. (E63) Je pa res, da ko sem se izobraževala in prišla v stik deljenih izkušenj odraslih, ki so bili žrtve spolne zlorabe. (E64) So vse nekako delile, da niso zmogle in mogle povedati svojo travmo v času otroštva. (E65)

- **Kakšno po vašem mnenju še dodatno specifično izobraževanje in pridobivanje znanja o spolnih zlorabah v otroštvu bi bilo potrebno?**

Ne, sama mislim da je teh izobraževanj premalo. (E66) Za svetovalne delavce, bi ta izobraževanja naredila obvezna (E67) in tudi učitelje, tako kot sma se že pogovarjale so ravni oni tisti, ki so največ v stiku z otrokom. (E68) Pomembno, bi se mi zdelo poudariti, da nič ni narobe, če misliš da gre za spolno zlorabo, pa na koncu ni. (E69) Boljše tako, kot da veliko primerov spregledamo. (E70)

- **Kakšen bi bil vaš nasvet za družbo in vse vzgojno-izobraževalne ustanove, za lažje razumevanje in prepoznavanje spolnih zlorab v otroštvu?**

Pomembna, bi se mi zdela izobraževanja za vse strokovne delavce na osnovnih šolah. (E71) In opremljanje s preventivnim delom. (E72) Kot knjigica, ki sem jo omenila Kiko in roka, (E73) ali delavnice krogi zaupanja in otroci rišejo različne kroge, v katere postavijo osebe, ki jim zaupajo. (E74) Nato se lahko pogovarjamo o odnosih s temi osebami, o njihovih dotikih, se dotaknemo te tematike. (E75) Ta čas bi se lahko namenil na razredni urah. Pomembno pa je tudi otrokom poudariti, kje te lahko najdejo v stiski. (E76) In se skozi te delavnice nekateri otroci, lahko zavedajo, da se pa tudi njim nekaj dogaja. (E77)

8. Kako razumete svojo vlogo pri nudenju pomoči otroku, ki je žrtev spolne zlorabe?

To mislim, da je kr zalogaj za svetovalne delavce. (E78) Definitivno mislim, da je pri tej pomoči potrebno sodelovanje s kliničnimi psihologi ali pedopsihiatri. (E79) Našo vlogo vidim pri ustvarjanju spodbudnega in varnega šolskega okolja za otroka. (E80) Da ga spremljamo, ga podpiramo, podpiramo njegova močna področja. (E81) Da se mu ustvari zaupen prostor, da ima otrok vsaj en prostor, kjer se počuti varno (E82) in je mogoče tudi osvobojen te tematike, da se ne pogovarja po vseh različnih institucijah o tej težki travmi, ki jo ali jo je doživljal. (E83)

9. Kakšni pristopi, po vašem mnenju so pomembni pri pomoči otroku, ki je žrtev spolne zlorabe?

Kot sem že omenila, se mi zdi pomembno, da se otroku ustvari varen in zaupen prostor, znotraj odnosa (E84) in hkrati varno okolje znotraj celotnega šolskega prostora. (E85) V procesu, ga je potrebno podpreti, opolnomočiti in mu verjeti. (E86)

10. Kako razumete pomembnost ustvarjanja varnega okolja otroku med in po procesu in kakšna je vaša vloga pri tem?

Menim, da je res pomembno da se otroku nudi znotraj šole varno okolje, saj je lahko ravno šola njegov edini varen prostor. (E87) Da se ga znotraj tega podpira, da se podpirajo neka njegova močna področja. (E88) Hkrati pa da se mu ustvari zaupen prostor, da bo lahko povedal ko bo čutil in kar bo čutil. (E89)

11. Kaj menite o pomembnosti spolne vzgoje v osnovni šoli, kot preventiva pri spolnih zlorabah?

Bi se mi tudi zdelo pomembno, sicer letom primerno. (E90) Pri nas se sicer izvaja v zadnjih razredih in bi mogoče bilo res primerno, da bi se o tem pogovarjali že prej ampak seveda letom primerno. (E91) Sploh, da se nameni čas o spletnem spolnem nasilju, (E92) saj imajo že otroci hitro dostop do interneta, da so seznanjeni o tem. (E93)

9.5.1 Kodiranje petega intervjuja

ŠT. IZJAVE IN INTERVJU	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJA	PROPOZICIJA
E1	Spolna zloraba je vstop odrasle osebe v intimo otroka	Vstop odrasle osebe v intimo otroka	Vstop v intimo otroka	Opredelitev spolne zlorabe
E2	S strani osebe, ki naj nebi bilo v njihovi domeni, da to počnejo	Ni v domeni te osebe	Opredelitev spolne zlorabe	Opredelitev spolne zlorabe
E3	in pa uporaba pornografije, ali kot kazanje otroku, ali pa vključitev otroka v slikanje ali snemanje za uporabo pornografije	Pornografija	Dejanja spolne zlorabe	Opredelitev spolne zlorabe
E4	Spolno zlorabo je res težko prepoznati	Težko prepoznavanje	Težko prepoznavanje	Prikritost spolnih zlorab
E5	in hkrati zelo težko dokazati	Težko dokazovanje	Težko dokazovanje	Prikritost spolnih zlorab
E6	zato se veliko primerov nato tudi ne zaključí.	Ne zaključeni primeri	Vloga procesov/postopkov	Prikritost spolnih zlorab
E7	Pri otrocih se to lahko kaže kot povečani apatičnosti	Povečana apatičnost	Znaki spolnih zlorab	Znaki spolne zlorabe
E8	brezvoljnosti	Brezvoljnost	Znaki spolne	Znaki spolne

			zlorabe	zlorabe
E9	ali se umaknejo vase in ne vidijo več smisla	Umik vase	Znaki spolne zlorabe	Znaki spolne zlorabe
E10	Po drugi strani pa so to lahko otroci, ki zbujaajo pozornost	Otroci, ki zbujaajo pozornost	Znaki spolne zlorabe	Znaki spolne zlorabe
E11	kot neustrezne oblike vedenja.	Neustrezne oblike vedenja	Znaki spolne zlorabe	Znaki spolne zlorabe
E12	Lahko se tudi kaže kot vedenje do sovrstnikov	Vedenje sovrstnikov	Znaki spolne zlorabe	Znaki spolne zlorabe
E13	in samozadovoljeva nje v razredu oziroma šoli.	Samozadovoljeva nje v šolskih prostorih	Znaki spolne zlorabe	Znaki spolne zlorabe
E14	Potem so pa še tu fizični znaki, ki so lahko bolj vidni	Fizični znaki	Znaki spolne zlorabe	Znaki spolne zlorabe
E15	Sploh pri deklicah, ki jih v nekaterih primerih (penetracija) lahko odpeljemo ginekologu, ta pa lahko potrdi, zlorabo	Pregled pri ginekologu	Znaki spolne zlorabe	Znaki spolne zlorabe
E16	Ampak to se pojavlja redko, tako da res se najbolj kaže na vedenjski ravni.	Bolj pogosto se kaže na vedenjski ravni	Znaki spolne zlorabe	Znaki spolne zlorabe
E17	Na to vpliva stigma žrtve	Stigma žrtve	Stigmatizacija žrtve	Prikritost spolnih zlorab
E18	in seveda osebe, ki jih otrok pozna	Poznane osebe	Vpliv poznanih oseb	Prikritost spolnih zlorab
E19	saj se spolna zloraba dogaja znotraj ožje ali širše družine in je zaradi sramu in stigme celotne družine to kot nekakšna »skrivnost	Stigma in skrivnost družine	Stigmatizacija žrtve	Prikritost spolnih zlorab

	družine«			
E20	Menim, da je manj stigme kadar je storilec nekdo iz zunanjega okolja.	Manj stigme, če je storilec iz zunanjega okolja	Stigmatizacija žrtve	Prikritost spolnih zlorab
E21	Prav tako kot menim, da je spolna zloraba še vedno kar vezana na nižji socialni status	Spolna zloraba vezana na nižji socialni status	Vpliv povezave spolne zlorabe in nižjega socialnega statusa	Prikritost spolnih zlorab
E22	in velikokrat strokovne delavke izhajajo iz tega, da v tej družini se pa to res nemore dogajat, sej so vreden oblečeni, starši izobraženi	Izhajanje iz socialnega statusa o pojavljanju te problematike	Vpliv povezave spolne zlorabe in nižjega socialnega statusa	Prikritost spolnih zlorab
E23	Našo vlogo in vlogo šole razumem kot zelo močen dejavnik, v smislu preventive	Močna vloga šole pri preventivi	Kolektivna vloga strokovnih delavcev pri preventivi	Vloga preventive
E24	Obstajajo knjigice Kiko in roka, ki so slikanice za majhne otroke in prikazuje primerne in neprimerne dotike	Knjigice Kiko in roka o neprimernosti dotikov	Knjige kot preventiva	Vloga preventive
E25	V starejših razredih odigramo tudi igre vlog, konkretne igre se odigrajo, da se prikaže kaj je okej in kaj ni	Igre vlog, za prikazovanje sprejemljivega in nesprejemljivega	Igre vlog kot preventiva	Vloga preventive
E26	Pomembno je tudi, da ustvarimo nek zaupen prostor	Ustvarjanje zaupnega prostor	Vloga zaupnega prostora	Vloga pomoči
E27	da otroci lahko začutijo, da se	Verjeti otroku in ustvarjanje	Vloga zaupanja otroku	Vloga pomoči

	nam lahko zaupajo in da se jim tudi verjame	zaupnega prostora		
E28	In da smo pozorni, na vse spremembe pri otrocih	Pozornost na vse spremembe	Kolektivna vloga pozornosti na spremembe	Kolektivna vloga strokovnih delavcev
E29	če se pojavijo kakšna odstopanja od kot to izvira	Izvor odstopanj	Znaki spolne zlorabe	Vloga prepoznavanja spolnih zlorab
E30	Še sploh učitelji, ki so v prvi vrsti v največjem stiku z otroki in jih najbolj poznajo	Pomembna vloga učiteljev	Kolektivna vloga prepoznavanja spolne zlorabe	Kolektivna vloga strokovnih delavcev
E31	Tako, da je pomembno da nas seznani z vsem kar opazijo	Pomembna komunikacija o opaženosti	Kolektivna vloga komunikacije	Kolektivna vloga strokovnih delavcev
E32	Pri fizičnih znakih, lahko najlažje opazijo pri športni vzgoji,	Lažje opaženi fizični znaki pri športni vzgoji	Vloga šprotne vzgoje pri prepoznavanju znakov	Kolektivna vloga prepoznavanja spolne zlorabe
E33	na primer, deklice lahko tožijo o bolečinah v trebuhu in kasneje ugotovimo, da to mogoče ni trebuh	Bolečine v trebuhu	Fizični znaki spolne zlorabe	Kolektivna vloga prepoznavanja spolne zlorabe
E34	In naše medsebojno sodelovanje in nato z zunanjimi institucijami.	Kolektivno sodelovanje	Medinstitucionalno sodelovanje	Kolektivna vloga strokovnih delavcev
E35	Mi kot svetovalni delavci, smo v stiku samo z določenim segmentom otrok.	Vloga stika z določenim segmentom otrok	Vloga svetovalnih delavcev	Vloga svetovalnih delavcev
E36	Ne nekakšnih metod ni	Ni specifičnih metod	Ne obstajajo specifične metode/ tehnike	Nepoznavanje metod / tehnik
E37	predvsem je pomembna senzibilnost na kolektivni ravni v osnovni šoli, tudi	Kolektivna senzibilnost v osnovni šoli	Vloga kolektivne senzibilnosti	Kolektivna vloga strokovnih delavcev

	pri učiteljih za to problematiko			
E38	Če se opazi odklonsko vedenje pri pouku, da se išče izvor tega	Iskanje izvora za odklonskim vedenjem	Znaki spolne zlorabe	Kolektivna vloga prepoznavanja spolne zlorabe
E39	da se otroka podpre, se ga povpraša	Podpora otroku	Vloga podpore	Vloga pomoči
E40	in ne samo kot spodbujanje k delu na šolski učni poti	ne samo spodbujanje k šolski učni poti	Vloga podpore izven šolske učne poti	Vloga pomoči
E41	Spomnila sem se, da možne metode bi lahko bile domišljiske igre, igre vlog in se lahko skozi to otroci izrazijo	Igre vlog kot možna metoda za izražanje	Igre vlog kot preventiva	Vloga preventive
E42	Če bi gledala samo na formalno izobrazbo, ki sem jo prejela prej sigurno nisi kompetenten in opremljen za prepoznavanje in nudenje pomoči pri tej problematiki	Po formalni izobrazbi občutki nekompetentnosti	Vloga formalne izobrazbe pri kompetentnosti	Kompetentnost
E43	Pomembna so torej dodatna izobraževanja	Pomen dodatnih izobraževanj	Vloga dodatnih izobraževanj	Kompetentnost
E44	sama pri sebi lahko vidim, da sem največ pridobila pri tem in me je spodbudilo, da sem znanje nadgradila	Največ nadgradila znanja na dodatnih izobraževanjih	Vloga samoiniciativnosti	Kompetentnost
E45	Mene to področje zanima, zato sem se sama veliko izobrazila	Zanimanje za to tematiko	Vloga zanimanja za problematiko	Kompetentnost
E46	Rada bi še dodala, da je to res specifična	Specifičnost problematike	Kompleksnost in specifičnost spolnih zlorab	Globina in teža spolne zlorabe

	problematika			
E47	za katero ko pride do suma, moreš res vztrajati, da se sam proces izpelje.	Vztrajanje pri procesu	Vloga vztrajanja pri procesu	Vloga procesov/postopkov
E48	in je prisoten strah, a je res ali ni res, ali bom s tem nekoga očrnila.	Občutek strahu in dvoma o sumu	Stiske strokovnih delavcev	Stiske strokovnih delavcev
E49	Je pa res pomembno, da če začutimo, da gre za sum, da res vztrajamo in »gremo do konca.«	Vztrajanje pri procesu	Vloga vztrajanja pri procesu	Vloga procesov/postopkov
E50	Da, sem imela kar nekaj primerov sumov na spolno zlorabo	Izkušnje suma na spolno zlorabo	Primer suma spolne zlorabe	Primer suma spolne zlorabe
E51	Moja vloga je bila, da sem prejela sum za spolno zlorabo s strani učiteljev	Prejetje suma na spolno zlorabo	Prejetje suma na spolno zlorabo	Primer suma spolne zlorabe
E52	ali pa sem sum prepoznala sama	Prepoznala spolno zlorabo	Prepoznan sum spolne zlorabe	Prepoznan sum spolne zlorabe
E53	in sem nato to prijavila naprej na policijo	Prijava na policijo	Vloga prijave pri sumu spolne zlorabe	Primer suma spolne zlorabe
E54	Nato sem v samem procesu sodelovala v multidisciplinarnih timih	Sodelovanje v multidisciplinarnih timih	Sodelovanje v multidisciplinarnih timih	Primer suma spolne zlorabe
E55	kjer sem tudi kontaktirala starše, ki so v enem primeru bili pripravljeni sodelovati, tako da je bila to zame dragocena izkušnja	Pripravljenost sodelovanja staršev	Sodelovanje v multidisciplinarnih timih	Primer suma spolne zlorabe
E56	Posredovala pa sem tudi poročila šole	Posredovanje poročila šole	Vloga posredovanja poročil	Primer suma spolne zlorabe

E57	Kot sem že omenila, meni pomaga vedno, da sem pozorna in senzibilna za to tematiko	Pozornost in senzibilnost za tematiko	Vloga senzibilnosti za tematiko	Kolektivna vloga strokovnih delavcev
E58	da ob nekem odklonskem vedenju, ustvarim večjo pozornost in se tako lažje prepozna sum na spolno zlorabo.	Povečana pozornost ob odklonskem vedenju	Znaki spolne zlorabe	Kolektivna vloga prepoznavanja spolnih zlorab
E59	Hkrati pa je pomembno, da se spodbuja ustvarjanje zaupnega prostora za otroka	Spodbujanje ustvarjanja varnega okolja	Vloga ustvarjanja varnega okolja	Kolektivna vloga strokovnih delavcev
E60	Ja mogoče, na tisti točki, da veš sam da gre za spolno zlorabo	Zavedanje, da gre za spolno zlorabo	Vloga prepoznavanja spolnih zlorab	Kolektivna vloga strokovnih delavcev
E61	ampak kako otroku ustvariti zaupen prostor	Vprašanje, kako ustvariti zaupen prostor	Vloga načina ustvarjanja zaupnega prostora	Kolektivna vloga strokovnih delavcev
E62	da bo sam tudi to povedal, saj bi to postavilo piko na i v postopku.	Otrok povedal o zlorabi	Vloga, otrokovega priznanja o dejanjih spolne zlorabe	Vloga procesov/postopkov
E63	Drugače pa ta občutek nemoči, ko se v procesu vsi nadaljni mlini ustavijo, in se proces zaključi	Občutek nemoči v procesu	Stiske zaradi nemoči	Stiske strokovnih delavcev
E64	Je pa res, da ko sem se izobraževala in prišla v stik deljenih izkušenj odraslih, ki so bili žrtve spolne zlorabe	Izkušnje odrasle osebe, žrtve spolne zlorabe	Vloga deljenih izkušenj, žrtv spolnih zlorab na izobraževanjih	Ponudba izobraževanj
E65	So vse nekako delile, da niso zmogle in mogle povedati svojo	Nezmožnost naslavljanja žrtv o svojih zgodbah kot otrok	Globina in teža spolne zlorabe	Globina in teža spolne zlorabe

	travmo v času otroštva.			
E66	Ne, sama mislim da je teh izobraževanj premalo	Premalo izobraževanj	Primankovanje izobraževanj	Ponudba izobraževanj
E67	Za svetovalne delavce, bi ta izobraževanja naredila obvezna	Obvezna izobraževanja za svetovalne delavce	Obvezna izobraževanja za svetovalne delavce	Ponudba izobraževanj
E68	in tudi učitelje, tako kot sma se že pogovarjale so ravni oni tisti, ki so največ v stiku z otrokom	Pomen vloge učiteljev in obvezna izobraževanja za njih	Obvezna izobraževanja za druge strokovne delavce	Ponudba izobraževanj
E69	Pomembno, bi se mi zdelo poudariti, da nič ni narobe, če misliš da gre za spolno zlorabo, pa na koncu ni	Boljše, da opaziš sum, pa problematika ni prisotna	Vloga prepoznavanja suma na spolno zlorabo	Vloga prepoznavanj a spolne zlorabe
E70	Boljše tako, kot da veliko primerov spregledamo	Spregledanost primerov	Kolektivna vloga prepoznavanja spolnih zlorab	Prikritost spolnih zlorab
E71	Pomembna, bi se mi zdelo izobraževanja za vse strokovne delavce na osnovnih šolah.	Pomebnost izobraževanja za vse strokovne delavce	Vloga izobraževanja strokovnih delavcev	Ponudba izobraževanj
E72	In opremljanje s preventivnim delom.	Preventiva	Vloga kolektivne preventive	Vloga preventive
E73	Kot knjigica, ki sem jo omenila Kiko in roka,	Knjigica Kiko in roka	Knjiga kot preventiva	Vloga preventive
E74	ali delavnice krogi zaupanja in otroci rišejo različne kroge, v katere postavijo osebe, ki jim zaupajo.	Delavnice krogi zaupanja	Delavnice kot preventiva	Vloga preventive
E75	Nato se lahko pogovarjamo o odnosih s temi osebami, o	Pogovor o primernosti dotikov in odnosov	Pogovor kot preventiva	Vloga preventive

	njihovih dotikih, se dotaknemo te tematike			
E76	Ta čas bi se lahko namenil na razredni urah.	Namenjen čas na razrednih urah	Vloga časa, ki ga namenimo za preventivo	Vloga preventive
E77	In se skozi te delavnice nekateri otroci, lahko zavedajo, da se pa tudi njim nekaj dogaja	Zavedanje otrok o njihovem dogajanju	Vloga zavedanja otrok	Vloga preventive
E78	To mislim, da je kr zalogaj za svetovalne delavce	Zalogaj za svetovalne delavce	Stiske svetovalnih delavcev	Stiske svetovalnih delavcev
E79	Definitivno mislim, da je pri tej pomoči potrebno sodelovanje s kliničnimi psihologi ali pedopsihiatri	Sodelovanje s kliničnim psihologom in drugimi strokovnjaki	Vloga kolektivnega sodelovanja strokovnih delavcev	Kolektivna vloga svetovalnih delavcev
E80	Našo vlogo vidim pri ustvarjanju spodbudnega in varnega šolskega okolja za otroka.	Pomembna vloga ustvarjanja varnega šolskega okolja	Vloga ustvarjanja varnega okolja	Kolektivna vloga strokovnih delavcev
E81	Da ga spremljamo, ga podpiramo, podpiramo njegova močna področja.	Spremljanje in podpora	Vloga podpore in pomoči	Kolektivna vloga strokovnih delavcev
E82	Da se mu ustvari zaupen prostor, da ima otrok vsaj en prostor, kjer se počuti varno	Ustvarjanje zaupnega prostora	Vloga ustvarjanje zaupnega prostora	Kolektivna vloga pomoči strokovnih delavcev
E83	in je mogoče tudi osvobojen te tematike, da se ne pogovarja po vseh različnih institucijah o tej težki travmi, ki jo ali jo je doživljal.	Osvoboditev od te problematike	Vloga osvoboditve otroka od te problematike	Kolektivna vloga pomoči strokovnih delavcev

9.6. Šesti intervju

1. Kaj je po vašem mnenju spolna zloraba in kakšni so znaki le-te pri otrocih?

Kot spolno zlorabo označujem vsako spolno aktivnost odrasle osebe, z mlajšo osebo (F1) pri kateri je razlika v moči (F2), ali ko je mlajša oseba od starejše odvisna (F3) in ko je spolna aktivnost takšna, da zadovoljuje potrebe odraslega. (F4) Skoraj nikoli se ne zgodi naključno in praviloma ni enkratno dejanje. (F5) Znaki pa so zelo različni, bolj vidni so fizični, (F6) najpogosteje se kaže kot glavoboli ali bolečine v trebuhu. (F6a) Pojavlja se lahko tudi kot odklonska vedenje, (F7) sprememba pri vedenju (F8) ali da se otrok zapre vase. (F9) Na te moramo biti še posebej pozorni, saj so neopaženi. (F10) Možni znaki so lahko tudi različni strahovi in fobije, (F11) seksualno vedenje do sovrstnikov. (F12) Kaže se lahko tudi kot nizka samopodoba, (F13) samopoškodovanje, (F14) motnje hranjenja. (F15) Ampak moramo pa pri vsem tem biti pozorni, da so za tem lahko tudi kakšne druge stiske ne samo spolna zloraba. (F16)

2. Zakaj menite, da je spolna zloraba v današnji družbi še vedno» prikrita «?

Se mi zdi, da je manj prikrita, vendar še vedno je. (F17) Tisti, ki bodo želeli opaziti in prepoznati spolno zlorabo bodo, tisti ki pa bodo to ignorirali, bo ostala pa še vedno prikrita. (F18)

3. Kako razumete svojo vlogo in vlogo vzgojno- izobraževalne ustanove pri prepoznavanju spolnih zlorab?

Menim, da je ta vloga izredno pomembna, (F19) saj smo mi ogromno časa z otroki, še posebej učitelji. (F20) In mi smo lahko tisti, ki opazimo sum, ki opazimo stisko (F21) in lahko nato ukrepamo in otroku pomagamo. (F22) Mislim, pa da moramo zelo dobro razumeti problematiko (F23) in pravilno odzivanje na prvi sum, da gre za spolno zlorabo. (F24) Pozorni moramo biti na vse možne znake (F25) in to tudi pri otroku nasloviti. (F26) Kolektivna pozornost na osnovnih šolah (F27) in hitra reakcija, je ključnega pomena za prvi korak k rešitvi za otroka. (F28)

4. Katera znanja/tehnike/metode, uporabljate ali bi uporabili, za lažje prepoznavanje oziroma vam pomagajo pri prepoznavanju spolnih zlorab?

Meni osebno pomaga, da sem pozorna na vsako odklonsko vedenje ali spremembo v vedenju pri otroku (F29) in to vedno naslovim. (F30) Lahko se za tem skriva tudi kakšna druga stiska. (F31) Kot svetovalni delavci moramo biti pozorni in tudi nasloviti, (F32) da z otrokom ustvarimo ta prostor zaupanja in varnosti. (F33)

5. Kako kompetentno se počutite pri vlogi prepoznavanja te problematike?

Sama se počutim zelo kompetentno, (F34) saj sem se na tem področju ogromno izobraževala, (F35) sama tudi predavam o tej problematiki drugim svetovalnim delavcem. (F36) Sem imela pa tudi ogromno izkušenj prepoznane spolne zlorabe (F37) in ob tem nudenje podpore otroku v procesu in po njem. (F38) S tem sem si odprla ogromen spekter znanja (F39) in občutek kompetentnosti. (F40)

6. Ali ste na svoji poklicni poti, že imeli izkušnjo prepoznane spolne zlorabe pri otroku? Da, kot sem dejala sem jih imela ogromno. (F41)

7. Če ste imeli izkušnjo bi mi lahko na kratko opisali:

- **Kakšno ste imeli vlogo med samim procesom in po njem?**

Vloge so bile različne od primera do primera. (F42) Ampak v večini je bila moja vloga prepoznan sum na spolno zlorabo, (F43) saj imam vedno odprta vrata za slišan glas otroka. (F44) In pa tudi prijava suma na spolno zlorabo. (F45) Med samim procesom sem nudila podporo in pomoč otroku (F46) in bila del medinstitucionalnega sodelovanja. (F47)

- **Kaj vam je pomagalo oz. katere metode/tehnike so vam pomagale, pri prepoznani spolni zlorabi?**

Meni je pomembno, da sem res pozorna na spremembe pri vedenju otroka, (F48) ne samo tistih, ki se vedejo agresivno, (F49) vendar tudi tistih »nevidnih«[»] otrocih, ki se zaprejo vase in umaknejo od sovrstnikov. (F50) Pozorna sem tudi na vse druge oblike stiske (F51) ali možne fizične znake, kot so bolečina v trebuhu in glavoboli. (F52) Pri prepoznavanju mi lahko pomaga tudi skupno risanje ali pisanje z otrokom. (F53) Tako včasih lažje izrazijo stisko. (F54) Opazi pa se lahko tudi s padcem učnega uspeha (F55) ali z različnimi strahovi oziroma fobijami. (F56)

- **Ste se počutili na katerem koraku nemočne, kaj bi takrat potrebovali oz. kaj menite, da je povzročilo te občutke nemoči?**

Seveda, to je normalen del procesa. (F57) Problematika je globoka in težka, (F58) velikokrat se sprašujem kako naprej, (F59) kako se bo odvil celoten proces (F60) in kako se bo znotraj tega počutil otrok. (F61) Stisko sem doživljala tudi ob sumih, zaradi teže in kompleksnosti problematike. (F62) Vendar se s časom naučiš in si ustvariš svoj pristop. (F63) Strah pa sem doživljala velikokrat na sodišču, zaradi groženj, ki sem jih prejela s strani storilca. (F64) Strah me je bilo zame in za mojo družino. (F64a) Pri tem pa mi je ogromno pomagala moja odločnost in kako se znam vedno postaviti zase. (F64b)

- **Kakšno po vašem mnenju še dodatno specifično izobraževanje in pridobivanje znanja o spolnih zlorabah v otroštvu bi bilo potrebno?**

Mislim, da jih ni dovolj. (F65) Prav tako se jih premalo svetovalnih delavcev udeležuje. (F66) Na osnovnih izobraževanjih mislim, da se premalo osredotočajo na dobri praksi, slabi praksi, specifičnih izkušnjah. (F67) Ampak bolj na definicijah in osnovnih znakih. To ti ne da celotne slike dogajanja in celotnega okvirja o problematiki. (F68) Je pa res, da se ogromno naučiš na lastnih izkušnjah, na svojih lastnih napakah. (F69) Čeprav ni to dobro, ampak se zgodijo in je pomembno, da se iz njih nekaj naučimo. (F70) Drugače pa so ta izobraževanja zelo samoiniciativna (F71) na fakulteti pa mislim, da se prejme premalo znanja o tej kompleksni problematiki. (F72) Sama sem se udeležila ogromno različnih spektrov izobraževanj in sem od njih tudi ogromno odnesla. (F73) Sem tudi NLP praktik, kar mislim, da mi ogromno pomaga. (F74)

- **Kakšen bi bil vaš nasvet za družbo in vse vzgojno-izobraževalne ustanove, za lažje razumevanje in prepoznavanje spolnih zlorab v otroštvu?**

Zavedati se moramo kako pomembno je naše kolektivno sodelovanje na šoli (F75) in medinstitucionalno sodelovanje, za otroka. (F76) Da mu nudimo vso podporo, ki jo lahko nudimo, (F77) mu ustvarimo varen prostor, saj lahko prav tega nima doma, (F78) oziroma je občutek varnosti popolnoma izgubil ob zlorabi. (F79) Res se mi zdi pomembno, da ne ignoriramo te problematike (F80) in da smo pozorni in da opazimo stisko pri otroku. (F81) In jo nato nagovorimo. (F82)

8. Kako razumete svojo vlogo pri nujenju pomoči otroku, ki je žrtev spolne zlorabe?

Kot zelo pomembno, svetovalni delavci, smo za podporo in pomoč otroka in ne dokazovanje dejanja. (F83) Potrebno je, da mu verjamemo (F84) in se mu približamo. (F85) Ustvariti moramo varen in zaupen prostor, kamor se bo lahko otrok zatekel. (F86) Pomembno je, da počasi pridobiva košček za koščkom nazaj svoje življenje. (F87)

9. Kakšni pristopi, po vašem mnenju so pomembni pri pomoči otroku, ki je žrtev spolne zlorabe?

Mislim, da je izredno pomembno da se kot svetovalni delavci približamo otroku, sploh njegovemu »jeziku«. (F88) Prvi korak je da ga aktivno poslušamo (F89) in mu damo vedeti, da v našem skupnem prostoru ne obstajajo tabuji. (F90) Paziti moramo na svoja verbalna in neverbalna sporočila. (F91) Res je pomembno, da ga razbremenimo krivde. (F92) Ni on kriv, odrasli so tisti, ki morajo vedeti kaj je prav in kaj ne. (F93) Otroku mora čez proces dobiti občutek, da je normalen. (F94) Končni cilj svetovanja je, da se otroka zaščiti. (F95)

10. Kako razumete pomembnost ustvarjanja varnega okolja otroku med in po procesu in kakšna je vaša vloga pri tem?

Kot zelo pomembno, saj lahko to predstavlja edino varno okolje za otroka. (F96) Pomembno je, da naslovimo problematiko, (F97) kot tudi možnosti kamor se lahko otroci zatečejo po pomoč. (F98) Ta varni prostor lahko predstavlja naša pisarna, kamor se lahko otrok zateče in se mu ustvari podpora in se mu verjame. (F99)

11. Kaj menite o pomembnosti spolne vzgoje v osnovni šoli, kot preventiva pri spolnih zlorabah?

Preventiva je prav tako pomembna (F100) in vlogo svetovalnega delavca pri tem vidim kot, da obbesedimo otrokom, kaj je primeren in kaj neprimeren dotik. (F101) Pravica do postavljanja meja, (F102) naslavljanje spolnosti kot same, vendar letom primerno. (F103) Pri spolni vzgoji pa menim, da je prav tako pomembno, da naslovimo spolno nasilje. (F104) Tako lahko pri otrocih in mladostnikih opazimo možno stisko (F105) in jih opremimo, kam se lahko obrnejo če se takšne stvari dogajajo njim. (F106)

9.6.1 Kodiranje šestega intervjuja

ŠT. IZJAVE IN INTERVJU	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJA	PROPOZICIJA
F1	Kot spolno zlorabo označujem vsako spolno aktivnost odrasle osebe, z mlajšo osebo	Vsaka spolna aktivnost odrasle osebe, z mlajšo	Vsaka spolna aktivnost	Opredelitev spolne zlorabe
F2	pri kateri je razlika v moči	Razlika v moči	Razlika v moči	Opredelitev spolne zlorabe
F3	ali ko je mlajša oseba od starejše odvisna	Odvisnost mlajše osebe od starejše	Odvisnost od starejše osebe	Opredelitev spolne zlorabe
F4	in ko je spolna aktivnost takšna, da zadovoljuje potrebe odraslega	Zadovoljevanje potrebe odraslega	Zadovoljevanje potreb	Opredelitev spolne zlorabe
F5	Skoraj nikoli se ne zgodi naključno in praviloma ni enkratno dejanje.	Ni enkratno dejanje	Večkratno dejanje	Opredelitev spolne zlorabe
F6	Znaki pa so zelo različni, bolj vidni so fizični,	Bolj vidni fizični znaki	Fizični znaki	Znaki spolne zlorabe
F6a	najpogosteje se kaže kot glavoboli ali bolečine v trebuhu	Glavoboli in bolečine v trebuhu	Fizični znaki	Znaki spolne zlorabe
F7	Pojavlja se lahko tudi kot odklonska vedenje	Odklonska vedenja	Vedenjski znaki	Znaki spolne zlorabe
F8	sprememba pri vedenju	Sprememba pri vedenju	Vedenjski znaki	Znaki spolne zlorabe
F9	ali da se otrok zapre vase	Zapiranje vase	Vedenjski znaki	Znaki spolne zlorabe
F10	Na te moramo biti še posebej pozorni, saj so	Pomembna pozornost, saj so neopaženi	Znaki spolne zlorabe	Prikritost spolnih zlorab

	neopaženi			
F11	Možni znaki so lahko tudi različni strahovi in fobije	Strahovi in fobije	Čustveni znaki	Znaki spolne zlorabe
F12	seksualno vedenje do sovrstnikov	Seksualno vedenje do sovrstnikov	Vedenjski znaki	Znaki spolne zlorabe
F13	Kaže se lahko tudi kot nizka samopodoba	Nizka samopodoba	Čustveni znaki	Znaki spolne zlorabe
F14	samopoškodovane	samopoškodovan je	Vedenjski znaki	Znaki spolne zlorabe
F15	motnje hranjenja	Motnje hranjenja	Vedenjski znaki	Znaki spolne zlorabe
F16	Ampak moramo pa pri vsem tem biti pozorni, da so za tem lahko tudi kakšne druge stiske ne samo spolna zloraba	Pozornost, skrivanja drugih stisk za temi znaki	Skrivanje drugih stisk	Znaki spolne zlorabe
F17	Se mi zdi, da je manj prikrita, vendar še vedno je	Manjša prikritost spolne zloraba	Prikritost spolnih zlorab	Prikritost spolnih zlorab
F18	Tisti, ki bodo želeli opaziti in prepoznati spolno zlorabo bodo, tisti ki pa bodo to ignorirali, bo ostala pa še vedno prikrita.	Pomen zanimanja za problematiko in prepoznavanje	Vloga prepoznavanja spolnih zlorab	Prikritost spolnih zlorab
F19	Menim, da je ta vloga izredno pomembna	Pomembnost vloga prepoznavanja	Vloga prepoznavanja spolnih zlorab	Prikritost spolnih zlorab
F20	saj smo mi ogromno časa z otroki, še posebej učitelji.	Ogromno preživetega časa z otroki	Vloga prepoznavanja spolnih zlorab	Prikritost spolnih zlorab
F21	In mi smo lahko tisti, ki opazimo sum, ki opazimo stisko	Opažena stiska in možen sum na spolno zlorabo	Vloga prepoznavanja spolnih zlorab	Prikritost spolnih zlorab

F22	in lahko nato ukrepamo in otroku pomagamo.	Pomen ukrepanja in pomoči	Vloga pomoči	Vloga pomoči
F23	Mislím, pa da moramo zelo dobro razumeti problematiko	Pomen dobrega razumevanja problematike	Dobro razumevanje spolnih zlorab	Kompetentnost
F24	in pravilno odzivanje na prvi sum, da gre za spolno zlorabo.	Pomen pravičnega odzivanja na prvi sum	Odziv na prvi sum	Vloga prepoznavanja spolne zlorabe
F25	Pozorni moramo biti na vse možne znake	Pozornost na vse možne znake	Znaki spolne zlorabe	Vloga prepoznavanja spolne zlorabe
F26	in to tudi pri otroku nasloviti.	Naslavljanje pri otroku	Naslavljanje	Vloga prepoznavanja spolne zlorabe
F27	Kolektivna pozornost na osnovnih šolah	Kolektivna pozornost	Kolektivna pozornost	Kolektivna vloga strokovnih delavcev
F28	in hitra reakcija, je ključnega pomena za prvi korak k rešitvi za otroka.	Pomen ključne prve hitre reakcije	Ključna prva hitra reakcije	Vloga procesov/prostov
F29	Meni osebno pomaga, da sem pozorna na vsako odklonsko vedenje ali spremembo v vedenju pri otroku	Pozornost na odklonska vedenja ali spremembo pri vedenju	Pozornost na vedenjske znake	Vloga prepoznavanja spolnih zlorab
F30	in to vedno naslovim	Naslavljanje	Naslavljanje	Vloga svetovalnih delavcev
F31	Lahko se za tem skriva tudi kakšna druga stiska.	Pozornost na druge stiske	Pozornost na druge stiske	Vloga svetovalnih delavcev
F32	Kot svetovalni delavci moramo biti pozorni in tudi nasloviti	Pozornost svetovalnih delavcev	Pozornost svetovalnih delavcev	Vloga prepoznavanja spolnih zlorab
F33	da z otrokom ustvarimo ta	Ustvarjanje prostora za	Varen in zaupen prostor	Vloga svetovalnih

	prostor zaupanja in varnosti.	zaupanje in varnosti		delavcev
F34	Sama se počutim zelo kompetentno	Občutek kompetentnosti	Občutek kompetentnosti	Kompetentnost
F35	saj sem se na tem področju ogromno izobraževala	Številčna izobraževanja	Pogosta izobraževanja	Kompetentnost
F36	sama tudi predavam o tej problematiki drugim svetovalnim delavcem	Predavateljica o spolnih zlorabah	Predavateljica o spolnih zlorabah	Kompetentnost
F37	Sem imela pa tudi ogromno izkušenj prepoznane spolne zlorabe	Številčne izkušnje prepoznane spolne zlorabe	Prepoznani sumi spolne zlorabe	Kompetentnost
F38	in ob tem nudenje podpore otroku v procesu in po njem	Nudenje podpore otroku v procesu	Vloga podpore znotraj procesa	Vloga pomoči
F39	S tem sem si odprla ogromen spekter znanja	Ustvarjanje ogromnega spektra znanja	Ogromen spekter znanja	Kompetentnost
F40	in občutek kompetentnosti	Občutek kompetentnosti	Občutek kompetentnosti	Kompetentnost
F41	Da, kot sem dejala sem jih imela ogromno	Ogromno sumov na spolno zlorabo	Prepoznani sumi spolne zlorabe	Prepoznani sumi spolne zlorabe
F42	Vloge so bile različne od primera do primera	Različnost vlog, odvisnih od primera	Različnost vloge svetovalne delavke	Vloge svetovalnih delavcev
F43	Ampak v večini je bila moja vloga prepoznan sum na spolno zlorabo	Vloga svetovalne delavke kot prepoznavanje suma	Vloga prepoznavanja spolnih zlorab	Vloga prepoznavanja spolnih zlorab
F44	saj imam vedno odprta vrata za slišan glas otroka	Odprta vrata kot dostopnost	Vloga svetovalnih delavcev	Vloga svetovalnih delavcev
F45	In pa tudi prijava suma na spolno zlorabo	Prijava suma na spolno zlorabo	Vloga prijave suma na spolno zlorabo	Vloga svetovalnih delavcev
F46	Med samim	Nudenje pomoči	Vloga pomoči in	Vloga

	procesom sem nudila podporo in pomoč otroku	in podpore	podpore	svetovalnih delavcev
F47	in bila del medinstitucionalnega sodelovanja	Medinstitucionalno sodelovanje	Vloga medinstitucionalnega	Kolektivna vloga strokovnih delavcev
F48	Meni je pomembno, da sem res pozorna na spremembe pri vedenju otroka	Pomen pozornosti na vedenjske znake	Vloga prepoznavanja suma spolne zlorabe	Vloga svetovalnih delavcev
F49	ne samo tistih, ki se vedejo agresivno	Agresivno vedenje	Vedenjski znaki	Vloga prepoznavanja spolnih zlorab
F50	vendar tudi tistih »nevidnih« otrocih, ki se zaprejo vase in umaknejo od sovrstnikov.	Pomen opazovanja nevidnih otrok	Vedenjski znaki	Vloga svetovalnih delavcev
F51	Pozorna sem tudi na vse druge oblike stiske	Druge oblike stiske	Znaki spolne zlorabe	Vloga prepoznavanja spolnih zlorab
F52	ali možne fizične znake, kot so bolečina v trebuhu in glavoboli	Bolečine v trebuhu in glavoboli	Fizični znaki spolnih zlorab	Znaki spolnih zlorab
F53	Pri prepoznavanju mi lahko pomaga tudi skupno risanje ali pisanje z otrokom.	Skupno risanje in pisanje kot pomoč pri prepoznavanju	Metode za lažje prepoznavanje spolne zlorabe	Vloga prepoznavanja spolnih zlorab
F54	Tako včasih lažje izrazijo stisko.	Lažje izražanje stiske	Vloga podpore in pomoči	Vloga svetovalnih delavcev
F55	Opazi pa se lahko tudi s padcem učnega uspeha	Padec učnega uspeha	Vedenjski znaki	Vloga prepoznavanja spolne zlorabe
F56	ali z različnimi strahovi oziroma fobijami	Strahovi in fobije	Čustveni znaki	Vloga prepoznavanja spolne zlorabe

F57	Seveda, to je normalen del procesa	Stiske kot normalen del procesa	Normalnost stisk strokovni delavcev	Stiske strokovnih delavcev
F58	Problematika je globoka in težka	Globina in teža spolne zlorabe	Globina in teža spolne zlorabe	Stiske strokovnih delavcev
F59	velikokrat se sprašujem kako naprej	Dvom o koraku naprej	Stiske strokovnih delavcev	Stiske strokovnih delavcev
F60	kako se bo odvil celoten proces	Dvom o odvijanju procesa	Stiske strokovnih delavcev	Stiske strokovnih delavcev
F61	in kako se bo znotraj tega počutil otrok	Misel na občutenje otroka znotraj procesa	Stiske strokovnih delavcev	Stiske strokovnih delavcev
F62	Stisko sem doživljala tudi ob sumih, zaradi teže in kompleksnosti problematike	Teža in kompleksnost problematike	Teža in kompleksnost problematike	Stiske strokovnih delavcev
F63	Vendar se s časom naučiš in si ustvariš svoj pristop.	Pomen ustvarjanja lastnega pristopa	Poznavanje lastnih pristopov	Kompetentnost
F64	Strah pa sem doživljala velikokrat na sodišču, zaradi groženj, ki sem jih prejela s strani storilca.	Stiska zaradi groženj s strani storilca	Grožnje s strani storilca	Stiske strokovnih delavcev
F64a	Strah me je bilo zame in za mojo družino	Strah za sebe in za družino	Strah v zasebnem življenju	Stiske strokovnih delavcev
F64b	Pri tem pa mi je ogromno pomagala moja odločnost in kako se znam vedno postaviti zase	Pomen osebne odločnosti in postavljanja zase	Osebna odločnost in postavljanje zase	Osebnost strokovnega delavca
F65	Mislim, da jih ni dovolj	Primanjkovanje izobraževanj	Primanjkovanje izobraževanj	Ponudba izobraževanj
F66	Prav tako se jih premalo svetovalnih delavcev udeležuje.	Premajhna udeležba svetovalnih delavcev	Udeležba svetovalnih delavcev	Ponudba izobraževanj
F67	Na osnovnih	Ne osredotočanje	Premajhno	Ponudba

	izobraževanjih mislim, da se premalo osredotočajo na dobri praksi, slabi praksi, specifičnih izkušnjah	na dobri in slabi praksi oziroma izkušnjah	osredotočanje na specifičnih izkušnjah	izobraževanj
F68	Ampak bolj na definicijah in osnovnih znakih. To ti ne da celotne slike dogajanja in celotnega okvirja o problematiki.	Osredotočanje na definicijah in osnovnih znakih.	Premajhna celovita slika o problematiki	Ponudba izobraževanj
F69	Je pa res, da se ogromno naučiš na lastnih izkušnjah, na svojih lastnih napakah.	Učenje na lastnih izkušnjah in lastnih napakah	Pomen osebnih izkušenj	Kompetentnost
F70	Čeprav ni to dobro, ampak se zgodijo in je pomembno, da se iz njih nekaj naučimo.	Pomen osebnih napak	Pomen osebnih napak	Kompetentnost
F71	Drugače pa so ta izobraževanja zelo samoiniciativna	Samoiniciativnost izobraževanj	Samoiniciativnost izobraževanj	Ponudba izobraževanj
F72	na fakulteti pa mislim, da se prejme premalo znanja o tej kompleksni problematiki.	Premajhna količina prejetega znanja na fakulteti	Količina prejetega znanja na fakultetah	Ponudba izobraževanj
F73	Sama sem se udeležila ogromno različnih spektrov izobraževanj in sem od njih tudi ogromno odnesla	Samoiniciativno udeleževanje na izobraževanjih	Vloga udeleževanja na izobraževanjih	Ponudba izobraževanj
F74	Sem tudi NLP praktik, kar	NLP praktik	Občutek kompetentnosti	Kompetentnost

	mislim, da mi ogromno pomaga.			
F75	Zavedati se moramo kako pomembno je naše kolektivno sodelovanje na šoli	Koketivno sodelovanje	Kolektivna vloga strokovnih delavcev	Kolektivna vloga strokovnih delavcev
F76	in medinstitucionalno sodelovanje, za otroka	Pomen medinstitucionalnega sodelovanja	Medinstitucionalno sodelovanje	Kolektivna vloga strokovnih delavcev
F77	Da mu nudimo vso podporo, ki jo lahko nudimo	Nudenje podpore	Vloga podpore/pomoči	Kolektivna vloga strokovnih delavcev
F78	mu ustvarimo varen prostor, saj lahko prav tega nima doma	Pomen ustvarjanja varnega prostora	Ustvarjanje varnega prostora	Kolektivna vloga strokovnih delavcev
F79	oziroma je občutek varnosti popolnoma izgubil ob zlorabi	Izguba občutka varnosti ob zlorabi	Globina in teža spolne zlorabe	Vloga pomoči
F80	Res se mi zdi pomembno, da ne ignoriramo te problematike	Pomen razprave o problematiki	Razprava o problematiki	Pogovor kot preventiva
F81	in da smo pozorni in da opazimo stisko pri otroku.	Pozornost na stisko pri otroku	Vloga prepoznavanja spolne zlorabe	Kolektivna vloga strokovnih delavcev
F82	In jo nato nagovorimo	Nagovarjanje stiske	Vloga strokovnih delavcev pri nagovarjanju problematike	Kolektivna vloga strokovnih delavcev
F83	Kot zelo pomembno, svetovalni delavci, smo za podporo in pomoč otroka in ne dokazovanje dejanja	Pomen nudenja podpore in pomoči in ne dokazovanje	Vloga podpore in pomoči	Vloga svetovalnih delavcev
F84	Potrebno je, da se mu verjamemo	Pomen verovanja otroku	Vloga procesa pomoči	Vloga svetovalnih delavcev
F85	in se mu približamo	Pomen približevanja	Vloga procesa pomoči	Vloga svetovalnih

		otroku		delavcev
F86	Ustvariti moramo varen in zaupen prostor, kamor se bo lahko otrok zatekel.	Ustvarjanje varnega in zaupnega prostora	Vloga prostora, znotraj procesa pomoči	Vloga svetovalnih delavcev
F87	Pomembno je, da počasi pridobiva košček za koščkom nazaj svoje življenje.	Pomen majhnih korakov k rešitvi	Vloga procesov in postopkov pomoči	Vloga svetovalnih delavcev
F88	Mislim, da je izredno pomembno da se kot svetovalni delavci približamo otroku, sploh njegovemu »jeziku«	Pomen približanja otroku	Vloga svetovalnega delavca pri približanju	Vloga pomoči/podpore
F89	Prvi korak je da ga aktivno poslušamo	Pomen aktivnega poslušanja	Vloga aktivnega poslušanja	Vloga pomoči/podpore
F90	in mu damo vedeti, da v našem skupnem prostoru ne obstajajo tabuji.	Neobstoječi tabuji v skupnem prostoru	Vloga svetovalnega delavca pri pogovoru	Vloga podpore/pomoči
F91	Paziti moramo na svoja verbalna in neverbalna sporočila.	Pomen verbalnih/neverbalnih sporočil	Vloga komunikacije (neverbalne/verbalne)	Vloga svetovalnih delavcev
F92	Res je pomembno, da ga razbremenimo krivde.	Pomen razbremenitve krivde	Vloga svetovalne delavke pri razbremenitvi krivde	Vloga pomoči/podpore
F93	Ni on kriv, odrasli so tisti, ki morajo vedeti kaj je prav in kaj ne.	Krivda na odraslega/storilca, žrtvi se odvzame krivda	Vloga svetovalne delavke pri razbremenitvi krivde	Vloga pomoči/podpore
F94	Otrok mora čez proces dobiti občutek, da je normalen.	Pomen občutka normalnosti	Vloga svetovalne delavke	Vloga pomoči/podpore

F95	Končni cilj svetovanja je, da se otroka zaščiti.	Pomen zaščite otroka	Vloga postopkov	Kolektivna vloga strokovnih delavcev
F96	Kot zelo pomembno, saj lahko to predstavlja edino varno okolje za otroka	Ustvarjanje varnega okolja	Vloga pomoči	Kolektivna vloga strokovnih delavcev
F97	Pomembno je, da naslovimo problematiko	Naslavljanje problematike	Vloga pomoči	Kolektivna vloga strokovnih delavcev
F98	kot tudi možnosti kamor se lahko otroci zatečejo po pomoč.	Zavedanje otrok o možnostih pomoči in strokovnih delavcev	Vloga naslavljanja možnosti pomoči	Vloga preventive
F99	Ta varni prostor lahko predstavlja naša pisarna, kamor se lahko otrok zateče in se mu ustvari podpora in se mu verjame	Pomen varnega prostora in nudenje podpore	Vloga pomoči	Vloga svetovalnih delavcev
F100	Preventiva je prav tako pomembna	Vloga prventive	Vloga prventive	Vloga preventive
F101	in vlogo svetovalnega delavca pri tem vidim kot, da obesedimo otrokom, kaj je primeren in kaj neprimeren dotik	Pomen razprave o primernem in neprimernem dotiku	Vloga pogovora kot preventive	Vloga preventive
F102	Pravica do postavljanja meja	Pomen postavljanja meja	Pogovor kot preventiva	Vloga preventive
F103	naslavljanje spolnosti kot same, vendar letom primerno	Pomen naslavljanja spolnosti, letom primerno	Spolna vzgoja kot preventiva	Vloga preventive
F104	Pri spolni vzgoji pa menim, da je prav tako pomembno, da	Pomen naslavljanja spolnega nasilja	Spolna vzgoja kot preventiva	Vloga preventive

	naslovimo spolno nasilje			
F105	Tako lahko pri otrocih in mladostnikih opazimo možno stisko	Pomen opažene stiske skozi preventivne pogovore	Vloga nagovarjanja stisk	Vloga preventive
F106	in jih opremimo, kam se lahko obrnejo če se takšne stvari dogajajo njim.	Pomen opremljanja z znanje o spolnem nasilju	Pogovor kot preventiva	Vloga preventive